

Izvorul Someșului

Publicație socio-culturală editată cu sprijinul Consiliului local Șanț

Director fondator: GRIGORE COTUL

Redactor-șef: LEON-IOSIF GRAPINI

ANUL II, Nr. 5 *** SEPTEMBRIE 2022 *** 68 PAGINI *** www.acris.ro

Noul an școlar ♦ **Eveniment:** *Resfințirea bisericii parohiale din comuna Șanț, Festivalul Național de Epigramă „La izvorul Someșului”*

♦ **Proză:** Ioan-Pavel Azap, Adela Cotul, Grigore Cotul, Leon-Iosif Grapini, Valer Pop, Cornel Udrea ♦ **Poezie:** Ramona Ilade, Vladia Silvia Iugan, Laura Cîrcu Munteanu, Valer Pop ♦ **Semnal:** *O carte de umor spumos, Năsăud - dragostea noastră* ♦ **Un artist al Șanțului** ♦ Folclor ♦ **Icu Crăciun:** *Regina Elisabeta alias Carmen Sylva* ♦ Casele-muzeu din comuna Șanț ♦ Ultimul veteran ♦ **Tipurile de casă din comuna Șanț** ♦ Cărți și divertisment

ASOCIAȚIA CULTURALĂ REVISTA „IZVORUL SOMEȘULUI”

Cuprins

Începe un nou an școlar/3
Resfințirea bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”/4
Grigore Cotul: RADIO-ȘANȚ - ediția a II-a/5
Festivalul Național de Epigramă „La izvorul Someșului”, ediția a II-a/6
Cornel Udrea: Onisâm's Stories/10
Leon-Iosif Grapini: Sicriul/11
Adela Cotul: Visul/13
Laura Cîrcu Munteanu: Poezii/16
Ioan-Pavel Azap: Cărțile/17
Vladia Silvia Iugan: Poezii/18
Grigore Cotul: Stenograme din viitor/19
Ramona Ilade: Poezii/20
Leon-Iosif Grapini: La seceriș/21
Valer Pop: Haiku/24
Valer Pop: Badea Ion/25
Floarea Pleș: Revista „Izvorul Someșului”, Șanț/26
Petru-Ioan Gârda: O carte de umor spumos/27
Ștefan Popa: Din robia morții la libertatea vieții/29
Macavei Al. Macavei: Nășăud, dragostea noastră/30
Gelu Sabo - Un artist al Șanțului/34
Valer Pop: Descântec „de întors”/36
Dănilă Filipoi: Fata măritată cu un moroi/38
Icu Crăciun: Regina Elisabeta alias Carmen Sylva/39
Leon-Iosif Grapini: Biserica ortodoxă din comuna Șanț/44
Floarea Pleș: Oameni de seamă, mai puțin cunoscuți.../47
Leon-Iosif Grapini: Casele-muzeu din comuna Șanț/50
Leon-Iosif Grapini: Comuna Șanț - Repere în timp (1990 - 2010)/53
Grigore Cotul: Livius Vlad - Ultimul veteran/55
Alexandru Dărăban: Tipurile de casă din comuna Șanț/57
Cărți primite la redacție/67
Divertisment/68

Publicație socio-culturală trimestrială,
editată de **Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”**,
cu sprijinul Consiliului local Șanț, județul Bistrița-Năsăud

Director fondator: **Grigore COTUL**

Redactor-șef: **Leon-Iosif GRAPINI**

Redactori: **Adela COTUL, Maria FOROGĂU, Ana-Floarea TIMIȘ, Valer POP, Dănilă FILIPOI**

Machetare și tehnoredactare computerizată: **Grigore COTUL și Adela COTUL**

Adresa redacției: Loc. Șanț, nr. 27, jud. Bistrița-Năsăud, 427285

Email: revista.izvorul.somesului@gmail.com

Web: www.acris.ro

Tipar:

Tipografia PIM, Iași

Tel. 0730 086 676

*Redacția respectă grafia autorilor
Responsabilitatea materialelor
publicate aparține în exclusivitate autorilor*

Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”

www.acris.ro

ISSN 2784 – 2959, ISSN-L 2784 – 2959

Persoanele care doresc să sprijine financiar
Asociația Culturală Revista „Izvorul Someșului”
pot face donații în contul:

ACRIS cont nr. RO49CECEB00030RON2253387,

deschis la CEC Bank,

CIF: 46144640

Începe un nou an școlar

Anul școlar 2022/2023 vine cu multe și mari modificări.

Va fi altfel structurat, vacanța de vară se scurtează, dispar semestrele. Mai mult, grădinițele își încep activitatea pe 5 septembrie, dată la care și elevii vor lua, pentru întâia oară, loc în bănci.

Anul școlar 2022/2023 va avea o durată de 36 de săptămâni, însă va fi la fel ca cel de dinainte în privința numărului de zile de școală. Dispar trimestrele și tezele, însă apar modulele și nu mai puțin de 5 vacanțe. Spre deosebire de anii trecuți, la finalul lunii octombrie vor avea vacanță toți elevii. Înainte, în perioada octombrie-noiembrie, intrau într-o vacanță de o săptămână doar copiii de grădiniță și elevii din clasele primare.

Astfel, împărțirea perioadelor de învățare a dus la renunțarea denumirii de semestru. Însă anul școlar va avea tot 36 de săptămâni de cursuri, cu excepția claselor a VIII-a și a XII-a, care vor termina mai devreme, pentru a putea susține examenele de final de ciclu.

Elevii vor începe școala luni, 5 septembrie 2022. Vor exista 5 module de învățare, fragmentate cu cinci vacanțe:

- ♦ primul modul: 5 septembrie – 21 octombrie 2022;
- ♦ al doilea modul: 31 octombrie – 22 decembrie 2022;
- ♦ al treilea modul: 9 sau 16 ori 23 ianuarie – 3 sau 10 ori 17 februarie 2023 (la decizia Inspectoratelor Școlare Județene);
- ♦ al patrulea modul: 13 sau 20 ori 27 februarie – 7 aprilie;
- ♦ al cincilea modul: 19 aprilie – 16 iunie.

Vacanța de vară va începe în data de 17 iunie 2023 și va ține până luni, 4 septembrie 2023.

Mai apare o noutate în programa elevilor. Începând cu anul școlar 2022/2023, elevii vor avea în calendarul școlar, pe lângă programul național „Școala altfel”, o „Săptămână Verde”, în care vor ieși să învețe despre natură. Acestea se vor desfășura în perioada 27 februarie - 16 iunie 2023, în intervale de câte cinci zile consecutive lucrătoare, iar planificarea lor ține de fiecare unitate de învățământ în parte.

Fie ca noul an școlar să aducă tuturor copiilor de la grădiniță, școlarilor din ciclul primar și din gimnaziu, elevilor din liceu, studenților din învățământul superior și, nu în ultimul rând, tuturor cadrelor didactice rezultate pe măsura eforturilor depuse.

Tuturor, sănătate și succes!

REDAȚIA
31 august 2022

S-a sfârșit vacanța

Emilia Plugaru

Azi la școală-i sărbătoare –
S-a sfârșit vacanța mare,
Clopoțelul vesel sună,
Toți elevii se adună.

Vin la școală mari și mici
Cu părinți și cu bunici,
Iar acei mai mititei
T-a-a-r-e-s dulci și frumoșei!

Sunt micuți, dar sunt voinici,
Ia priviți-i ce mai pici,
Un ghiozdan plin de știință
Duc în spate – au voință!

Vor să-nvețe dintr-o dată
Să citească, să socoată...
Și noi toți am fost ca ei
Când eram mai mititei.

Eveniment

Resfințirea bisericii „Sfinții Apostoli Petru și Pavel”

Text: Elena URECHE

Imagini: Dănilă FILIPOI

În duminica a VII-a după Rusalii, 31 iulie 2022, Înaltpreasfințitul Părinte Andrei, Arhiepiscopul Vadului, Feleacului și Clujului și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului, a binecuvântat comunitatea ortodoxă din localitatea Șanț, cu prilejul resfințirii bisericii parohiale.

Începând cu ora 8:30, Înaltpreasfințitul Părinte Andrei a săvârșit slujba de resfințire la interior și exterior, lăcașul de cult fiind binecuvântat prin stropire cu apă sfințită și prin ungere cu Sfântul și Marele Mir, iar în piciorul Sfintei Mese au fost așezate părticele din moaștele Sfântului Mucenic Zotic. În continuare, Părintele Mitropolit Andrei a oficiat Sfânta Liturghie în biserică, înconjurat de un sobor de preoți și diaconi. În cadrul Sfintei Liturghii, Ierarhul a săvârșit rugăciuni pentru pace și sănătate.

După citirea pericopei evanghelice duminicale, care relatează „vindecarea a doi orbi și a unui mut”, Părintele Mitropolit Andrei a rostit un cuvânt de învățătură, vorbindu-le credincioșilor despre „orbirea duhovnicească”. Răspunsurile liturgice au fost date de un grup de studenți de la Facultatea de Teologie Ortodoxă din Cluj-Napoca, avându-l în frunte pe tânărul nostru teolog Savir Olar. La momentul potrivit, corul parohiei, condus de Viorica Rogozan, împreună cu Viorica Hojda și cu Dănilă Filipoș au interpretat pricesne.

La finalul slujbei, preotul paroh Vasile Ureche a mulțumit Ierarhului, oficialităților locale și județene,

celor prezenți și tuturor celor care au ajutat la înfrumusețarea lăcașului de cult. Totodată, părintele paroh Vasile Ureche, în semn de prețuire și recunoștință, i-a dăruit Înaltpreasfinției Sale o icoană cu Mântuitorul Hristos.

Pentru întreaga activitate pastorală și administrativă, Părintele Arhiepiscop și Mitropolit Andrei i-a ridicat la rangul de iconom stavrofor, cu dreptul de a purta cruce pectorală, pe preotul paroh **Vasile Ureche** și pe fostul paroh, preotul **Ioan Grapini**.

Primarul comunei Șanț, **Marian Forogău**, și fostul edil, **Cornel Moisil**, au fost distinși cu Ordinul „Mihai Vodă” pentru mirenii. Ceilalți ctitori, membrii Consiliului și Comitetului parohial, precum și alți donatori și binefăcători ai Sfintei Biserici au primit distincții și diplome cu aleasă cinstitie, astfel: **Doru Cioacan** – Ordinul „Episcop Nicolae Ivan”, **Jelu Nechita** – Ordinul „Sf. Martiri Năsăudeni”, **George Căilean** – Ordinul „Sf. Ierarh Pahomie de la Gledin”, **Grigore Olariu** – Ordinul „Sf. Ierarh Pahomie de la Gledin”; *Diplomă de aleasă cinstitie* au primit următorii: **Anton Moisil** (viceprimar), **Victor Filipoș** (epitrop), **Daniela Mihaela Pop**, **Florin Dragotă**, **Silviu Grapini**, **Lazăr Ilieșiu**, **Florea Filipoș**, **Lazăr Moisil**, **Dănilă Filipoș**, **Viorica Hojda**, **Lucreția Pomohaci**, **Maria Dosan**, **Victoria Grapini** (reprezentanta comitetului de femei), Consiliul Parohial și Corul Bisericii, reprezentat de **Viorica Rogozan**. De asemenea, Ierarhul le-a oferit cărți duhovnicești tuturor copiilor și tinerilor prezenți.

(Continuare în pag. 15)

Eveniment

RADIO - ȘANȚ

Spectacol de umor, ediția a II-a

Grigore COTUL

În după-amiaza zilei de 17 august 2022, la Centrul Cultural „Dimitrie Gusti”, din comuna Șanț, începând cu orele 17:01 trecute fix, a avut loc spectacolul de umor „RADIO-ȘANȚ”, aflat la a doua ediție. Invitații care s-au pus în slujba râsului și bune dispozi-

din zonă care au sponsorizat acest eveniment, invitați din localitățile învecinate, membri ai redacției revistei „Izvorul Someșului”, membri fondatori ai Asociației Culturale Revista „Izvorul Someșului” (www.acris.ro), consilieri locali, dascăli ai Școlii Gimnaziale „Enea

ții au fost marele caricaturist Costel Pătrășcan, cu două prezentări de caricatură comentată, Florin Rotaru – epigramist, secretarul Uniunii Epigramiștilor din România, Lucian Perța – cel mai mare parodist român, Petru-Ioan Gârda – președintele cenaclului „Satiricon” Cluj, Ștefan Ciocianu – unul dintre cei mai mari rebușiști din România, epigramist și membru „Satiricon”, Constantin Moldovan – poet și epigramist, unul dintre organizatorii festivalului de umor și grafică satirică „Umor la... Gura Humorului”, Radu Păcurar – epigramist, membru „Satiricon”, și binecunoscutele soliste de muzică populară Viorica Hojda și Lucreția Pomohaci.

Spectacolul s-a desfășurat pe durata a aproximativ trei ore, timp în care, pe lângă cele două prezentări de caricatură comentată ale lui Costel Pătrășcan, au avut loc recitaluri de epigramă, parodie, poezie umoristică, poezie lirică, poezie patriotică și interpretări de muzică populară.

Sala a fost plină. Ne-au fost alături directorul Bibliotecii Județene „George Coșbuc” din Bistrița – Ioan Pinte, primarul comunei Șanț – Marian Forogău (care ne-a susținut la ambele ediții), agenți economici

Grapini” din Șanț și angajați ai primăriei și ai ocolului silvic.

La finalul spectacolului, au avut loc două lansări de carte: „Dureri de... Cot” – Grigore Cotul și „Ce pace ieri...” – Petru-Ioan Gârda, iar caricaturistul Costel Pătrășcan a prezentat și a oferit autografe doritorilor, pe noul său album de caricatură „ROMÂNIA EDUCA-TĂ”.

După cum s-au desfășurat lucrurile, sunt convins că a fost un spectacol foarte reușit și că lumea s-a simțit bine alături de noi, pe parcursul celor trei ore, fapt ce ne motivează să continuăm și anul viitor. Mulțumim tuturor celor prezenți și promitem să revenim.

În final, țin să mulțumesc din suflet primarului Marian Forogău, Consiliului local al comunei Șanț, sponsorilor Alpina Blazna SRL, Montana Iugan SRL, Sylvania Internațional SRL, Agenției de Nunți „Avramii”, Tripusundra SRL, Gregoprom SRL, domnilor Sorin Cărdan, Florea Filipoi – șeful Ocolului Silvic „Izvorul Someșului Mare” RA, Toader Anca și tuturor prietenilor care au susținut acest eveniment, dar care au preferat să rămână anonimi.

Festivalul Național de Epigramă

„La izvorul Someșului”, ediția a II-a, Șanț, 29.08.2022

A consemnat: **Grigore COTUL**

Festivalul s-a desfășurat *online*, la fel ca anul trecut. De data acesta, s-a concurat la două secțiuni: *epigramă* și *parodie*. Tema la secțiunea **EPIGRAMĂ** a fost „*Rea/ rău/ răi... de plată*”. S-au cerut două epigrame la temă și două la temă liberă. La secțiunea **PARODIE**, cerința a fost să se parodieze poezia „*Rea de plată*” de **George Coșbuc**. Am primit, pe adresa de e-mail a festivalului, **43** de grupaje la secțiunea *Epigramă* și **28** de *parodii*, fapt ce ne onorează. Alte detalii găsiți la sfârșitul materialului. Iată rezultatele.

Secțiunea EPIGRAMĂ

Premiul I
Nicolae
BUNDURI
Brașov

Tema: „Rea/rău/răi... de plată”

RĂU DE PLATĂ, PE CENTURĂ

Pe o centură mai „fierbinte”,
Să-ncep cu o fetiță, „treaba”,
Eu nu-i dau banii înainte...
Că poate o plătesc degeaba.

PRIN COMPENSAȚIE

Spun cu inima curată,
Fără multă tevatură:
Soacra nu e rea de plată,
Dar s-o vezi ce rea-i de gură!

Temă liberă

CASA CU DOI ROBOȚI

În baza unui vechi atu,
Soția mea - din inerție,
Când sunt plecat se ceartă cu...
Robotul de bucătărie.

AM O PROBLEMĂ CU PRIMĂRIA

Având problemă cam spinoasă,
Mi-a zis primarul plin de bani:
Mai așteptați, vă sun acasă!
(Și eu aștept... de șapte de ani).

Premiul al II-lea
Ioan
TODERAȘCU
Costești, Vaslui

Tema: „Rea/rău/răi... de plată”

RĂI DE PLATĂ

Împrumutând vecinii de sub noi,
Nu bănuiam să-avem așa osândă;
Ca să ni-i dea, în rate, înapoi,
Am fost de-acord să le plătim... dobândă!

DUPĂ HOTĂRÂREA JUDECĂTOREASCĂ

Casa lor va fi-n curând,
În mod sigur, confiscată;
Răi de plată, ani la rând,
Sunt, în fine... buni de plată!

Temă liberă

PLANURI DE VACANȚĂ

Visam la valuri ce sărută plaja
Și se retrag, agale, înapoi,
Dar, iată, Arafat ne rupe vraja,
Că, iarăși, vine valul peste noi...

Miss EPIGRAMA

Să fie grațioasă și șarmantă,
Precum ar fi o tânără cu nuri,
Să aibă prozodie, rime, poantă,
Sau, mai pe șleau, să n-aibă... vergeturi!

Premiul al III-lea
Laurențiu
GHIȚĂ
București

Tema: „Rea/rău/răi... de plată”

NU MAI EXAGERAȚI!

Cum s-ar fi spus că sunt cam rău de plată,
Tocmesc, ca să mă scape de blestem,
O zână cu baghetă fermecată
Și-i mulțumesc! Cu plata... mai vedem.

DIVA, LA SHOPING

E-o clientă răsfățată,
Care controverse-adună:
Unii zic că-i rea de plată,
Alții zic că-i numai bună!

Temă liberă

SFAT METEO

Pe galben cod de arșiță, te-ascunde
În crâșmă, cu o bere și adastă,
Că-i mult mai sigur ca acasă, unde
A fost emis cod roșu, de nevăstă!

AMBIȚII LOCALE

Cu epigrama-având succes real,
Iar Șanțul agreând deplin rețeta,
Localnicii mai pun de-un festival,
Ca să impună lumii... „șanțoneta”!

Tema: „Rea/rău/răi... de plată”**UNEIA, ACUZATĂ
CĂ AR FI RĂU PLATNICĂ**

Cu nimica, niciodată,
Nu astupi a lumii gură...
Fata nu e rea de plată
Doar c-o face... în natură!

„EROUL” ROMÂN

Fi-ndcă n-a plătit, e riscul
Să îl execute Fiscul.
Astăzi toată lumea știe
Că-i „căzut la... datorie”!

Temă liberă**DEFRIȘĂRI**

Pădurile ni le-au tăiat,
Cu TIR-uri au umplut șoseaua,
Având motiv întemeiat:
Că le lipsește... „cheresteaua”!

AVANSAREA ÎN GRAD

Cândva, soldat neinstruit,
Lipsit de scrupule și bunuri,
Acum e cel mai nimerit
Să deie „tunuri” după „tunuri”!

Mențiunea I**Ion****MORARU****Independența, Galați****Tema: „Rea/rău/răi... de plată”****UNEI STARLETE**

La bust ea n-a prea fost dotată,
Iar lumea rea a comentat
C-ar fi ca scândura de plată,
Așa că s-a siliconat!

UNUI AFACERIST RĂU-PLATNIC

Constatând la o verificare
Că în conturi n-are o lăsaie,
Fiscul i-a luat tot ce mai are,
Cămătarii,-n schimb, i-au dat bătaie!

Tema liberă**OPORTUNITATE
DE ANGAJARE LA STAT**

Concursul – lucru remarcabil! –
A fost lipsit de ingerințe,
Iar postu-l ia, indubitabil,
Cel cu mai multe... cunoștințe.

**UNUI PARLAMENTAR
PALAVRAGIU**

Acest ales cu gură mare
E un exemplu clar că,-n viață,
E greu să fii sperietoare,
Când ești, de fapt, doar o paiță.

Mențiunea a II-a**Grigore****CHITUL****Bistrița****Tema: „Rea/rău/răi... de plată”****GARANȚIE ÎN AMOR**

Întrucât e rău de plată,
Nu l-a vrut nici de amant
Și i-a spus ca, altă dată,
Să-și aducă... un girant!

PĂSUIRE

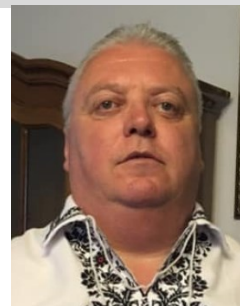
În chirie... am o fată,
Ce n-a achitat de-o lună,
Dar, deși e rea de plată,
O mai țin... că-i tare bună!

Tema liberă**DOLEANȚĂ**

Cum toate-n țară s-au schimbat,
Nu poate nimeni să conteste,
Eu mai aștept, cât sunt bărbat,
Programul „Rabla”... la neveste!

PERSPECTIVĂ LA ROMÂNI

La ce costuri vor avea
Și la cât sunt de voinici,
Pe la iarnă, s-ar putea,
Să se mute... la bunici!

Mențiunea a II-a**Ioan****MAMAISCHE****Botoșani****Tema: „Rea/rău/răi... de plată”****O VECINĂ BUNĂ RĂU**

Am vecină exersată,
Te fentează, de te uscă;
După ce că-i rea de plată,
S-a făcut și rea de... muscă!

PLĂTITORI RĂZBUNĂTORI

Aceia care-s răi de plată,
Frecvent sunt puși pe răzbunat;
Când și-au propus s-o facă lată,
Plătesc cu vârf și îndesat!

Temă liberă**UN SFAT ASUMAT**

Riscând să par că mă reped,
Îți dau un sfat, că nu-s tălâmb:
Să nu o duci la ortoped
Pe-amanta care calcă strâmb!

DESPRE POLITICIENI (amfibrah)

Experți în discursuri de țate,
Voi spune, în taină, atât:
Pe unii i-aș strânge în brațe,
Pe alții i-aș strânge de gât!

Mențiunea a III-a**Gheorghe****CIREAP****Cluj-Napoca**

Premii speciale pentru epigrame evidențiate

**Gheorghe
BĂLICI
Chișinău**

EVOLUȚIA MONOGAMIEI
Mai mulți bărbați au demonstrat,
În practică și-n teorie,
Că monogam e-acel bărbat
Ce-nșeală-o singură soție...

**Ion
DIVIZA
Chișinău**

**GUVERNAREA
NE-A PROMIS BELȘUG...**
Chiar dacă sărăcia-i mare,
Noi orice greu îl suportăm,
Dar vine-un val de bunăstare,
De care nu cred că scăpăm!...

**Toader Dorel
BAZGA
Maieru, Bistrița-Năsăud**

**UNUI MINISTRU,
POSTMORTEM**
În mormânt se întrecu
Chiar și cu mumiile,
Că s-a uns în viață cu
Toate alifiile.

Secțiunea PARODIE

**Premiul I
Florin
FOCA-LEȘAN
Botoșana, Suceava**

**Premiul al II-lea
Grigore
CHITUL
Bistrița**

**Premiul al III-lea
Nică
JANET
Ostroveni, Dolj**

TROC ÎN TRAFIC

În pană stă la moară
C-un ARO-n ulicioară;
Nici cric nu are... iacă,
Să-l poată ridica!
Aștept, viclean, o plată
S-o iau, că-i sexy față.
Frânez și-ntreb îndată:
Rezervă ai sau ba?

Schimbam-am roata-n spate;
La patru și jumătate,
În noapte-mi da săruturi,
Crezând că-i plata ei.
Îi zic atunci: Socoate,
Aș vrea mai mult, de toate;
Leșim la disco, poate?
Audi am – Q3!...

Drăcoaica nu voiește,
Doar în pupici plătește;
Nu vrea ea să rămâie
De panaramă-n sat.
Vă spun că-s prost cât veacul!
Ce idiot, săracul...
Când la toți „dă” cu sacul,
Eu stau la sărutat!

REA DE PLATĂ

Ea vine cu mașina
Și-o roată, bat-o vina,
Acuma își găsește
Să se dezumfle-n drum.
Îți fac eu pana-ndată!
O faci? Dar cum? Cu plată!
Aprobă biata față,
Că altfel n-are cum.

M-apuc rapid de treabă.
Îi pun rezerva-n grabă
Și-i cer să mă plătească,
Dar ea îmi spune clar
Că-i pare rău de mine,
Că m-ar plăti, vezi bine,
Dar cash ea nu deține,
Că nu-i e necesar,

Și-n geanta ei cu farduri
Păstrează numai carduri
Cu care își plătește
Facturile lunar.
Dar ca să-mi intre banii
O să aștept cu anii,
Căci eu, ca sărăcanii,
N-am niciun cont bancar!

ALEȘII NAȚIEI

Venir-aleșii-n poartă
Vestind o altă soartă:
O viață de poveste
Iar noi am zis: OK!
La fel ca alte dăți,
Promis-au bunătați,
Dulceață sub mustăți
Făină, unt, ulei.

Noi i-am trimis, cu votul,
Să aibă, dâșii, totul
Și ne-au lăsat, în mâna
Întinsă, un fular,
O ceașcă, o suzetă,
Un pix și o brichetă,
Tricou cu etichetă
Și, rar, un calendar!

Români cu mintea scurtă,
Cu spiritul în burtă,
Ne-om răzbuna, de-acuma,
Și nu va fi-n zadar!
La naiba cu bibicii
Căci răi, precum calicii,
Ne-au dat pomană micii
Dar nu ne-au dat... muștar!

Mențiunea I
Loredana
DĂNILĂ
Slobozia, Ialomița

Mențiunea a II-a
Valentin
DAVID
Orăștie, Hunedoara

Mențiunea a III-a
Ion
MORARU
Independența, Galați

REA DE VOTCĂ

Ea vine de la gară;
Și jos, la cârciumioară,
Își vede soțul, iacă,
Cum se împiedică.
„Ți-arăt eu ție plată!”
Iar ea, cumplită fată,
Ia făcălețu-ndată.
El numai se holba.

Îl „mângâie” pe spate.
Coloana - jumătate
E dată pe din trei.
Dar uite, felul ei:
Stă-n MAT și îi socoate
Coastele rupte toate
Și i se pare poate
Că prea-s puține trei!

Din nou îl altoiește,
La barman nu plătește,
Ce dac-o să rămâie
Și el dator o dat'.
N-ai să-l mai vezi cât veacul
Pe omul ei, săracul,
Plimbându-și iar rucsacul
La cârciumă, în sat!

PLATĂ CU ORA

M-a angajat vecina,
Ca să îi sap grădina,
E mare, trei pogoane,
Dar, totuși, mi-a promis,
C-o să îmi dea o plată,
De-a dreptul minunată
Și bani și noaptea toată,
Cu dezmierdări de vis.

M-am apucat de treabă,
Cu infinită grabă,
Să capăt gologanii
Și-o noapte în iatac,
Când înfigeam hârlețul,
Privindu-i poponețul,
Gândeam să salt și prețul,
C-o fi și ei pe plac.

Am terminat cu sapa,
Pe spate-mi curge apa,
Visam și o palincă,
Când apăru din cer,
Ca pasărea de pradă,
Șontâc-șontâc o babă:
- Aicea în ogradă
Bunica e bancher!

REA PLATNICĂ

Ea vine de la gară
Și la autogară
Cărând bagajul, iată,
Taxiul aștepta.
Vă duc eu! Cum? Cu plată!
Iar ea, îmbujorată,
Se hotărăște-ndată
Și îmi răspunde: da!

Eu pun bagaju-n spate.
Pe drum, la jumătate,
Cer plata, trei sutare.
Mă uit la chipul ei:
Stă-n cumpănă, socoate,
Se sprijină în coate,
Că-i scump de nu se poate,
Enorm de multe-s trei!

Cu două se tocmește,
Și una o plătește,
Cu alta să rămână
De plată, altădat.
Dar n-o să-mi dea „pitacul”,
Iar eu, ca prostănacul,
Am dus-o unde dracul
Copiii și-a-nțarcat!

Materialele la cele două secțiuni, **EPIGRAMĂ** și **PARODIE**, au fost primite pe adresa de e-mail a festivalului (festivalisant@gmail.com), până la data de **15 august 2022, ora 24:00**.

S-au centralizat într-un singur document pentru fiecare secțiune și s-au trimis juraților, doar numerotate, fără moto sau autor.

Au fost două echipe de jurați:

- La secțiunea **Epigramă** - **Constantin MOLDOVAN** și **Florin ROTARU**;
- La secțiunea **Parodie** - **Petru-Ioan GÂRDA** și **Lucian PERȚA**.

Clasamentul complet și toate materialele primite pot fi găsite pe site-urile:

www.uniunea-epigramistilor.ro și www.acris.ro

Mulțumiri tuturor participanților, felicitări premianților!

Mulțumim sponsorilor Alpina Blazna SRL, Montana Iugan SRL, Sylvania Internațional SRL, Agenției de Nuni „Avramii” SRL, Tripusundra SRL, Gregoprom SRL și lui Sorin Cărdan, cu sprijinul cărora au fost asigurate sumele necesare pentru plata premiilor și editarea unei antologii ce va cuprinde primele două ediții ale festivalului.

Cornel Udrea

Onisâm's Stories

O întâmplare sătească contemporană din mediul rural

(titlu poate să pară cam lunguț,
dar în fond îi puțin, egzakct ca viața omului)

Povestește Onisâm, peste gard, respectînd distanța sanitară, dupe ce a venit cu Bodri în brață, să îi latre pe oameni, confirm obiceiului local: cîinii latră, caravana cinematografică trece: „Mă, îl știț pă Vichentie Gurgui, ăl de-o fost boctăr la municipiu de partid și ni se fălea mereu că are o fotografie, în care aproape că dădea mîna cu tovarășa Elena Ceaușescu, încărcată cu flori ca un dric important.

El, undeva în fund, tomna întindea mînurile spre ea, uifînd că are o pancartă și asta nu se vede, dar după ce o trecut grădina botanică, a doua piață de flori a României, unul dintre copacii de pe marjîna o vinit la el și cînd i-o fost futută o creacă peste frunte, o săptămînă o avut uăchii pe aceeași parte, dacă țineți minte, cum o avut bou' lui Jordea, ăl de-o ținut-o pe fie-sa lui șefu' de post, Humeagă. Ei bine, Vichentie s-o fost întoarsă din Italia, dint'on orașel, Neapulii îi zice, unde era nipoat-sa, dupe soți-sa, Vergonia.

Noroc că se știa cu on polițist, că l-o adus acasă și l-o pus să semneze că stă paișpe zile, în cantină, la domiciliu forțat. Tăte bune și rotunde, numa' că dupe patru zile i-o fost vinită pă țavă în sus, o poftă de beută, știț fieștecare cumu-i, și o pîndit cînd Vergonia ierea dusă la soru-sa, în casa ceea cu tîrnaț albastru, de lîngă remiza de pomperi, să aducă oareșce boabe la galițe, și Vichentie, pe dupe grajd, pint'o bortă din gard, una-doo o fost la finu-su' Lopadea Ceascău, știți doară, cu ai mai cuprinzașă cramă din comună. Și ala, sincron în pofte cu nașu-so, minten s-o ținut în beci și acolo s-o pus pă o băută asimptomatică, cu cîntece deșuchiate din folclorul care îi on

tezaor lăsat de Marioara Murărescu, fie-i bine acolo în ceriu, unde o fo' repartizată.

Cînd o vinit Vergonia cu boabile, zero Vichentie, nula cantină! Cum stăte ea așe dimpreună cu adrenalina ca Cotele Apelor Dunării, numa' ce s-o auzit în clar rime indecente cu bășina calului, cu coaile popii, cîntece mediținale invazîve. No, o pus mîna Vergonia pă un sucitor, pă on bici din grajd și direct piste gard, ca alergătoarele alea atletice piste garduri, și ață gios în cramă, unde cei doi efectuau porcoșaguri din ce în ce mai indecente. Nici unu' n-o văz't-o cînd s-ampedestrit pă scări și i-o atacat ca o hurie amazonică, dînd alternativ, la rupere: cînd cu scorbaciu, cînd cu sucitorul.

Pă finuțu' l-o botoxat din a doua pălire, iar Vichentie o fost ajunsă aproape de ultima scară și alduit între picioare, de jos în sus, de o umblat tri zile cracoș ca cavaleriștii și numa' c-on nădrag de pijama pă el, că nu suporta nimica-nimicuța, nici cucurigatu' cucoșului Ceapaev! Amu', de ce v-am povestit io ce v-am zis?

Să nu cumva să vă apropiați la minimum cinci metăre de gard, că Vergonia o bolunzît, să o vezi cînd mulje vaca, zîci că-i efectuează transplant de țite, și permanent cu glaja lîngă ea.

„Vichentie, amu' te amnestiez că ești tata copiilor mei, la 2 din tri, dar dacă se întîmplă să calce-n ogradă picior masculin setos, io vă tau pe amîndoi în inghinale și fac ratotă din ouțale voas'te. Și știți di ce, boule? Cineva te-o pîrît că ai parăsit cantina și ț-o fost vinită o amendiucă de 3000 de lei. Cine crezi că îm dă mie 3000 de lei pă tine? Nu scot nici 200 de lei, plăvane, dispai din vizualu' meu că apar la toate antenile 3 ca criminală în serie și fimeie fatală”.

Deci, fraților, ocol, să nu rămîneți în curu' gol, și ignorați persoanele amintite! Hai, Bodri, ce stai pă gînduri? Nici tu n-ai voie la cățaua lor, ai priceput?

Solidaritate, înainte de toate! Vremuri special, măsuri special!

Proză

Leon-Josif Grapini

Sicriul

Se simțea tot mai slăbit, lipsit de vlagă, picioarele mai mult îl împiedicau, decât îl ajutau la mers, mâinile nu-i mai ascultau voința, vederea i se încețoșă de la o zi la alta, după un timp și pofta de mâncare l-a părăsit, lua ceva în gură cât să scape de gura soției, nu avea poftă de mâncare, dar nici flămând nu era, doar însetat, câteodată, atunci lua câte o înghițitură de apă, îl părăseau puterile, cum să nu l părăsească, fără hrană de atâtea zile trupul își pierde tăria, dar pricina nu era aceasta, ci bătrânețea, gata, și-a spus, moartea îmi dă târcoale, nu mă slăbește deloc, se ține scai de mine, cum să nu se țină, e vremea, mi-am trăit traiul și mi-am mâncat mlauiul, cu toate acestea nu se putea plânge de vreo suferință, bolile l-au ocolit până acum, dacă stă să se gândească bine, în afară de masele, care l-au mai supărat, nu a avut alte dureri, însă cum îl supăra una, cum o scotea și se lipsea de ea, i-au mai rămas două și dinții, are cu ce mesteca, numai că nu are tragere de inimă spre bucate, nici măcar o neînsemnată durere de cap nu l-a necăjit, a îmbătrânit sănătos, dar a îmbătrânit, nevasta a fost tot așa, teafără și zdravănă, însă, cam pe când au început firele albe de păr să i se ștească la tâmpile, au apărut și chinurile, o chinuiau ba șalele, ba capul, ba o mână, ba un sold ori amândouă, ca acum să o vadă mai mereu suferindă, nu se vaită, merge, vine, face, drege, nu stă o clipă, dacă se vaită e numai din cauza lui, că el va pleca, iar ea va rămâne de izbeliște, după ani și ani trăiți laolaltă, cu bune și cu rele, despărțirea e amară și neîndurătoare. A trecut mai bine de o săptămână de când a căzut la pat, gata, muiere, i-a spus cu glas stins, mi s-au încheiat toate socotelile, a fost cât a fost, oricum, îi îndeajuns, eu mă duc, fă bine și du-te la tâmplar, roagă-l să-mi croiască un copârșeu, ești bolund, a sărit ea ca friptă, doară încă n-ai murit, ce-ți veni, iaca, îmi veni, ori amu, ori atunci, totuna-i, Doamne, iartă-mă și păzește, ce-o să zică lumea, de lume nu mai pot eu, la ce ți-i bun, încă ești pe pat, viu, mult n-oi mai fi, fă-mi hatârul ăsta, să văd și eu în ce voi sta, lasă, că-i avea vreme să tot vezi, asta e ultima mea dorință, alta n-am, fie, dară, cum dorești, s-a învoit consoarta, ștergându-și cu năframuța ochii înlăcrimați, nu-i destul că rămân singură, trebuie să trăiesc și cu rușinea asta.

S-a dus biata femeie la tâmplar, i-a zis ce și

cum, l-a rugat ca pe Dumnezeu din cer să nu spună nimănui, altfel ajunge de minunea lumii, omul s-a învoit, și să-i facă sicriul, și să-și pună lacăt la gură, s-a ținut de învoială, într-o noapte, sicriul fiind gata, l-a pus în căruță, l-a adus acasă la bătrân și, împreună cu nevasta acestuia, l-a dat jos din car, unde -l ducem, cum unde, în casă, lângă el, să-l vadă, că nu se poate ridica din pat să umble, l-au așezat într-un colț, după o perdea, de data asta netrasă peste sicriu, ca muribundul să-l zărească și să-l poată admira, fain copârșeu, meștere, tâmplarul, mai tânăr cu ani buni decât moșneagul, îi răspunde, bine că ți-i drag, să-l stăpânești sănătos, râd amândoi, ba, cu tot necazul și cu toată supărarea, zâmbește și bătrâna. Era un sicriu ca toate sicriile, din scândură de molid, geluită și finisată, dată cu vopsea, fără prea multe înflorituri, tu, muiere, îi fain, nimic de zis, pot sta mult și bine în el, dar oare îi pe măsura mea, nu-i cam scurt, nu dară, o trecut de mult vremea în care erai înalt ca bradul și fălos, acum te-ai împuținat, numai făloșenia ți-a rămas la fel, de nu cumva îi și mai și. Se mai împungeau cu câte o vorbă, ca toți bătrânii, dar s-au luat din dragoste și au trăit tot așa, certuri au fost, ca la orice casă, însă nu mari, au știut să treacă peste greutăți și necazuri, mai puțin peste necazul cel mai mare, nu au copii, dacă el se duce, ea rămâne în plata Domnului.

Când avea chef de sicriu, îi spunea, muiere, dă la o parte ferhangul, să-l mai văd o dată, bătrâna îi făcea pe plac, trăgea perdeaua ce ascundea sicriul, n-avea niciun rost să-l mai contreze cu vorba ori cu fapta, n-are decât să se uite la el, dacă asta vrea, ea, după un timp, ori era ascuns vederii, ori nu, trecea pe lângă sicriu fără să-l vadă, ca și cum nu ar fi fost acolo, dar acolo era, nu pentru mult timp însă.

Cam pe când a crezut că i-a sosit ceasul, era pe înserate, a chemat-o pe babă și a rugat-o, fii bună și aprinde-mi lumânarea, lumânarea aștepta de câteva zile pe o măsută la căpătâiul lui, ea, nestăpânindu-și lacrimile, a luat chibritul și a aprins-o, no, mă duc, fă bine și mă iartă. L-a prins de mână și și-a așezat capul pe marginea patului, tânguindu-se. Zorile zilei i-a găsit tot așa, el întins pe pat, ea cu capul culcat pe marginea lui. Sare ca arsă, înfricoșată, când îl aude, scoală, muiere, că s-a făcut de ziuă. El s-a ridicat și umblă, ea a rămas pe

loc uluită și încă îngrozită, abia după momente bune a reușit să îngaime, o minune de la Dumnezeu lăsată, așa o fi, i-a dat dreptate înviatul, amu, de te-ai ridica și mi-ai da ceva să îmbuc, n-ai face rău, că tare-s flămând, el umblă ca înainte, nu ca înainte de a cădea la pat, ci ca odinioară, când era în putere să meargă și să vină, să facă una, alta pe lângă casă, așa ca bătrânii care-și duc bătrânețile pe picioare.

O minune e o minune, nu ai cum să-i dai de capăt, s-a tot muncit el cu mintea să găsească lămuriri, în cele din urmă s-a convins că nu Dumnezeu a făcut asta, ci sicriul, cumva, prin cine știe ce putere a lui, l-a readus la viață. Dacă tot s-a însănătoșit, e cazul să-l scoată din casă, a hotărât bătrâna, degeaba a încercat s-o convingă că sicriul, pentru darul făcut lui, merită să stea nu ascuns după perdea, ci chiar la vedere, în zadar a rugat-o, hotărârea ei era de nezdruccinat, bine, să-l scoată afară, și unde să-l ducă, doar nu l-or arunca, odată și odată tot va fi de trebuință, alegeri multe nu au, cel mai nimerit e în șură, după peretele fostului staul, cine intră, însă n-are cine, nu-l vede, la câte sunt aruncate prin șură nu l-ar vedea nici dacă nu l-ar piti după staul, când a venit noaptea, l-au luat de capete și, cu sforțări și cu mai multe popasuri, acolo l-au dus, să stea aici până l-o mai căuta eu, a zis moșul, dar îl va căuta în scurtă vreme.

Tâmplarul și-a ținut limba legată, vecinii nu au văzut sicriul nici când a fost adus, nici când l-au băgat în șură, dovadă că nu s-a auzit nicio vorbă prin sat, nu s-a auzit un timp, apoi a vuit satul, când a aflat bătrâna mai să dea în boală de supărare, râde lumea de ei, cine oare să fi aflat întâi și cum, se întreba ea, vecina, prietenă bună, mai mult o încurca decât o descurca, ba că așa, ba că altfel, ba că acolo, ba că dincolo, ba că ăla, ba că celălalt, ar fi putut-o lămuri chiar moșul, el știe, dar e mai bine să-și țină gura, nu l-ar ierta veac, de parcă ar mai avea de trăit atâta, primul care a aflat e prietenul lui de-o viață, camarad de arme, a avut doi din sat, însă unul s-a prăpădit pe front, cu el se întâlnește când și când, mai schimbă o vorbă, mai bea un păhărel de vinars, mai bat o carte, chiar el i-a spus prietenului, și cum e, a fost întrebat, cine, cum cine, copârșeul, cum să fie, ca toate copârșelele, ce, tu n-ai mai văzut la alții, ba vezi bine c-am văzut, socoteam că-i altcumva când te uiți la al tău, altcumva cred că îi, cum așa, m-a pus pe picioare, fugi de-aici, cum poți crede una ca asta, uite așa, cred, eram mort, cu lumânarea la cap, și iată-mă, nu știu ce tâlc să fie, însă nu copârșeul te-a înviat, el te îngroapă, bine, să o lăsăm moartă, eu așa cred, tu crede ce vrei, să te întreb, te-ai băgat în el, nu.

Gândul de a se băga în sicriu nu-i de-acum, de la discuția avută cu prietenul său, e chiar din clipa în care i-a fost adus, poate și mai de demult, când se afla în priveghi la unul sau la altul, privind

mortul se întreba dacă încape în sicriu, dacă nu cumva stă strâmtorat, o fi el mort, dar tot trebuie să aibă parte de un loc încăpător, gând și mai aprig după ce i-a încolțit bănuiala că sicriul lui e cam scurt. S-a tot întrebat, să facă sau nu acest lucru, să se întindă în copârșeu, părea un gând anapoda și rușinos, însă, când prietenul i-a pus întrebarea, a socotit că, de vreme ce și alții au în cap asta, nu are de ce să-i fie rușine, de el însuși nu-i era, de alții da, chiar și de nevastă se rușinează, că încape în el ori nu încape e una, dar poate vedea astfel cum e să stai fără suflare în sicriul tău, când te-ai dus de tot, n-ai cum te vedea, și, dacă tot îl are, de ce n-ar încerca. Prima dată când s-a hotărât să intre în șură cu acest gând, nevasta era dusă cu rufele la râu, a renunțat înainte de a scoate sicriul de după staul, ce rost are să se întindă în el înțolot de toată ziua, trebuie să se îmbrace cu straiile cele bune, de sărbătoare, cu care îl va îngropa muiera, când va fi să fie. Nu prea are când să facă ce și-a dorit, ea e mereu prin preajmă, unde merge nu stă mult, poveștile nu-i plac, zăbava, nici atât, iar lui, ca să se primească, îi ia timp, nu are decât să aștepte ziua prielnică.

Ziua prielnică e astăzi, e zi de târg, ca un făcut, bătrâna i-a spus că s-ar duce la iarmaroc, mai mult să vadă decât să strice banii, nu a mai fost de mult, i s-a făcut dor, să se ducă, el va desfăca porumbul coborât aseară din pod, să mai aibă grăunțe la orătării. Până merge, până se preumblă printre tarabe, trăgând cu ochiul la lucruri, până se întoarce, e timp berechet să facă ce și-a pus în gând și, apoi, să lase totul așa cum a fost înainte. Cum a văzut-o ieșită pe poarta curții, cum s-a repezit să deschidă lada cu straiile de sărbătoare, a ridicat capacul, a scos, pe rând, catrințele ei aflate deasupra, le-a așezat pe pat, și straiile lui, cămașă, ȋtari, curea și pălărie, cizmele o să le ia de după dulap, s-a îmbrăcat la repezeală, a ieșit din casă, a intrat în șură, nefiind sigur dacă a fost sau nu văzut de cineva, a tras sicriul de după peretele de scândură și l-a așezat în mijlocul șurii, cu capacul alături, s-a întins în el pe spate, și-a aranjat poala și mânecile cămășii, pălăria și-a așezat-o la cap, în partea dreaptă, și-a împreunat mâinile pe piept, ochii nu i-a închis, cu ei trebuia, atât cât se putea, să se privească, și s-a privit.

Întoarsă de la târg, bătrâna, când dă cu ochii de lada deschisă și de catrințele așezate pe pat, înțelege din capul locului ce s-a petrecut, fără grabă iese și se îndreaptă spre șură, deschide porțița și-l vede întins în sicriu cu ochii deschiși. Om mai bolund ca tine n-am văzut, zice înainte de a descoperi că nu-i bolund, că e mort de-a binelea. Ce-și face omul cu mâna lui e lucru bine făcut, sicriul a dat, sicriul a luat, își spune în gând și se pune pe bocit.

Proză

Adela Cotul

Visul

Ioana ieși din bucătărie, pe ușa din spate, ducând grijulie tava cu cele trei cafele fierbinți, în vechile cești de porțelan Rosenthal. Pe fiecare farfurioară scliepa, în soarele dimineții, câte o linguriță superbă din argint, iar latiera, umplută cu lapte proaspăt fiert, și zaharnița, doar pe jumătate plină cu zahăr de stevie, care făceau și ele parte din același vechi serviciu de masă din porțelan nemțesc, completau peisajul de pe tavă, alături de cei trei biscuiți cu fulgi de ciocolată amăruie, așezați, la rândul lor, pe o farfurioară, desigur, tot din porțelan fin.

Traversă cu atenție curtea, parcurgând trotuarul din dale de piatră, care unea edificiul nou cu vechiul conac, și urcă cele câteva trepte până în pridvorul conacului, unde le găsi pe cele trei doamne așezate în jurul mesei.

Se spunea că serviciul de masă, moștenire de familie, îl primise străbunica doamnelor, cadou de nuntă, chiar din partea unui conte Bethlen, din acest motiv era atât de prețuit.

De fapt, bătrâna doamnă Clara, mama doamnelor, fusese descendentă dintr-o veche familie de grofi, motiv pentru care, la puțin timp după revoluția din 1989, când au început retrocedările, a devenit foarte bogată. A primit multe moșii, livezi, păduri, precum și multe imobile din orașul reședință de județ. În unele dintre aceste imobile funcționau acum diverse instituții, printre care un reputat liceu, un spital, un muzeu, iar altele erau rezidențiale. Doamnei i s-au retrocedat și viile care înconjurau conacul acesta, singurul ce nu fusese naționalizat și unde, uneori, familia petrecea câte o lună, vara. În acest vechi conac se născuse doamna Clara, de aceea l-a iubit atât de mult. Drept dovadă, a părăsit orașul, și ultimii douăzeci și șase de ani i-a petrecut aici, în tihna bătrânului conac, până când, în urmă cu o lună, la venerabila vârstă de nouăzeci și opt de ani, doamna Clara s-a alăturat, în cripta familiei, soțului ei, care a fost un renumit arhitect. Arhitectul a apucat să se bucure vreo zece ani, alături de doamna sa, de domeniul de aici, din mijlocul viilor, chiar el proiectase vila cea nouă, pe care cuplul o construise lângă vechiul conac. Conacul îl renovaseră doar, fără a-l moderniza, păstrându-i farmecul de altădată.

După ce le salută pe cele trei doamne, Ioana așează tava pe masă și le servi, pe rând, cu câte o cafea. De aici încolo, fiecare își prepara licoarea după propriul gust. Doamna Ana, cea mai tânără dintre surori, aproape de șaiszeci și opt de ani, își bea cafeluța cu lapte din belșug, fără zahăr, iar doamna Eva, care era cu trei ani mai în vârstă, își pune, de fiecare dată, trei lingurițe de zahăr și puțin lapte. Asta după ce, în prealabil, trage o dușcă sănătoasă de țuică tare, de pere, favorita sa, „doar pentru poftă de mâncare, evident”.

Cea mai în vârstă dintre surori, doamna Maria, ajunsă la șaptezeci și cinci de ani, își îmbunătățește cafeluța de dimineață cu un „degețel” zdravăn de coniac francezesc Hennessy și cu o singură linguriță de îndulcitor. Ea era singura dintre surori care se căsătorise, foarte tânără, cu un comandant de vapor, dar căsnicia a durat doar trei ani, domnul comandant se pare că „a ancorat” și prin „porturile” altor distinse doamne, iar ghinionul a făcut să fie surprins „navigând pe mări străine” de către soțul uneia dintre ele. A fost scandal mare. Domnul arhitect a rezolvat de un divorț rapid și și-a adus acasă fata cea mare. După câteva luni, doamna Maria a născut o fetiță, a botezat-o Renata și a decis ca domnul comandant de vapor să nu fie informat despre existența ei. Asta se întâmpla undeva prin anii șaptezeci.

Se pare că Renata moștenise mult din zestre genetică a comandantului, era isteță, dar nestatornică, alintată familiei. Cam prin anii nouăzeci, când era studentă în capitală, a dat naștere prematur unui băiat „din flori”, micul Eduard, a făcut o complicație și... n-a mai putut fi salvată. Se zvonea că responsabil cu „florile” era un respectabil profesor universitar, căsătorit, desigur, dar asta nu mai conta acum. Decesul Renatei a fost o mare tragedie, un șoc imens pentru familie, mai ales că nu știuseră nimic nici de sarcina acesteia.

După aproape două luni de la moartea mamei sale, micuțul Eduard a fost adus acasă de către domnul arhitect. Era primul băiat născut în familia sa, așa că el și doamna Clara au decis să-l adopte, făcându-l, astfel, frate, în fața legii, cu bunica sa Maria și cu celelalte două fiice ale lor, Ana și Eva.

Era o dimineață superbă de august, iar cele

trei doamne, îmbrăcate complet în negru, își savurau cafeluțele.

„Vai de mine, ce noapte am avut! N-am închis un ochi! Junghiuri, junghiuri prin genunchi! E nenorocire cu artrita asta a mea, fetelor!”, se plânse doamna Eva. „Uite că mi-am uitat și pastilele pe noptieră. Mă întorc imediat!”, mai zise. Se ridică apoi și traversă curtea, șchiopătând ușor, intră în vila nouă, unde își avea dormitorul.

„Ei, aș, cică n-a închis un ochi! Ce să zic de mine, pe la ora două, când am ieșit pe balcon să iau puțin aer, de la fereastra dormitorului ei am auzit un sforăit, de tremurau perdelele, nu alta!”, zise doamna Maria, dându-și afectată ochii peste cap.

„Poate i se trage de la prea mult stat în genunchi și prea multă rugăciune!”, spuse doamna Ana, apoi ambele își zâmbiră cu subînțeles, știind că sora lor avea, de mulți ani, încă de prin tinerețe, o slăbiciune pentru preotul ce slujea în biserică. Poate asta era și cauza pentru care doamna Eva nu fusese tentată să se căsătorească niciodată, cine știe?! Doamnele erau romano-catolice, la fel, și preotul. Nu întâmplător, filmul ei preferat este „Pasărea spin”. Îl vizionase de sute de ori. Surorile ei nu înțelegeau cum de mai poate să plângă încă, atunci când recitea cartea sau revedea, a nu știu câta oară, clasică ecranizare. Cert este că, în fiecare duminică, doamna Eva era prezentă în strană. Uneori o însoțeau și cele două surori, dar, iarna, în lăcașul sfânt era mult prea rece pentru sensibilitatea acestora, așa că ea mergea fără ele. Au fost, de-a lungul vremii, și duminici în care doamna Eva fusese singura credincioasă prezentă la slujbă.

În cazul Anei, lucrurile au stat puțin diferit. Ea a suferit o mare decepție în dragoste, dar și o mare umilință, atunci când, după câteva luni de relație, medicul veterinar, de care era îndrăgostită nebunește, s-a căsătorit cu o tânără ingineră zootehnică, proaspăt repartizată la C.A.P.-ul din sat. „Ăștia s-au adulmecat unul pe celălalt, ca vitele!”, a consolat-o sora ei, Eva, iar ea a decis să nu se mai căsătorească niciodată! Și așa a fost!

„I-am spus eu că ar trebui să mai dea jos câteva kilograme, așa cum să o mai țină și genunchii ăia?!”, își dădu cu părerea doamna Maria, întinzând mâna după un biscuit.

O zăriră pe sora lor mijlocie, întorcându-se, așa că lăsară la o parte subiectul, sorbind fiecare din cafeluța sa. Doamna Ana a așteptat ca sora lor să ia loc, din nou, la masă, apoi și-a început ea pledoaria.

„Dragele mele, nu o să ghiciți ce vis teribil am avut azi noapte”, zise ea, cu voce gravă.

„Nu, dar cu siguranță o să ni-l spui tu!”, interveni în discuție, pe un ton ușor zeflemitor, doamna Maria. Avea ea, așa, o presimțire...

Doamna Ana nu-i răspunse, ci își începu

povestea, cu vocea și mai gravă.

„Se făcea că stăteam noi, toate trei, chiar aici, la această masă, așa cum stăm și acum, la cafea, și povesteam, așa cum povestim și acum, vrute și nevrute. Era, cum este și acum, o dimineață frumoasă, doar că era, parcă, primăvară, iar, la un moment dat, de după tufele înflorite de magnolie și-a făcut apariția mama noastră”. Tăcu pentru un moment, apoi se ridică în picioare, urmată de cele două surori ale ei, își făcu cruce, la fel, și surorile, și zise „Dumnezeu să o odihnească în pace!”, își șterse o lacrimă, inexistentă, din colțul ochiului și se așeză din nou pe scaun, urmată de surorile ei, care afixau, deja, o mină gravă. Clar, le captase atenția. Își reluă povestea. „Era mult mai tânără, mai tânără decât ne-am putea-o noi aminti, venea spre noi, îmbrăcată complet în alb, dar nu pășea, ci, parcă, plutea... A rămas în picioare dinaintea noastră și ne-a spus: «Dragele mele, m-am alăturat tatălui vostru, părinților mei, strămoșilor mei, în eternitate! Va trebui ca voi, în fiecare primă zi din toate lunile care vor urma, să chemați preotul să-mi citească o rugăciune, mie și tatălui vostru, și să ne aprindeți câte o lumânare!» Apoi a întins mâinile spre noi, parcă vrând să ne îmbrățișeze”, a continuat doamna Ana.

În momentul acela, sora ei Eva a țâșnit în picioare, uitând de durerea de genunchi, și-a făcut câteva cruci, pe urmă, izbucnind în lacrimi, promise: „Așa vom face, mama noastră, așa vom face! Amin!”. Se așeză, apoi, sleită de puteri, pe scaunul ei.

Doamna Ana, răsuflă adânc, știa că din acea clipă sora ei Eva va fi de partea sa. Prima redută a fost cucerită!

Din pragul ușii de la bucătărie, unde se afla, ținând tava cu micul dejun al doamnelor, Ioana urmărea cu interes toată scena. Întotdeauna simțise că doamna Ana, deși era cea mai mică dintre surori, semăna cel mai mult la fire cu bătrâna doamnă Clara, în sensul că își urmărea foarte bine propriul interes și căuta prin orice mijloc să și-l atingă. Ioana era curioasă unde vrea să ajungă cu toată povestea asta, că doar nu degeaba începuse doamna Ana să aibă „vise” cu baba defunctă. Făcu câțiva pași pe alee, atât cât să audă mai clar continuarea, și se opri.

Doamna Ana și-a reluat povestea.

„Am încercat să mă arunc în brațele ei, dar, în vis, nu puteam să mă mișc, nici eu, nici voi! Am vrut să vorbesc, dar mută eram, și eu, și voi! Mama a mai adăugat: «Dragele mele, ca să mă aveți mereu în sufletul și în mintea voastră, va trebui, de azi înainte, să purtați fiecare câte o bijuterie de-a mea. Astfel, Maria, tu vei primi inelul, cel cu care am fost mireasă cu tatăl vostru, pentru că tu ai fost primul nostru copil. Eva, a doua noastră fiică, vei

primi vechiul lăntișor de aur cu cruciuliță, cel dăruit mie de bunica mea, dar și Rozariul care este în familia noastră de atâtea generații... Iar ție, Ana, îți las colierul de aur, cu smaralde, cel primit în dar la nunta mea din partea mamei mele, bunica voastră, și care știi că ți-a plăcut mereu atât de mult!», a mai spus mama noastră, apoi, plutind, s-a pierdut printre tufe de magnolie», și-a încheiat relatarea doamna Ana.

Ioana zâmbi. „Iată de ce începuse să o bântuie fantoma mă-sii pe doamna Ana, vrea să pună gheara pe cea mai veche și mai frumoasă bijuterie a familiei”, se gândi, continuându-și drumul spre cele trei doamne, pentru a le servi micul dejun.

Liniștea a fost întreruptă de vocea doamnei Maria:

„Dar lui Eduard nu i-a lăsat nimic de amintire, ca să o poarte și el în suflet și în minte?!”

„N-a zis nimic de Edy! Poate s-a gândit că el a moștenit toate bijuteriile tatei, cine știe?!”, a răspuns doamna Ana.

Doamna Eva se și vedea, duminică, la biserică, cu prețiosul lăntișor al mamei sale la gât și cu Rozariul înfășurat la încheietura mâinii, ascultând vocea calmă și blândă a preotului.

„O să facem cum a zis mama! Celelalte bijuterii vor rămâne, deocamdată, în seif!”, decretă doamna Maria, întrebându-se, necăjită, cum de nu i s-a arătat ei mamă-sa în vis, de ce să o fi preferat pe Ana, doar în ea avuse cea mai mare încredere

cât a fost în viață. Să o fi schimbat moartea chiar atât de mult pe mama lor?!

Doamna Ana privea tăcută cum așeza Ioana masa, întrebându-se, în sine ei, dacă făcuse bine că nu îl introduse în schemă și pe fratele-nepot al lor, Eduard. Poate ar fi fost mai veridic să-i fi „repartizat” și lui vreo bijuterie de-a mamei, că doar erau destule în seif.

Întorcându-se la bucătărie, Ioana s-a întâlnit pe alee cu domnul Eduard. Acesta tocmai s-a întors din vizita de lucru la crama familiei.

„Ce fac bătrânele șerpoaice? Și-au făcut «mărgeaua» de dimineață?”, o întrebă acesta vesel pe Ioana și-i trase cu ochiul.

„Ba chiar mai mult, au pus la cale un «atac» la cutia cu bijuterii a doamnei Clara, odihnească-se în pace!”, răspunse Ioana, zâmbindu-i complice. „Poftă mare, domnule!”

Dar domnului Eduard tocmai îi pierise pofta de mâncare. Oare cum o va scoate pe mână atunci când cele trei hoaste vor observa că, din seif, lipsește tocmai prețiosul colier de aur cu smaralde?! Crezuse că va avea măcar câteva luni la dispoziție pentru a găsi o rezolvare, doar erau în doliu mare, ce le-o fi apucat?!

Pe aleea din fața vechiului conac, strălucea în soarele dimineții, proaspăt livrat, maiestuos, roșu sidefat, noul Cadillac Escalade al domnului Eduard.

Resfințirea bisericii...

(Urmare din pag. 4)

La slujbă au participat reprezentanți ai autorităților locale, județene și centrale, printre care deputații Diana Morar și Bogdan Ivan, subprefectul Ioan Ze-

grean, primarul Bistriței - Ioan Turc, managerul CJC - Alexandru Pugna, fii ai satului și numeroși credincioși, mulți fiind îmbrăcați în straie populare specifice zonei.

Mulțumindu-le tuturor, preotul paroh Vasile Ureche a înălțat cuvânt de slavă și mulțumire Preasfinției Treimi, care a trimis binecuvântare în acest loc minunat de la izvoarele Someșului Mare.

Poezie

Laura Cîrcu Munteanu

AUTOPORTRET

Iubesc deopotrivă
Și binele și răul
Sunt propriul meu demon
Și înger păzitor
Iubesc deopotrivă
Și Soarele și Luna
Sunt deopotrivă fiică
De zeu și muritor

Iubesc deopotrivă
Și lacătul și cheia
În venele-mi-cărbune
Se-aprinde celuloza
În propria-mi condamnare
Mă vând și mă răscumpăr
M-aprind cu versul
Și mă sting cu proza

În prima rouă-a ierbii
Mi-arunc râzând nevroza
- Hipnotizând toți șerpilor -
Mi-accept metamorfoza
Sunt deopotrivă fiică
De zeu și muritor
Sunt propriul meu demon
Și înger păzitor

ȘEHerezada UNEI TOAMNE

Șeherezada nu călca pe frunze.
Trecea prin toamna lui fără să facă zgomot.
Nici nu-i plăcea când sâni
Îi miroseau a ploaie.
Deși în toamna lui
Ea însăși,
Curgea prin el, șiroaie.
Buzele ei adesea
Miroseau a scuze
Buzele lui
Citite cu mâinile, de orbi
Rosteau neconținut
În visele-i confuze
„Șeherezada nu călca pe frunze...”

ACCIDENTAL

Un accident.
Plouase mult,
Iar strada era alunecoasă.
Ciocnindu-se au rămas împreună,
Pentru a evita următoarele accidente.
Salvând nemurirea,
Au creat un accident mortal.

DUMINICI ALBASTRE

Duminici albastre
Se-așază firesc
Pe macii din suflet
Ce cresc și-nfloresc

Mă-mbrac în Duminici
Albastre și tac
Mi-accept înfrunzirea
Pe câmpul de mac

Din liniștea-aceasta
Sfântă, îmi cresc
Aripi albastre
Atât de firesc

Starea de bine-și
Acceptă fiorul
Nimic nu se-ude
Doar... zborul

TĂCERI DIN AMINTIREA FLORII

Doar când eram pământ
Înțelegeam
Sonorele tăceri
Din amintirea florii

Proză

Ioan-Pavel Azap

Cărțile

De cum am intrat, a și început să-mi vorbească, nici nu mi-a răspuns la salut.

„De ieri”, a zis el, „simt nevoia, la anumite intervale, nu regulate, nevoia să inspir profund, și atunci simt o durere sub brațul stâng, între coaste... Nu un junghi, o durere calmă — *duioasă*, i-aș spune — și nu prea puternică. Aseară durerea a trecut mai aproape de inimă, parcă ar vrea să-mi dea timp să mă obișnuiesc cu ea... Dar nu chem doctorul, cred că e din cauza curențului. Când scriu, la masă, stau cu partea stângă a corpului spre fereastră... Ferestrele din casa asta nu se mai închid de mult cum trebuie, în fiecare dimineață geamurile sunt înghețate, și până fac eu focul, până se dezgheață ca să pot privi afară, mă simt ca într-o cușcă. Acum mi-am schimbat locul la masă... Azi-dimineață și până adineaori aproape că mi-a trecut... Dar, în sfârșit, nu vreau să te plictisesc, tu nu pentru asta ai venit... Să-ți pun un ceai fierbinte, cred că ți-e frig...”

Se opri să-și aprindă pipa, pe care o ținuse tot timpul în mână, stinsă, de când am venit, gesticulând cu ea. Îmi turnă ceai într-o ceașcă de porțelan, fără toartă, ciobită în câteva locuri.

„Noaptea trecută am avut un vis ciudat”, continuă el. „Știi, visez mult și de toate și mă interesează visele. Scriu o carte despre vise, o *tălmăcire* a viselor. Doar ale mele, numai ce visez eu... Se spune că, atâta timp cât visezi că zbori, ești încă tânăr. Ei, bine, eu, azi-noapte, n-am visat că zbor, am visat chiar că sunt tânăr... Eram licean, în vis, și mă pregăteam pentru bacalaureat. Învățam la un birou masiv, al tatei, înconjurat de tomuri groase care, când le deschideam, începeau să cânte, ca niște cutii muzicale, și din ele zburau fluturi albi, încăperea era plină toată de fluturi albi și de foșnetul aripilor lor... Apoi m-am trezit în curtea liceului, un liceu vechi, o clădire greoaie care nu-mi plăcea și de care abia așteptam să scap. Curtea era plină de elevi, dar eu nu cunoșteam pe nimeni. În fața capelei era ridicată o tribună, și câțiva inși, de asemenea necunoscuți mie, vorbeau ceva, și, din când în când, noi trebuia să aplaudăm. Nu înțelegeam nimic din ce se spune la tribună, pentru că, după ce aplaudam, elevii își vedeau de ale lor, se jucau, strigau și doar când se auzea un semnal, un

răpăit de tobă ca la circ înaintea numerelor de senzație, se opreau să aplaude... La un moment dat a început ploaia, și ne-am strâns cu toții într-o formație ordonată, compactă, ca la armată, și am început să cântăm ceva, un marș într-o limbă necunoscută. Era o limbă pe care știam, în vis, că am să o învăț peste câțiva ani, dar atunci nu înțelegeam nimic și repetam cuvintele mecanic, mirându-mă singur de unde le știu... Tribuna dispăruse, iar în locul ei am văzut o parte dintre profesorii mei îmbrăcați în niște uniforme albe, ciudate — semănau cu cele ale ofițerilor, dar știam că nu sunt ofițeri — și mi-am dat seama că ei ne obligă să cântăm. După o vreme, au zis că e bine, ne-au mulțumit și ne-au lăsat să plecăm acasă. Între timp, am recunoscut o parte a colegilor și le povesteam amuzat cum, după ce am început să cântăm, i-am identificat după voce... Mergeam gălăgioși pe mijlocul străzii, ploaia continua să cadă, caldă, dar nu mai eram liceeni, ci soldați într-un oraș ocupat, cu ordin să tragem în tot ce mișcă, în tot ce e viu... Eram aproape de capătul străzii, aici nu mai ploua, era soare, dar noi veneam din ploaie și de îndată au început să iasă aburi groși din hainele noastre... Mă uitam la ceilalți, erau parcă tot colegii de liceu, dar îi vedeam neclar, cu contururile tremurânde, ca atunci când privești printr-o perdea de fum. Am ridicat arma și am ochit în cel din stânga mea, un băiat slăbuț, cu ochelari, care mă privea cu un aer absent, năuc. Am început să apăs pe trăgaci și, în vis, în timp ce apăsam pe trăgaci, am adormit... A urmat ceva confuz, după care m-am trezit sau s-a terminat visul. Asta a fost tot...”

A tăcut, și-a scuturat pipa în scrumiera de pe masă și m-a privit. I-am întins cele câteva cărți pe care le purtasem vârate la piept, sub fâș, să nu ningă pe ele și să se ude. Mi-a arătat pe masă un pachet și mi-a făcut semn să-l iau. „Citește”, mi-a spus, „după ce mor, cărțile pe care le-ai citit au să-ți rămână ție...”

Din volumul de proză
Zgomot de sticlă spartă
Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2020

Poezie

Vladia Silvia Iugan

CAPCANELE TRECUTULUI

Zilele ciudate trec una câte una...
Mi-am suprimat
anxietățile și obsesiile,
incinerându-mi trecutul,
făcându-mi complice tăcerea
care ascunde amintirea
unei iubiri pierdute.
Emoții latente,
amintiri vechi, decolorate,
se descompun în mijlocul
certitudinilor dezmembrate
în adevăruri mincinoase.
Confuzia împrăstie liniștea
cuvintelor oprite într-o tăcere
evanescentă.
Pe luciul apei se reflectă
o față plină de minciuni...
...îmi întorc privirea rușinată.

EMOȚIE DE VARĂ

Sufletele noastre
fragile
s-au logodit
în arșița dogoritoare
a serii
pe un câmp
imens de maci.
O adiere ușoară
străbate tot lanul
înflorindu-l...
Culoarea lor sângerie
se amestecă
cu focul soarelui
care apune
peste trupurile
noastre dezvelite,
împregnate de mirosuri
și de promisiuni
împrăștiate de vânt
într-o emoție eternă...

EU, TU ȘI RESTUL LUMII

Vânzători de iluzii
mincinoși și hapsâni
stau la colțuri
să ne ademenească.
Corupția cuvintelor
și a cărnii
este mult mai puternică
decât dragostea noastră.
Blonde focoase
cu sâni tunaji
și cocalari generoși
plini de eresuri
își etalează
frumusețea sau banii,
trăgând cu ochiul
cu subînțelesuri.
Inima versatilă
bubuie-n piept
dorindu-și să guste
păcatul
În mijlocul îndoielii
dorința se luptă
cu rațiunea,
noi aruncăm vina
de la unul la altul.
Reminiscentele
iubirii apuse
înainte de vreme
resuscitează trecutul...
dureri vicioase
și regrete tardive,
e tot ce mai găsim
prin așternuturi.
Apusul soarelui
murdar de pământ
îmi amintește
de dragostea noastră...
în depărtare se aude o voce
care recită plângând
„Floare albastră”.

DELIRUL

În timp ce o rugăciune
învie iadul,
pupilele îmbrăcate în doliu
picură lacrimi aprinse,
jelind lângă sicriul
cu visuri moarte
înainte de vreme.
Un ghimpe de lumină
se înfige adânc
în noaptea minții
trezind-o la realitate.
Din rana deschisă
durerea sângărând
tipă după ajutor...
În delirul confuz
din interiorul pieptului,
inima ia rolul de cârmaci.
Artera vieții
sparge barierele fricii,
trecând dincolo
de coastele cerului,
de acolo de unde
Dumnezeu
va curge în mine.

ANALIZÂND NIMICUL

Este ciudat
cum nimicul
poate lua
cele mai
neașteptate
forme.
Ceea ce ieri era
de neprețuit
s-a transformat
într-un nimic.
Astăzi, nimicul
ești Tu!

Proză

Grigore Cotul

Stenograme din viitor

30 Februarie 2053, 6:14, dimineață de miercuri. Nu vă mirați! S-au destabilizat niște axe ale Pământului..., de fapt, doar aia care contează, și în raport cu mișcarea de revoluție a Pământului, de jur-împrejurul Soarelui, și invers, s-a pierdut o zi. Azi ar fi fost 29. Dar, cum nu e an bisect, cealaltă zi pierdută reiese din dosarele desecretizate ale arhivelor NASA, în urma unor reclamații interplanetare făcute de urmașii lui Elon Musk, privind o conjuncție falsă a lui Saturn în raport cu Venus. Însă n-are rost să vă mai plictisesc. Măturam liniștit pe navă. De obicei, dau cu mătura în holul dintre cabina căpitanului, adică a mea, și cea de recuperare a timpului pierdut cu ajutorul unei formule vechi, inventată de unul Einstein. Până să găsim această posibilitate, o denumeam simplu „încăpere de frecat mentă”. Nu ș’ pe unde dracu’ se infiltrasă atâta praf interstelar, că tocmai etanșasem, la plecare, toate fisurile fuzelajului, cu tub de spumă poliuretanică, la care se tot făcea reclamă pe Mixternet, iar găvoazdele anterioare erau intacte. Internetul căzuse încă din 2031, când peninsula Crimeea invadase Rusia cu noile rachete subterane primite de la un grup de mercenari de pe fosta Insulă a Șerpilor, insulă colonizată acum de ardeleni, care au redenumit-o Peninsula Lipitorii, deoarece un tsunami de mărime medie spre mică a lipit-o de continent. Între timp, băștinașii separatiști din Kyrgyzstan tăiau cablurile din fibră optică de pe fundul canalului Mânecii, canal folosit de prin 2043 pentru canalizarea comună a Uniunii Europene. Aerul în regiune era curat. Asta datorită receptorului de mirosuri diferențiate, care fusese montat, prin toamna lui 2023, într-un land din China, odată cu dispariția pangolinului stresat. Această specie a dispărut subit, cel mai probabil în același timp cu tulpina Omicron Zeta.

Naveta era una hibridă. De tipul sol-aer. Dar, cum în spațiu nu era nici sol, nici aer, foloseam niște focoaie, nu mai bătrâne de 35 de ani, foarte bune la împins. Extrem de rar treceam pe motorina din stocurile de rezervă ale Ministerului Agriculturii, desființat încă de pe vremea apariției musonilor în zona de nord a Maramureșului. E drept că naveta afuma cam tare cu acel tip de combustibil, de aceea era interzisă folosirea lui în spațiul rezervat lui Superman, familiei și amantelor sale.

Eram pe pilot automat, chiar dacă era destul de obosit, fiind proaspăt sosit din concediu medical. Manetele navei erau destul de înțepenite, fiindcă nu se mai găsea vaselină în Calea Lactee, și, din această

cauză, pilotul automat a făcut o formă severă de febră musculară, fapt ce a dus la trecerea lui în grupa a doua, unde erau trimiși cei cu risc maxim de pensionare. Grupa întâi urma să fie înființată, dar decizia va fi luată pe măsură ce înțepenirea manetelor se va accentua.

Pilotul automat a amuțit. L-am împachetat, urmând să-l trimit printr-un curier interstelar în depou, ca dovadă a necesității înființării grupei întâi. M-am mutat la manete. Am tras un deț de lichid de frână, să pot controla nava mamă. Se cheamă așa, întrucât a fost a mamei mele, pe vremea călătoriilor ei interstelare, când îl urmărea pe tata. Se înțelege de aici că și tata a avut una, dar s-a pierdut cu ea într-o gaură neagră. Revenind, lichidul de frână era singura băutură în care mai găseai ceva alcool etilic. Am trecut razant pe lângă o stea pitică albă, care abia mai pâlpâia. Am fotografiat-o din față, sau... din spate. Nu mi-am dat seama, că era rotundă. Am continuat s-o țin tot înaintea, cu viteza redusă la nivelul consumului minim, urmărind atent indicațiile galactice. Undeva, pe dreapta, era ieșirea din galaxie. Dacă o ratam, mă aștepta o gaură neagră, din care nu numai că nu mai puteam ieși, dar trebuia să execut doi ani și șapte luni de muncă silnică în folosul comunității de diavoli stabiliți acolo. Abia după viraj puteam să trec pe motorină.

Deși curba la dreapta era prost semnalizată de două stele necăzătoare, cu garanție prelungită, am reușit să-mi țin banda și să intru-n Andromeda. Era singura variantă de pe centura cosmică, o cale nasoală, înțesată de meteoriți și recipiente golite de lichid de frână. Cel mai mic impact putea să-mi spargă hubloul și să mă trezesc vidat ca o cafea Iacobs, de pe vremea Angelei Merkel. Părea că vântul stelar s-a mai domolit și începeau să răsară, pe rând, cei patru sori din primul sistem solar în care am intrat. Au fost cinci, dar cel mai mic și mai plăpând, de atâta răsărit, s-a pierdut în zări albastre și, pe cale de consecință, nu are cum luci vederii noastre. Ultimul soare frigea cel mai tare, așa că am călcat-o mai intens, să pot parcurge cât mai mult spațiu înainte de apariția lui.

Eram intrat într-o zonă galactică ce părea liniștită, când, brusc, aud o bubuitură groaznică, urmată de o senzație de mână rece pe ceafă. Căzuse retroproiectorul din tavan pe banca unei colege, în timp ce o voce baritonală mă dojenea: „Măi, Grigore, ce naiba cauți la cursul de perfecționare CRED (Curriculum relevant, educație deschisă pentru toți), dacă ai venit aici să dormi? Chiar așa de rău te-ai plictisit?”

Poezie

Ramona Flade

ȘI FĂRĂ TINE, TOTUȘI, SUNT FRUMOASĂ

Sunt mai frumoasă, totuși, fără tine,
Căci mă îmbracă toamna în culori
Și-mi crește-n mucegaiul din retine
Doar frunze moarte cu miros de flori.

Și ploaia parcă e tot mai frumoasă
Când frigul tău nu îmi pătrunde-n vene,
Iar ca să-mi iert purtarea păcătoasă
Te voi zidi în rugăciuni și în poeme.

Voi râde mult, voi râde pe muțește,
Cum râde pruncu'-aproape nenăscut
Când glasul mamei parcă îi șoptește:
„Mi-e dor, copile, deși nu te-am văzut”.

N-am să culeg nici cioburi dintr-o lună,
De-atâta mers și talpa-mi este roasă.
Mi-ai spus mereu că sunt doar o nebună,
Dar fără tine, totuși, sunt frumoasă.

**FĂ-MĂ, DOAMNE, PRUNC DE DELTĂ
CU ARIPILE DE APĂ**

M-aș înscrie-n audiență la o față îngerească,
Recunosc, eu n-am credință, însă sper mă primească
Doar s-arunc o rugăciune peste poarta dinspre Rai,
Și cerându-mi iertăciune, te rog, Doamne, să îmi dai

Aripi crude de egretă ca să pot să mângâi norul
Cu mirosul ud de deltă și apoi să simt fiorul
Stufului ce doarme-n pace, legănat de mâna nopții,
Și mă-nchide-n carapace sau mă lasă-n voia sorții.

Poate-mi cânt-un solz de pește până mă transform în
luntre
Când pe braț îmi ațipește cuibul unor păsări mute.
Să mă-ncaț cu flori de nufăr și din păr să-mi curgă
sălci,ii,
De lumină să nu sufăr, iar din degete fă-mi lăncii

Să le-azvârl spre o liană ce se leagănă buiastră.
Leagă-mi rana mea urbană cu o panglică albastră
Și mă fă să uit de griul din asfalturi și de lume
Și-ncropește-mi tu sicriul și o cruce fără nume.

Pune-mi carnea într-o barcă și mai strigă un pescar,
Roagă-l, Doamne, să vâslească pân' la vechiul tău
hotar
Și din strălucirea zveltă care-ți crește pe sub pleoapă,
Fă-mă, Doamne, prunc de deltă cu aripile de apă.

CUIBUL PĂSĂRII DE LEMN

De parcă nu era destul,
S-a sinucis înc-un minut.
Se-nnoadă limbile-n pendul,
Iar pasărea-a orbit de mult.

Mai trece doar din când în când
Un prag de scândură amară,
Privind în gol și numărând
Doar orele ce trag să moară.

C-o aripă vopsită-n gri,
Bătută-n cuie de-un bătrân,
Mai scârțâie spre-a ponegri
Tutunul aspru din plămân.

Se mai aprinde un fânar
Sub cuibul păsării schiloade,
Iar meșterul ceasornicar
Vrea limbile să le deznoade.

Mai trage-un fum, se uită lung
Și suduie de sfinți și moarte,
Își smulge-n grabă ochiul stâng
Și-l dete păsării să-l poarte.

-Ți-am dat acum un ochi de-al meu
Și ți-i-aș da pe amândoi
De ar vrea bunul Dumnezeu
Să ne dea timpul înapoi.

Proză

Leon-Josif Grapini

La seceriș

Astăzi mergem la seceriș, gospodarul satului își culege grâul, nu l-ar culege chiar astăzi, că ieri s-a întrecut pe sine, dar și pe alții, la un pahar de horincă la crâșma din deal, e una și la vale, o preferă, totuși, pe prima, chiar dacă e ceva de urcat, nu din obișnuință sau că ar fi horinca mai dulce ori mai tare, alte motive îl mână, la cea din vale e un crâșmar, la astalaltă, tot un crâșmar, dar însurat cu una ai cărei ochi te bagă în boală, asta ca asta, însă nici nu-i stau bine în cap, câteodată îi stau, îi pune la loc bărbatul cu dosul mâinii, te uiți la ea și ți se scurg ochii, zice unul, uite cu ce nonșalanță trece printre mese, zice unul care știe ce vorbește, altul, care înțelege ce vrea, înțelege că atâta îl duce mintea sau băutura, răspunde, dar ce nonșalanță, n-are una, are două, și-și pironește pofticios și hrăpăreț privirile pe fesele crâșmăriței, câtă degajare la ea, poate vrei să spui degajări, că tot două are, ia uite cum împunge cu ele aerul, ca să nu rămână vreun mesean nelămurit adaugă, mă, de țate e vorba, aha, păi zi așa, să priceapă tot omul, cârciumarul din vale, văzând cum stă treaba, s-a hotărât să se însoare și hotărât a rămas până în ziua de astăzi, consolându-se cu vorba, decât cu așa nevastă, mai bine cu nimic în traistă, decât cu așa muiere, mai bine sărac, fără avere, rima-i fără cusur, el, nu, dovadă că a rămas holtei, să revenim la gospodar, nici nevastă-sa nu ar culege astăzi grâul, de ce, muiere, uite-așa, că n-am chef, asta da dezinvoltură, însă își face chef, cumva trebuie să-l pedepsească, și ce pedeapsă mai mare îi trebuie, decât să stea cât îi ziua de lungă sub arșiță, mahmur, să-l bată soarele în cap, că-l bate de-l zăpăcește e una, dar nici nu stă deoparte, la umbră, dacă stă, stau și culegătorii, or fi ei de la sat și neumbrați prin lume, însă atâta au învățat, e mai plăcut a sta, decât a lucra.

Deci, mergem la seceriș, toți tinerii din sat, feciori și fete, așa e obiceiul, bun obicei, bărbații și femeile n-au ce căuta, au fost secerători în tinerețe, sunt și astăzi, însă pe tarlăua proprie, iar cu moșnegi și cu babe te prinde lanul de la anul până îl dai gata pe asta, or mai fi și babe bune de mână, dar sunt bune și de gură, iar noi mergem la muncă, nu la cleveteală, batăr că și fetele și băieții mai stau la o pălăvrăgeală când nu sunt observați, bârfa

se învață de tânăr, ne ducem la secerat de voie, de nevoie, de voie, adică în pas de voie, ca la armată, cine a trecut printr-o cazarmă înțelege, cine nu înțelege să întrebe, dar și că vrem, câte nu se pot întâmpla, și chiar se întâmplă, prin lanul de grâu și prin crângurile din vecinătate, întâmplări dorite și plăcute, neplăcute mai târziu pentru fetele neaten-te, puține la număr, cele mai multe sunt cumiți, nu atât de cumiți, încât să renunțe la un sărut dulce, pe furiș, când nu le vede gospodarul, azi nu le va vedea, că i se împăienjenesc ochii de somn, altfel spus, îl pândeste somnul, și n-are chef de pândă, pe deasupra îl mai doare și capul, de la beție și de la scatoalcă, i-a tras nevasta una după cap de a văzut stele verzi, nu vă mirați, doar am spus că-i dezinvoltă, se manifestă liber, nu s-ar manifesta, dacă ar riposta el, nu ripostează de felul lui și din interes, de fel e mai tolmăc, iar interesul poartă fesul, el suportă o scatoalcă, iar ea îl suportă în continuare, să revenim la fete, unele se duc de nevoie, cele neîndrăgostite și somnoroase n-ar da somnul dulce pe dulceața unui sărut în lan, dar sar mamele cu gura pe ele, așa leneșă nu o să te ia nimeni, spaimă mai mare nici că le trebuie, să rămâi fată bătrână e cea mai mare rușine, prin urmare, se văd nevoite să se scoale, să se gătească, unele se gătesc și se puțuluiesc de nu se mai recunosc în oglindă, să-și ia secerile și să se îndrepte spre tarla, feciorii, așa cum s-a lăsat să se înțeleagă, au numai de câștigat, ei se duc de voie, cum să nu vrei, mai afli de la unul ori de la altul cu cine a fost aseară, care dintre ele e mai rea de muscă, e bine de aflat, nu știi de unde sare iepurele, care cu ce și cu cine se mai laudă, nu e numai așa o vorbă, toți băietanii suferă de lăudăroșenie, când gați îți înfigi mâinile în buzunare, îți umfli pieptul și te uiți de sus, de la înălțimea fuduliei tale, să vezi dacă ești văzut ce om harnic ești, gospodarul nu te observă, știm de ce, invidioșii, nici atât, cei rămași în urmă nu au cum, grâul se culege aplecat, de culegător e vorba, dacă nu te bagă nimeni în seamă, iei un pai în gură și-l mesteci cu ciudă ori fluieri, nu a pagubă, ce părere de rău să te încerce, doar ai terminat primul, iar stăpânul lanului nu vede, însă aude, fluieratul a pagubă îi poate da gânduri rele, mai poți să te întinzi pe răzor și să-i pândesti pe cei furișați în tufă-

riș, e bine de știut, ai ce povesti la horă în sat, așa că șezi și aștepți să termine toți de secerat, sau îi poți ajuta, nu mânat de spiritul de întrajutorare, ci de dorința de a ajunge cât mai iute la casa gospodarului, unde, seara, se va juca, se vor spune glume și cimilituri și, mai ales, se va da băutură din belșug, să nu uităm, se va și cânta, unii de veselie, că așa-i obiceiul, alții de beție, că așa-i modelul.

Dar până acolo mai este, încă nu am plecat de acasă, așadar, se adună băieți și fete și se întind la drum spre câmp, nu înainte de a-și lua secerile, de prisos să spunem la ce sunt bune, și sforile, nu vă gândiți la lucruri înfricoșătoare sau dureroase, fatale chiar, cu ele se leagă snopii, dacă nu ajung dă unul fuga la casa gospodarului și mai aduce, unde le ții, bade, în sură, într-un cui din grindă, în sură ține omul și damigeana cu vinars, nu în cui, e riscant, ar putea cădea și s-ar sparge, ci pe jos, pitită după niște buți, pitită și nu prea, căci trimisul ia frânghiile, trage o dușcă bună, de încălzire, chit că s-a încălzit alergând încoace, și face cale întoarsă, nu mai aleargă, înghițitura l-a toropit cu totul, firesc, e un băiețandru nededit cu băutura, a fost trimis el, nu alteineva, și din acest motiv, o dușcă nu face mare pagubă, dar și din altul, până să învețe secerișul bine, e bun de mânat încolo și încoace, după una, alta. Cu toții merg alături, de-a latul drumului, ele, în față, ținându-se de toartă, adică de braț, cu secera în mână, care, cum, în stânga sau în dreapta, doar nu-s cătane în marș cu pușca în aceeași mână, cum nici secera nu-i pușcă, armă ar putea fi, la o adică, să nu divagăm, totuși, prea mult, mergem la secerat, nu la bătaie, ei le urmează îndea-proape, cuprinși pe după cap, cu frânghiile pe umărul stâng sau drept, nici ei nu-s ostași, nu încă, toți înaintează cântând, vor hori și la întoarcere, îi vom auzi atunci, acum să le ascultăm cântecele de veselie și de voie bună, cântă ele, foaie verde de trifoi, a fost badea pe la noi, să-mi aduc-un car cu boi, un car și o căruță, ca să-i dau o năfrămuță, năfrămuță eu i-oi da, numai când m-oi mărita, cam scumpă năfrămuță, sigur sunt altele care merită prețul, doar n-o fi badea ăsta atât de bou, încât să dea doi boi, ca să nu mai pomenim și atelajele, pe o năfrămuță, ne liniștim, nu este, iată că aflăm asta din cântecul feciorilor, foaie verde foi și-o fragă, tu, mândruță, îmi ești dragă, foaie verde bob năut,

nu-mi dau boii pe-un sărut, mai bine rămân holtei, cată altul, de nu vrei, să rămâi nemăritată, foaie verde foaie lată, să rămâi o neștiută, foaie verde de cucută, cântările populare încep, nu se termină cu foaie verde, să căutăm o explicație, poate mai sunt versuri pe care ori nu le știu, ori le-au uitat, ori sunt indecente, cum ar fi rima la ultimul vers, alte cauze să caute cei cu mai multă aplecare spre folclor, noi ne întoarcem la drumeți și la cântări, azi lucrăm la seceriș, vine badea pe furiș, să îmi fure un sărut, iată-l că a apărut, las s-apară, că nu-mi pasă, nu voi fi a lui mireasă, foaie verde foi măruț, mi-am găsit un alt drăguț, drăguțe rime, nimic de

Sursa foto: Răsunetul/iulie 2014

zis, ne întrebăm numai dacă badea, înainte de a se furișa, știe că se furișează degeaba, sau poate mizează pe vorbe arhicunoscute, perseverența este cheia succesului, până a mai face și alte presupuneri, ne lămurește el, scuzați, ne lămuresc ei, foaie verde foi măruț, ți-ai găsit un alt drăguț, nalt, frumos, dar cam prostuț, foaie verde și una, nimeni nu te-a săruta, cum o face gura mea, ne-am luminat, asta era, zicem noi, nu se continuă cântecul, se bizuie pe farmecul lui. Una dă tonul la cântec, eu de lucru nu am chef, nici de tors, nici de gherghef, iar de grâu, nu vă mai spun, taci tu, vrei să ne ia la ochi, cine, cum cine, stăpânul, păi tu nu vezi că abia își

ține ochii deschiși, păcat că i-a înfrânat pornirea, nu vom ști niciodată ce a vrut să ne spună despre grâu, că-i este lehamite de seceriș, e limpede, dar cu ce vorbe, tot nu vom afla dacă urmarea, cum bănuim, este acest vers, foaie verde de alun.

Trecem peste lucrul din timpul zilei, am văzut cam ce se petrece, reținem numai faptul că gospodarul a rezistat cât a rezistat, în cele din urmă s-a întins la umbra unui copac și a dormit buș-tean până spre seară, l-a trezit nevasta nu cu o sca-toalcă, ce-i prea mult strică, strică la frumusețe, o fi el tolocmac, dar cât să întoarcă o lovitură dată cu palma sau cu dosul mâinii e capabil, l-a trezit cu o hurducătură, și bine a făcut, rata momentul cel mai frumos al zilei, când se aleg mirii, băiatul și fata cei mai harnici, care au secerat și au legat cei mai mulți snopi, cum se întâmplă în orice poveste, și în povestea noastră mirii s-au nimerit a fi cei mai frumoși dintre semenii, ea înaltă, zveltă, ca trasă printr-un inel, nu foloseam expresia aceasta atât de uzitată, însă ne-a atras atenția inelul de logodnă tras

pe deget, frumoasă foc, albă la față de felul ei, dar, cum am amintit, de această dată, înfocată, roșie la chip ca focul, cu părul galben ca spicul, ce vreți, doar suntem într-un lan de grâu, nu mergem în altă parte pentru a găsi comparații, se află aici, la îndemână, el, nimeni altul decât logodnicul ei, cum se potrivesc lucrurile de la sine, de nu cumva le potrivește cineva, tot înalt, tot frumos, și, folosind o altă comparație din zonă, adăugăm, mustăcioara lui spicul grâului. Dacă stăpânul locului a zăcut ca mort la umbră întreaga zi, ne întrebăm cine a urmărit hărnicia tinerilor, ca să nu greșească în alegerea mirilor, păi cine putea s-o facă dacă nu consoarta, pentru asta a și venit mai mult, căci aseară, mirele, fiul ei, de fapt, a rugat-o s-o aleagă mireasă pe aleasa inimii lui, chiar de nu era rugată, tot așa ar fi făcut, doar e mamă, mamă ca mamă, însă fata îi este dragă, nu vrea s-o scape, nici pe ea, nici zestrea ei, nu a fost cea mai harnică, însă cea mai bogată este, dar nici cea mai leneșă, încă-i crudă, se va da pe brazdă, o va ajuta ea după ce le va trece pragul ca noră, căci va ști să fie soacră, așa cum știu să fie toate soacrele de nurori. Că s-au iscat nemulțumiri e clar ca bună ziua, cum să nu se iște, toți cei de față cunosc idila câștigătorilor, flăcăii nu se lasă cuprinși de invidie, nu în situația de față, și pentru că nu sunt atât de sensibili, și dintr-o cauză simplă, bine pricepută, cum să crezi că poți lua fața secerătorului, care e și harnic, nimic de zis, și, pe deasupra, e și fiul evaluatorilor, fetele sunt mai simțitoare, mai gingașe, mai supărăcioase, nu toate, vreo două, trei, și mai cu seamă una, căreia supărarea nu-i va trece degrabă, nu din pricini de gelozie, știe că sunt logodiți, și ea e legată prin logodnă de unul, dus cătană, de n-ar mai veni, că i l-a băgat pe gât mamă-sa, dar nu poate îndura gândul că nu va purta ea pe cap, pe drumul de întoarcere și pe întreaga durată a petrecerii, frumoasa cunună de grâu, semn al hărniciei și frumuseții, că a fost cea mai trudită n-are nevoie de confirmarea nimănui, știe câți snopi a secerat și a legat, că e cea mai frumoasă nu e sigură, mai ales când se uită în oglindă, chit că tatăl o strigă, frumoasa tatii, fă aia, adu ailaltă, dar nici de aruncat nu este, și ea are bățutura plină de dobitoace și moșie pe măsură, așadar, coroana de spice e mărul discordiei, nu mirele.

Ne ținem de promisiune și-i ascultăm și la întoarcere, cine s-a săturat de foaie verde să sară paragraful, se întorc tot așa, de toartă și pe după cap, o modalitate de deplasare cu atât mai necesară acum, oboseala și-a spus cuvântul, unele secerătoare și unii secerători abia-și trag picioarele, trebuie ajutați de ceilalți, cu toții sunt copleșiți de osteneală și de arșița zilei, în ciuda acestui fapt vin cântând, cântările sunt tot vesele și jucăușe, numai glasurile, mai slabe, de la muncă acum vin, voi bea țuică, voi bea vin, foaie verde de pelin, v-ați dat seama, horesc flăcăii, și codanele mai beau câte un pahar, chiar două, însă nu le stă bine să

strige asta în gura mare, cine să le mai ia, cine să le mai ia de soție, completăm, căci de luat la palme o fac mamele ori tații, secerat-am ziua-ntreagă, îs trudită, ca beteagă, taci tu, tace, pare a fi cântec de jale, nu jelesc pe nimeni, poate doar pe îmbufnată, care merge alături cu chipul răvășit de întristare și suferință, singură, neținându-se de braț cu niciuna, am un dor ce mă apasă, însă nu vom ști ce dor au ele, căci junii le iau vorba din gură, e acasă, stă pe masă, nu-i greu de ghicit, pe masă vor sta vinul în carafe și țuica în sticle.

Nu ne-am înșelat, masa e încărcată cu vasele amintite, cu pahare umplute, cu plă-

cinte și pancove, cele din urmă mai mult pentru partea femeiască, intră în casă cei care au fost primii sau care dau din coate, sunt mulți, nu încap toți, dar nici afară, în ogradă, nu-i rău, e chiar mai bine, de ai vinul lângă tine, ne-am molipsit, scriem în versuri.

Cei dintâi intrați în horă sunt mirii, nu înainte de a se așeza mireasa pe un scaun și de a i se lua cununa de pe cap, codanele fac acest lucru, voinicii se uită, fără a fi uitat să-și ia un pahar plin de pe masă, în timp ce-i desprind cununa doinesc, nu mai redăm melodia, spunem numai că e o doină de drag și dor și că e lungă sau scurtă în funcție de cât de tare s-a încălzit împletitura de spice în păr, odată desprinsă, e luată de stăpâna casei și pusă după o icoană, din trei considerente, am găsit noi, primul, e semnul dragostei, iar dragostea e apărută de îngeri și de sfinții căroră, prin rugă, le împărtășim tainele noastre, al doilea, e prea frumoasă ca să fie aruncată, la anul, dacă grâul e mai slab, mai pipernicit, cu spicul așijderea, e bună asta, și al

treilea, când nora va îndrăzni să se burzuluiască la soacră, în lipsă de altceva, cununa, mai mult decât uscată, face minuni, ce minuni vă las să le găsiți. După miri, ies la joc ceilalți, chiar și gospodarul o ia pe gospodină și-o învârtă de mai să-i sară năframa din cap, și-a revenit, un somn bun și o țuică tot așa te revigorează, o învârtă de o mai scapă din brațe, deși, dacă se gândește la scatoalcă, mai că ar scăpa-o, ea se ține, totuși, bine de grumazul lui, poate bănuiește ceva. Toți dansează, mai puțin supărata, nu are ochi decât pentru coroana de spice din spatele icoanei, i-a pus gând rău, nu o interesează nici cum va fi grâul la anul, nici intențiile viitoarei soacre, ci numai frumusețea ei, când stăpâna se va prinde a doua oară în horă, dacă va trece cu bine de prima, se va furișa și o va fura, neobservată, lumea e prinsă în povești, în joc și în beție, se va strecura nevăzută printre petrecăreți, va fugi acasă, se va băga sub învelitoare și va adormi, va adormi cu cununa pe cap.

Petrecerea ține până la ziuă, toți mănâncă, beau, joacă și cântă, fetele cântă, flăcăii acum mai mult lăläiesc, când se vor ivi zorile vor pleca spre casă, câte unul, câte doi, după cum și-au aranjat ploile, pe o cărare sau pe două, după cum și-au aranjat mințile.

Ce se va întâmpla mâine, la anul, peste ani, vom ști, dacă vom trăi, vom mai scrie și citi.

Ne întorcem, peste ani, și ne adresăm celor cărora nu le plac finalurile neclare, dorința supărăcioasei s-a împlinit, cătana nu s-a mai întors, la ea, și-a găsit alta, ea doarme și acum cu împletitura de spice pe cap, nu cea din poveste, cum să reziste atâta timp, își face ea în fiecare an alta, crâșmărița a îmbătrânit și, odată cu ea, și nonșalanța, spre norocul crâșmarului din vale, are acum mai mulți mușterii, cel cu fluieratul a ajuns fluieră-vânt, stăpâna a divorțat, la a treia horă soțul a scăpat-o, ea zice că i-a dat drumul cu intenție, nu-i limpede, cum nu-i limpede ochiul ei stâng, în căzătură a dat cu el de colțul mesei, tolo-macul e liber să ia drumul cârciumii, la vale, căci a îmbătrânit și greu se descurcă la urcuș, precum se descurcă greu și la altceva, ușor de bănuț, la seceriș nu mai merge nimeni, nu că n-ar vrea tinerii să meargă, dar nu se mai cultivă în zonă, în tufăriș se mai duc, viața trebuie trăită cumva, așa să o tot trăiești. Vă gândiți nerăbdători la miri, și eu mă gândesc, s-au luat, nu s-au luat, se iubesc, nu se mai iubesc, nu se știe, un lucru e cert, din ce am aflat, au părăsit satul.

Finalul nu vă mulțumește, n-avem de ales, un mister trebuie să rămână, altfel viața e monotonă.

Haiku

Valer Pop

rouă pe bancă –
o bătrână scoate
batista și șterge

păsări hrănind puii –
cel mai lacom este
puiul de cuc

noapte răcoroasă –
omul străzii ghemuit
sub un carton

a nins peste noapte –
între casă și șură
doar urma pisicii

inundație –
câinele legat în lanț
urcat pe cușcă

rupând petale –
pe banca din parc
un băiat timid

chef de harță –
câinele latră de zor
la cioara de pe ram

primii fulgi –
pe învățătoare
n-o mai aud elevii

mari reduceri –
fata trecută interesată
de rochia de mireasă

la cules de fragi –
peste mână trece
o salamandă

vin de la piață –
câinele mă așteaptă
dând din coadă

deodată un trăsnet –
yoghinul nici nu clipește
din ochi

Valer Pop

Proză

Badea Ion

De multe ori îmi aduc aminte de o întâmplare petrecută într-un sat cam cu vreo 50 - 60 de ani în urmă. Trista și înfiorătoare întâmplare ne-a fost povestită mai multora de un coleg de-al nostru, care locuia într-un sat vecin cu satul cu pricina. De câte ori îmi amintesc de întâmplare, simt un fior de mahnire și de durere, căci acea întâmplare a adus multă jale și mare nenorocire în două case. Poate de atunci în casele respective n-a mai existat fericire și veselie mult timp. Și mă gândesc: ce casă este aceea în care lipsesc fericirea și veselia?

Badea Ion a fost unul dintre cei mai cinstiți, harnici și cruțători oameni din sat. Ca să câștige cele necesare traiului familiei, nevastă și doi copii, a muncit neîncetat, ca o furnică. În fiecare duminică mergea la sfânta biserică cu sufletul curat și asculta slujba dumnezeiască. Nu era prieten cu crâșma, unde să-și împrăstie bănișorii câștigați cu sudoare multă și amară și să-și otrăvească sufletul cu tot felul de băuturi contrafăcute și botezate cu apă. De așa ceva au grijă cei din sat care sunt bețivi, leneși și fără scaun la cap și care până la urmă ajung pe drumuri, fără casă și gospodărie, ba chiar la pușcărie.

Într-o zi, badea Ion avea de isprăvit niște treburi la Cluj. Până a isprăvit tot ce avea de isprăvit, l-a prins noaptea pe drum. Când a ajuns acasă a găsit poarta închisă. Dar la fereastră se vedea zarea lămpii din încăpere. Atunci s-a gândit să se ducă la fereastră să dea de știre nevestei că a sosit. Când s-a apropiat de fereastră și a ridicat ochii, s-a tras înapoi ca lovit cu o lopată în cap. De ce oare?

În camera scundă și modestă, lampa împrăstia o lumină slabă și tremurătoare. Tremurătoare, poate ca o previziune a ceea ce avea să urmeze.

Ileana, nevasta lui, sta lipită de un bărbat, pe care din când în când îl săruta pe frunte și, cu dragoste, îl mângâia pe față.

Badea Ion a crezut că s-a prăbușit cerul peste el și a început să-i tremure tot corpul. Ochii i s-au injectat cu sânge, mintea i s-a tulburat și n-a mai fost în stare să cumpănească bine ce a văzut. Nici nu știa cine-i bărbatul din casa lui, că acesta stătea cu spatele la fereastră. Înebunit de scena văzută, dintr-o săritură a trecut peste poartă, a smuls securea împlântată în butucul din curte și s-a repezit ca un fulger în cameră. Cu o singură lovitură l-a omorât pe bărbatul acela, care, după gândul lui, i-a răpit

fericirea din casă și cinstea în sat.

A ridicat securea să o lovească și pe Ileana, dar, în următoarea clipă, așa de sălbăticit cum era, a scăpat securea din mână și a rămas ca trăsnet, că Ileana a strigat îngrozită:

- L-ai omorât pe Ilie!

Ilie era cumnatul său, fratele Ilenei. Bietul Ilie s-a îndrăgostit de o fată din sat. A vrut să se însoare cu ea, dar părinții lui n-au vrut în ruptul capului să o aibă noră. Ei o știau de leneșă și cheltui-toare pe tot felul de nimicuri. Ilie așa de tare s-a supărat pe părinți că nu l-au lăsat să se însoare cu acea fată, iubita lui, încât, într-o zi, fără să spună cuiva măcar o vorbă, și-a luat lumea în cap și a părăsit casa părintească.

După aproape trei ani de pribegie, dorul l-a adus pe Ilie acasă.

Nu a avut curajul să se ducă de-a dreptul la părinții lui, că se temea de reproșurile lor și nu știa ce-i vor face, și atunci s-a gândit să meargă întâi la sora sa Ileana și la cumnatul său badea Ion să-i roage pe aceștia să-i pregătească pe ai săi despre întoarcerea lui.

Bietul Ilie a căzut într-un moment nepotrivit!

Povestea are în continuare partea ei tristă.

Badea Ion a fost arestat, apoi, judecat, primind 14 ani de închisoare.

Bietul om a recunoscut omorul făcut și nu și-a plătit apărător. Tribunalul, așa cum scrie legea, i-a desemnat un apărător din oficiu. Ileana nu a avut de unde să plătească cheltuielile de judecată.

Avocatul hapsân pe bani și fără inimă a intentat proces și, după ce s-au mai adăugat alte cheltuieli, a vândut la licitație puțintica avere a lui Ion, lăsând pe Ileana și pe cei doi copii cerșetori pe drumuri.

Nu știu dacă badea Ion nu și-a pierdut mințile în închisoare. Nu știu dacă a ieșit sănătos din temniță, ca să-și poată strânge copilașii la piept, copilași mai dragi ca ochii din cap. Nu știu dacă badea Ion a reușit după ieșirea din închisoare să-și mai facă o gospodărie.

Am convingerea că, dacă badea Ion sosea acasă cu un sfert de oră mai repede sau mai târziu, această poveste tristă nu mai era.

Semnal

Revista „Izvorul Someșului”, Șanț Surpriză plăcută pentru cititori

Floarea PLEȘ (născută ACU)

La un an de la apariția frumoasei și valoroase reviste *Izvorul Someșului* (2021-2022), publicația socio-culturală și de opinii vine să confirme că localitatea Șanț, județul Bistrița-Năsăud, a fost, există și va exista ca leagăn și sursă de inspirație a culturii noastre populare, a culturii românești.

Felicitări conducerii Primăriei și Consiliului Local, care au sprijinit acest demers întreprins de grupul de inițiatorii: director fondator Grigore Cotul, colonel (r.) Leon-Iosif Grapini - scriitor, redactor-șef al revistei, profesorii Adela Cotul Deak, Anna Timiș, Maria Forogău și Valer Pop, fii ai satului, o nouă generație de intelectuali, care și-au pus în valoare capacitatea, dragostea și ambiția, pentru realizarea proiectului propus - editarea revistei.

Acest grup de intelectuali a venit și cu un suflu nou, modern, culegând impresii și legende din gura sătenilor, descifrând urmele trecutului, frumusețea satului: munți, ape, poteci, drumuri, obiective turistice, și, nu în ultimul rând, descifrând frumusețile sufletești ale oamenilor: omenia, care are la bază credința, iubirea și facerea de bine.

Apoi copilăria - lumea cea mai curată în care nu există decât oameni buni și lucruri frumoase.

Școala, elevii, făcând referire la realizările cotidiene, la trăirile în prezent, asigurând în acest fel continuitatea în educație și cultură.

A avea cultură înseamnă să fii un om educat, să îți cunoști rădăcinile, identitatea, să îți res-

pecti înaintașii cu tradițiile și obiceiurile lor.

Nu întâmplător unul dintre materialele inserate în revista cu nr. 4 „Izvorul Someșului” este dedicat muncii profesorilor și elevilor concretizate la încheierea anului școlar cu rezultate excepționale la învățătură și sport.

Elevii premianți la olimpiadele satești, județene și naționale merită toată lauda, cu felicitări - Bravo lor!

La fel, cadrele didactice - învățătorii și profesorii - care au rolul de a pregăti și îndruma elevul spre succes, la Șanț au reușit. Toată stima și considerația!

Concluzionând: Comuna Șanț este o așezare geografică minunată cu rezonanță istorică - Ținut grăniceresc. Este în continuă dezvoltare și modernizare, grație conducerii administrației locale și a celorlalte instituții și societăți de pe raza comunei, care, prin ceea ce fac, prin activitățile ce le desfășoară, investesc acolo unde e nevoie și important, întregind bunăstarea oamenilor și frumusețea comunei.

Șanțeană fiind, mă bucur de fiecare dată când citesc presa - cotidianul „Răsunetul”, revista nou-apărută „Izvorul Someșului” și alte publicații, precum și informațiile online etc. - din care aflu numai lucruri frumoase despre șanțeni, despre comună.

În ceea ce privește revista „Izvorul Someșului”, aceasta face cinste inițiatorilor, Primăriei, Consiliul Local și celorlalți susținători. Felicitări, cu urarea: Revista să aibă continuitate!

Semnal

O carte de umor spumos

Petru-Ioan GÂRDA

Cel mai nou... nou-venit în lumea bună a epigramei, câștigător, deja, al numeroase concursuri de epigramă și poezie umoristică, ne propune o parte dintre ultimele sale creații, într-o culegere intitulată cu un ingenios joc de cuvinte.

Numai că Grigore Cotul este departe de a fi genul de om pe care-l doare-n cot de ceea ce se întâmplă în lumea ciudată în care trăim și în care durerile apar accelerat și se accentuează zi de zi. El nu stă într-un turn de fildeș, din care să scrie comod, fără implicare în încercarea de a aduce mai binele și a îndepărta mai răul. Așa se face că identifică probleme și ia atitudine în scris și nu numai în scris. El este consilier la primărie din partea Partidului Verde, este director de asociație culturală și de revistă de cultură, este secretarul literar al unui important cenaclu de umor.

Umorul lui Grigore Cotul este ironic amar, ironic dojenitor și autoironic, uneori.

Grigore Cotul știe să râdă sănătos, să fie un excelent partener de dialog umoristic și nu numai, dar atunci când ironizează tarele unei societăți... bolnave, să-i zic, peste ochii lui trece întotdeauna o umbră.

Voi însera câteva note foarte scurte de lectură, fără pretenția că epuizez subiectul și fără a-i impune cititorului un mod de a înțelege bijuteriile literare incluse în volum. De altfel, o carte (predominant) de epigrame, se citește pe sărite, se râde, se zâmbește, se revine și se reține.

DEZNĂDEJDE

Sunt resemnat, da-s foarte trist,
Că m-am convins de-a lungul vremii:
Puteam s-ajung epigramist,
De nu primeam atâtea premii!

Ce-i drept e un răsfățat, de aceea își permite să se alinte.

UNUI CASANOVA

A tot zburat din floare-n floare,
Fiind un tip cuceritor,
Și-acum, bătrân, abia-i în stare
S-adune orele de zbor.

Lasă că-ți vine și ție rândul!

grigore cotul

DURERI DE... (COT)

INFIDELITATE

Mă-ntorc de la iubită
Cu haina șifonată
Și fruntea descrețită
De o tigaie lată.

Așa-ți trebuie!

PREMONIȚIE

Un sunet groaznic, funerar,
Vibra în toată România,
Și m-am trezit...
Of, ce coșmar!
...se prăbușea economia!

Așa ne trebuie!

COLEGI CU GREUTATE

Îi văd pe unii cât s-au împlinit
Și cât de mândri calcă, azi, prin școală:
E vorba doar de cei ce-au absolvit
Un curs de dezvoltare personală.

Apropo, am observat că profesorul Grigore Cotul e din ce în ce mai plinuț...

RENUNȚAREA LA MĂȘTI

E relaxare în popor,
O văd la fiecare pas,
Că multora le-a fost chiar dor
Să-și bage degetul în nas!

Înțeleg de ce nu prea l-am văzut purtând mască...

MUTAȚII

Apar tot felul de tulpini
În toate cele patru zări,
Că-mprăștiem, pe la vecini,
Tulpinile... din defrișări.

Aș glumi și cu asta, dar...

DINTRE PUNCTELE TARI

Pentru marele congres,
Fost-au bine pregătiți
Și-au avut real succes
Micii cu cartofi prăjiți.

Asta e din notițele luate la un congres al cadrelor didactice.

Un capitol este dedicat careurilor scrise la teme alese de autor sau date la cenaclu ori impuse la diverse concursuri. Numeroasele premii câștigate demonstrează că și aici autorul e la el acasă:

REVELAȚIE (Fake News)

La știri - cum sunt mereu pe fază -
De-o vreme-ncoace-am constatat:
Sunt cel mai bine informat
De-acei ce ne dezinformează.

Cine are discernământ...

POST LA ȚARĂ (Tăcerea mieilor)

Tot țăranul ține post,
Nu-și sacrifică șeptelul,
Doar primarul, om cu rost,
Tace și belește mielul.

Aici aș scrie o replică:

*Constatăm, privind șeptelul
Și având un deal fundalul,
Că primarul... taie mielul,
Iar Grigore sare calul.*

REGRETE TARDIVE (Cu ochii-n patru)

Soția tocmai a născut,
Dar eu sunt foarte abătut,
Că de-aș fi fost cu ochii-n patru,
Copilul nu era mulatru.

De fapt, cred că a văzut negru în fața ochilor...

Au fost citate până aici epigrame diverse născocite în ultima vreme.

Un capitol aparte este dedicat *definițiilor epigramatice* strânse într-o fructuoasă colaborare a unui colectiv de opt epigramiști, coordonată de marele rebusist, dar și epigramist, Ștefan Ciocianu, care publică lunar câte un careu cu astfel de definiții în revista *Rebus Ideal*, condusă de un rebusist de asemenea genial, Ciprian Oglan.

Iată câteva:

TRATAT

În lumea asta foarte rea,
E, totuși, o alegere
Ce-o fac doar cei ce vor să dea
Dovadă de-nțelegere.

ABIA

Multe variante n-ai:
Unii-i zic dificultate
Sau un fel de chiu cu vai,
Tipic pentru... greutate.

JUSTIȚIE

Magistrații – cu temei –
Sunt în mare sărbătoare
Și marchează ziua ei
Aprinzând o lumânare.

Sper să-i ardă la degete!

La capitolul *Poezie*, Grigore Cotul demonstrează că excelează în poezia cu formă fixă.

De altfel, convingerea mea este că un autor care scrie epigramă sub forma ei cultă, adusă, cu vremea, la perfecțiune, poate să scrie orice fel de poezie. Dacă *Epigrama* nu este recunoscută și privită ca gen cu drepturi egale cu celelalte în lumea bună a literaturii, este pentru că s-au apucat să scrie catrene toți neaveniții și n-are cine să despartă apele în aceste inundații catastrofale.

Destul. Am dat atâtea citate, că aproape nu mai are rost să parcurgeți toată cartea. V-ați lămurit, nu-i așa?

Redevenind serios, salut această carte nouă de umor spumos și îl felicit pe autor pentru toată activitatea pe tărâmul umorului și al satirei, versificate sau nu. Așteptăm alte și alte cărți semnate cu acest nume care devine de referință în domeniu.

Religie

Din robia morții la libertatea vieții

Ștefan POPA

Doamna profesoară Sorina Mihaela Botiș, prin cartea „Mântuirea universală și personală”, apărută la Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2021, ne atrage atenția asupra unor teme capitale din dogma creștinismului, referitoare la pocăință, iertare, lumina-re și mântuirea sufletului. Ne spune care trebuie să fie preocuparea adevărată a omului zilelor noastre – Hristos. Nimeni și nimic nu-l poate doborî pe omul care crede în Hristos, „Cine crede în mine, chiar dacă va muri, viu va fi!”. Ne atrage atenția asupra condițiilor necesare pentru mântuire (mântuirea universală și personală), prin care omul poate scăpa de robia morții și să ajungă, prin Duhul Sfânt, la libertatea adevărată a vieții.

Pentru mântuirea sufletului este de trebuință, în primul rând, de credință. Sfânta Scriptură spune: „Fără credință nu este cu putință să fim plăcuți lui Dumnezeu” (Ev. 11, 6). „Cel ce nu va crede se va osândi” (Marcu 16, 16). Dar în această Sfântă Scriptură se vede că omul singur nu poate da naștere, în sinea lui, unei credințe, măcar de mărimea unui grăunte de muștar, că însăși credința nu vine de la noi, ci e un dar de la Dumnezeu, credința, ca un dar duhovnicesc, se dă de către Duhul Sfânt.

Pentru mântuirea sufletului sunt de trebuință, pe lângă o credință adevărată, și faptele bune, căci „credința fără fapte este moartă”, fiindcă din fapte este îndreptățit omul, iar nu numai din credință și „de vrei să intri în viață, păzește poruncile: să nu ucizi, să nu preacurvești, să nu furi, să nu mărturisești strâmb, să cinstești pe tatăl tău și pe mama ta și să iubești pe aproapele tău ca însuși pe tine” (Matei 19,17). Și aceste porunci trebuiesc împlinite toate deodată. „Că cine va păzi toată legea, dar va greși într-o singură poruncă, s-a făcut vinovat de toate poruncile” (Iacov 2,10).

Putința de a săvârși fapte bune, se dobândește prin rugăciune! Pilda o vedem la însuși Apostolul Pavel, care de trei ori s-a rugat să biruiască ispita, plecându-și genunchii în fața Tatălui ceresc ca să-i întărească omul lăuntric și, în sfârșit, poruncind fraților săi ca, mai întâi de toate, să se roage și să se roage neîncetat.

O importanță deosebită în procesul mântuirii personale o are rugăciunea. Adevărata rugăciune își are condițiile ei: trebuie adusă în fața lui Dumnezeu cu mintea și cu inima curate, cu o înflăcărată stăruință, cu o puternică luare aminte, cu o evlavie plină de cutremur și cu cea mai adâncă smerenie. Dar dacă se găsește cineva care nu a împăcat în conștiința lui curată, care vede că e departe de condițiile adevăratei rugăciuni, înfățișată mai sus, că își face rugăciunea mai mult de nevoie, mai mult de silă decât de bună voie, cum va fi sufletul atras dintr-o plăcere, dintr-o dragoste, spre rugăciune?

Chiar însăși Sfânta Scriptură mărturisește că omul nu este în stare să stea împotriva și să-și curețe cu desăvârșire mintea de gânduri necuviincioase, că „omul este înclinat spre gânduri rele încă din tinerețile lui” și numai Dumnezeu ne dă altă inimă și un duh nou. Iar „ca să voiți și ca să săvârșiți” (Filip 2,13), tot de la Dumnezeu este. Insuși apostolul Pavel a spus: „Duhul meu (adică glasul) e în rugăciune, dar mintea mea este neroditoare” (I Cor. 14, 14). „Căci să ne rugăm cum trebuie nu știm” (Rom 8,26), întărește tot el. Din toate acestea reiese că în rugăciune noi nu putem scoate la iveală însușirile ei, adică miezul ei!

Preacuvioșii Calist și Ignatie ne dau sfatul ca, înainte de a purcede pe calea nevo-

ințelor și a faptelor bune, să începem rugăciunea în Numele lui Iisus Hristos rostind-o des, neîncetat, căci deasa repetare curăță însăși rugăciunea cea necurată. Fericitul Diahod zice iarăși că dacă omul ar chema Numele lui Dumnezeu cât mai des cu putință, adică s-ar ruga neîncetat, n-ar cădea în greșală.

Mintea caută să se încredințeze: fă cutare și cutare faptă bună, înarmează-te cu bărbăția, întrebuințează puterea voinței, încredințează-te de bunele urmări ale faptele bune, de pildă: curăță mintea și inima de gânduri deșarte, umple locul lor cu cugetări pline de învățătură, fă binele și vei fi cinstit și liniștit, trăiește așa cum o cere mintea și conștiința. Dar voi! În ciuda tuturor străduințelor, toate acestea nu-și ating ținta fără rugăciunea deasă și fără rugăciunea lui Dumnezeu pe care ea o atrage.

Autoarea cărții ne îndeamnă să citim și învățăturile Sfinților Părinți, și vom vedea ce vorbesc ei despre curățirea sufletului, de pildă Sf. Ioan Scărarul scrie: „Când ți se întunecă sufletul de gânduri necurate biruiește-i pe potrivnici cu Numele lui Iisus, chemându-L cât mai des. O armă mai puternică și mai plină de izbândă nu vei găsi nici în cer, nici pe pământ”. Sf. Grigorie Sinaitul învață: „Să știi că nimeni nu-și poate ține mintea în frâu prin propriile sale puteri și, de aceea, când te năpădesc gândurile necurate, cheamă numele lui Iisus cât mai des, și mai de multe ori, și atunci gândurile se vor liniști de la sine”.

Urmărind îndrumările cărții mai sus amintite și cumpănind aceste îndrumări întemeiate pe viața practică a Sfinților Părinți ajungem la următoarea încheiere sinceră, și anume că mijlocul cel mai însemnat, cel mai potrivit și unic pentru dobândirea faptelor de mântuire și de desăvârșire duhovnicească este repetarea deasă, neîncetată a rugăciunii, oricât ar fi ea de neputincioasă.

Cartea „Mântuirea universală și personală” a doamnei profesoare de religie Mihaela Botiș este un îndrumar duhovnicesc pe calea mântuirii personale, pe care o recomand tuturor cititorilor spre folosul spiritual.

Recenzie

Năsăud, dragostea noastră

Macavei Al. MACAVEI

Cartea scriitorului năsăudean Ion Istrate (critic și istoric literar, poet și traducător) „Năsăud, dragostea mea” a apărut la Editura „George Coșbuc” din Bistrița în acest an (2022).

Nu este la prima ispravă livrescă de felul acesta. În cartea sa de poezii, „Scrie cum vrei”, Editura Ecou Transilvan, 2018, am numărat pe coperta plachetei 15 lucrări (unele în colaborare) ale acestui scriitor.

Cine este autorul? Am arătat mai sus că este năsăudean din părinți (George și Victoria), la origini, tatăl, neposean, iar mama, sângerzeancă, născut în data de 21 septembrie 1948, echinocliul de toamnă; poate că este un om perfect echilibrat, după zodiac. După absolvirea școlilor năsăudene (primară și Liceul „George Coșbuc” din Năsăud, trece la școlile clujene, fiind admis la Facultatea de Filologie din cadrul Universității „Babeș-Bolyai” din Cluj-Napoca, pe care a absolvit-o mai înainte și fratele său. La liceu am avut onoarea de a fi coleg de clasă cu el. Trec repede peste episodul că am avut un duel pugilistic de pomină împreună ca să menționez că era cel mai deștept băiat din clasa noastră. A absolvit Facultatea de Filologie în anul 1971, pentru ca în anul 1982 să devină doctor în filologie.

Despre cărțile sale s-au pronunțat mulți literați, inclusiv președintele Uniunii Scriitorilor din România, acad. Nicolae Manolescu. „Barocul literar românesc” este o lucrare îndrăznească, spune Paul Cornea, iar „Romanul obsedantului deceniu” este considerată o lucrare de referință.

A citit enorm într-un timp scurt adolescența și prima tinerețe). Pe ultima copertă a cărții sale „Romanul obsedantului deceniu” (1945-1964) este scris: „N-ai

citit toate romanele publicate între anii 1945 și 1964? Autorul acestei cărți le-a citit pentru dumneavoastră”.

Volumul „Năsăud, dragostea mea” este un microroman biografic confesiv, meditativ și reflexiv despre el însuși și cei din preajma sa din a doua jumătate a secolului trecut, conjugată cu toate evenimentele istorice majore ale acestei jumătăți de veac. Cartea palpită de viață așa cum îi stă bine unei ficțiuni literare. Are la bază o profundă documentare, cunoaștere istorică locală și națională. Asupra evenimentelor istorice are reflecții personale, pertinente și demne de luat în seamă.

Așadar, cartea aceasta este un microroman biografic, alcătuit din 22 de episoade (povestiri, evocări, pilde, amintiri). Fiecare episod-capitol are tâlcul lui, felie sau lecție de viață nu numai pentru autor, ci și pentru cititor din diferite etape sau vârste ale personajelor (ale autorului în primul rând), dar și ceilalți membri ai familiei sale precum și ai urbei năsăudene, cu tot ceea ce s-a petrecut în deceniile de mijloc ale veacului trecut.

Până și personajele cărții pot fi considerate de două categorii: personaje principale (autorul și toți

cei ai casei: părinți, frate, soție, fiu) și așa zice personaje secundare (toți cei care apar în roman și care ilustrează o idee, o întâmplare semnificativă, un eveniment istoric remarcabil, un anume cuvânt sau sintagmă; de pildă, „Tot înainte”.

Una peste alta, microromanul poate fi considerat și o confesiune plină de învățăminte.

Autorul ia totul în considerare cu acribie, are un spirit de observație esențial și pătrunzător, este dublat de o cultură generală bogată, de o cultură literară pe măsură. Ca doctor în filologie ar fi putut să epateze prin erudiție literară, dar nu o face păstrând măsura lucrurilor. Aceasta este o calitate în plus a cărții.

Întreg scrisul său mustește de umor, ceea ce este altă calitate a cărții.

Cursul istoriei în cele 22 de episoade-capitole ale cărții ia uneori întorsături uluitoare, dramatice (unele pozitive, altele negative), încât nu doar actanții, dar și asistenții (istoricii și cititorii) sunt uluiți. Datorită felului cum prezintă evenimentele (personale, colective sau istorice), palpitant și captivant, ai impresia că citești un roman polițist. Mă refer cu predilecție la momentele dificile prin care au trecut părinții săi. Aceștia (cititorii și istoricii) participă cu sufletul la gură la spectacolul istoric: trăind ceea ce a fost, ceea ce s-a petrecut cândva, comic sau dramatic, asistând la comedia umană.

Episoadele cărții (cel 22 de capitole) se desfășoară pe un fundal de îngemănare între faptele și etapele de vârstă ale autorului, de la naștere – casa părintească prezentată cu multă duioșie – până la maturitate, simultan cu faptele și evenimentele istorice ale urbei năsăudene cu concitadinii săi care au fost sau au reprezentat ceva (pozitiv sau negativ)

în localitatea respectivă.

Incursiunea înapoi pe firul timpului evidențiază un episod (amintire, evocare, întâmplare) și nu are importanță în sine, ci interesul major ce se desprinde, ce se degajă din acesta pentru autor și cititor, este urbea cu locuitorii săi.

Autorul și-a însușit profund istoria locală, așa cum arătăm și mai sus: fiecare uliță, cartier, clădire relevându-le istoricul (trecutul și prezentul), farmecul lor, semnificația, tâlcul ce se poate desprinde dintr-un fapt sau întâmplare. Această istorie locală se conjugă cu istoria națională sau internațională. Chiar dacă nu s-au cuprins episoade din războaiele mondiale de la mijlocul secolului trecut, se scrie despre ceea ce a trăit: instalarea comunismului de tip sovietic cu sila și cu multă teroare, ajutați de tancuri, în România, ca și într-o bună parte din Europa și din alte continente prin ororile, crimele, condamnarea la regres în loc de progres, toate au echivalat cu un adevărat război. Nu întâmplător, dar nimerit involuntar, statele de sub influență sau ocupație sovietică se autocalificau *lagăr socialist*.

Aceste evenimente istorice majore nu-i puteau scăpa autorului: comentate, prezentate și însoțite de reflecții personale profunde.

Astfel că la destrămarea lagărului socialist în anul 1989, spunea autorul la prezentarea cărții sale, România nu știa încotro să o ia: la dreapta sau la stânga.

Dacă ar fi să zăbovim asupra fiecărui episod din cele 22 de capitole ale cărții, „Năsăud, dragostea mea”, am putea spune și scrie cele ce urmează.

(*Cedarea*). Anul 1941 este anul căsătoriei părinților autorului, dar și anul cedării Ardealului de Nord în mâna maghiarilor (1940-1945). Părinții erau meseriași – pie-lari -, tatăl cu acte școlare în regulă și cu diplomă semnată de regele Mihai, mama fără acte școlare, dar harnică și pricepută în meseria pe care a practicat-o cu pasiune alături de soțul ei. Coincidență interesantă și imprevizibilă prin consecințe: un

cuplu budapestan cu altul năsăudean se fotografiază, immortalizând clipa, transmițând fotografia, după mult timp, la Primăria Năsăud. Ochiul copilului mic și ager scrutează cu multă precizie crăpăturile din pereții farmaciei soților Drugă, identificând locul și personajele. Ascuțitul spirit

de observație al autorului este declanșat, condiție sine qua non a oricărui creator literar.

(*Gospodina Bot ca Bo*). Fața prealabilă căsătoriei părinților autorului: avionul buclucaș obligat să aterizeze forțat la Salva, tractorul american uriaș, liota de copii gurăcască, alt avion care aduce pachete cu sânge pentru spital, cei doi îndrăgostiți (părinții autorului) și șarpele (mare și neotrăvitor), prins ca valerește de George, viitorul tată al celor doi frați Istrate, viitor talisman de buni auguri ai viitorului cuplu marital. Ziarul care le deschide ochii și asupra altei lumi necunoscute și nevăzute (chinezi) de cei doi îndrăgostiți. Nu și de către autor, fiul lor, care a făcut o vizită în China. Toate se succed cu repeziciune.

(*Avionul de la miezul nopții*). Noua administrație, aceea din Ardealul sfârtecat, administrația maghiară, era dictatorială. Numele românești se maghiarizează, Mure-

șan devine Pal, corpul didactic al Liceului grăniceresc a fost înlocuit cu profesori maghiari, numele străzilor schimbate, iar tineretul obligat să participe la pregătirea paramilitară. Cum tatăl autorului a lipsit o noapte, fiind căsătorit, din paza pe care trebuia să o facă în clopotnița din turnul bisericii, a fost condamnat la o lună de închisoare, executată la Cluj. Faptă teribilă spune autorul (p. 20), întâmplare providențială, spunem noi. Prin disproporția dintre pedeapsă (o lună de închisoare) și faptă minoră, nescrutarea cerului din turla bisericii pentru a vedea avioane care nu puteau zbura pentru că nu existau. Însă prin întâmplare sau prin coincidențele ce au urmat poate fi calificată ca providențială. Însoțitoarea mamei autorului o duce la adresa din str. Horea, nr. 31, din Cluj, exact acolo unde este Facultatea de Filologie pe care cei doi fii ai săi (Tibi și Ion) o vor absolvi, iar cel mai mic își va susține și teza de doctorat. Pentru ca să se immortalizeze fapta lângă clădirea respectivă, conducătorul tezei de doctorat a plantat doi mesteceni care pot fi văzuți și azi. Așa încât putem să ne închipuim că lumea vegetală

se intersectează, se armonizează cu lumea umană, ceea ce nu-i puțin lucru și rar se întâmplă.

(*Vivat! Vivat! Să trăiască România Ungurească!*). Altă întâmplare năstrușnică este aceea legată de comandantul unității militare unde și-a efectuat stagiul militar autorul cărții (Radna-Lipova). Atunci când era copil, viitorul comandant a participat la nunta părinților autorului cu sufletul curat și mintea tabulară, înregistrând totul. Nunta a avut loc la Nepos, satul de origine a lui George Istrate, iar copilul devenit ofițer i-a relatat totul cu lux de amănunte, îmbrățișându-se afectuos spre uimirea celorlalți militari. Autorul știa puțin despre nunta părinților și își pierduse nădejdea de a afla mai multe. Cei doi oameni maturi, ofițerul și elevul Școlii de ofițeri în rezervă de la Radna au fost de-a dreptul încântați să se întâlnească după atâta timp.

Anul 1941 a fost fast pentru familia Istrate: la începutul anului s-au căsătorit, iar la sfârșitul anului s-a născut primul lor copil, dar este nefast pentru țară. Ardealul este sfârtecat, având consecințe dramatice, administrație dictatorială, cote pe producția agricolă, monopol pe carne și pieile animalelor, obiectul muncii meșterilor George Istrate, învățământul se maghiarizează, biblioteca Liceului Grăniceresc a fost arsă în curtea școlii, Coșbuc împușcat de pe soclul statuii. Plus alte atrocități.

(*Năsăudul antisemit*). Lumii fără încredere și toleranță, în frunte cu Hitler și Horthy (primul dă ordin să fie extirpați evreii, al doilea îi execută ordinul, inclusiv în Ardealul ocupat), îi corespunde lumea concordiei și înțelegerii în rândurile oamenilor simpli (pantofarul evreu și curelarul George), dar „diavolul ideologiei” (p.32) separă iremediabil cele două lumi cu principii diametral opuse. La recrutarea evreilor se ajunge la aberația că *cengherii* unguri sechestrează o evreică bolnavă, neputincioasă, imobilizată la pat, ridicând-o pe sus cu pat cu tot, atât erau de absurzi și obedienți.

(*Domnul Gloser*). Tot astfel, holocaustul i-a luat de lângă sufletul său soția și cele două fiice, viața rămânându-i fără sens. Domnul Gloser era veșnic trist.

(*Vin rușii*). Tatăl autorului scapă de la concentrare pentru front printr-o injecție cu benzină aplicată în talpa piciorului care producea o cangrenă, dar care nu era mortală.

Armata sovietică - barbară și violentă - s-a datat la tot felul de atrocități. Mai ales o formație militară, anume creată de Stalin din rândurile pușcăriașilor cu promisiunea iertării de pedeapsă, pregătită de luptele din Ungaria: prăda, fura, tâlhăria, viola, nimicea tot ce le ieșea în cale. Așa s-a ajuns ca un ofițer român, în permisie, să se plimbe cu soția în parcul din Bistrița pentru ca doi soldați ruși să-l împuște pentru simplul motiv ca să-i violeze soția.

Adevărata față hidoasă a armatei sovietice era mascată generației noastre în manualele de istorie și literatură: armata sovietică „eliberatoare și civilizată” era în realitate barbară și violentă. Au tre-

cut mulți ani până să se spună și să se scrie acest adevăr.

(*O paranghelie cu congres*).

Dictatura proletară în România s-a instalat cu ajutorul tancurilor sovietice, metodă valabilă și pentru ținutul Năsăudului. Alegerile din 1946 au fost măsluite, iar potențialii câștigători: țăraniștii, în frunte cu Ilie Lazar, pe plan local, închiși ca să nu participe la vot. Ultima speranță de democrație, aceea din 1946 privind alegerile, s-a năruit. Pregătirile fastuoase din preajma alegerilor și din ziua alegerilor s-au încheiat cu ciomăgeli, după ce oamenii s-au turmentat. Cel mai rău au ieșit lăutarii țigani, care, în loc să-și apere capetele, își apărău instrumentele de cântat, un motiv în plus ca să nu uite ziua alegerilor.

Pentru acele timpuri ies în evidență câteva personaje memorabile: Fontanella sau Viorel Pălăgieș (noi, interniștii, îi mai spuneam și Moby Dick), șeful Casei Pionierului din Năsăud, Octavian Șchianu, viitor profesor universitar, Mărioara Șorobete, Crăciun Pompei, denumit și Pompeiusz, demnitar comunist, originar din Nepos, secretar cu propaganda, țăranul din Salva, membru țăranist, ascuns 20 de ani (1946-1964) de frica organelor de urmărire ale securității.

(*Stindardul național*). Orașul Năsăud în perioada interbelică și în primii ani ai dictaturii proletare când încă libera inițiativă exista și încă nu era înăbușită, nu numai el (orașul), dar și localitățile vecine pline de meseriași: croitori, măcelari, brutari, comercianți etc., adică tot ce este necesar la casa omului potrivit doctrinei și devisei liberale „prin noi înșine”.

Autorul, copil fiind, a fost impresionat de o prăjină ascunsă în podul casei cu urme de cuie pe ea, despre care mamă-sa nu i-a destăinuit nimic. Mult mai târziu s-a prins că era drapelul cu harta României Mari.

(*Roșcove ovreiești*). Între primele amintiri din copilărie figurează și dulcea amintire a roșcovelor evreiești în contrapondere cu sinistru poveste a salamului de cal în amestec cu carne de om. Relatare în miez de noapte făcută de un oaspete bucureștean cu origine năsăudeană,

relatare destăinuită părinților în taină, pentru ca fiul lor să nu mai poată adormi.

(*Tot înainte, ca Secheli!*).

Clopotarul bisericii din centrul orașului Năsăud, Secheli, ajunge să fie numit în anul 1948, secretar de partid pe oraș. Un om sărac din punct de vedere social, sărac și cu duhul (p.55), incult sau semianalfabet, care în cuvântul de mulțumire ca urmare a alegerii n-a știut să spună altceva decât: „Tot înainte!”.

(*Salutări „tovărășești!”*).

Urcat în trenul de Cluj cu gând să coboare la Dej, George Istrate intră într-un compartiment de tren unde dă peste un popă cu vestimentație preotească și încep să flecărească vrute și nevrute (mai multe periculoase). Tatăl autorului și falsul preot au ajuns la concluzia că nu peste mult timp vor ajunge cu toții să mănânce la cazan, că femeile vor ajunge proprietate colectivă și alte bali-verne. Securistul mascat preot după dictonul de atunci „Eu sunt membru de partid și am dreptul să te ridic”, face în așa fel ca George Istrate să fie reținut. Era nevinovat și poate naiv ca mulți călători de același fel. Din masa de călători reținuți la Regionala CFR Cluj se făceau selectări după criterii aleatorii, aproape toți fiind nevinovați. Firește, tatăl autorului cărții nu s-a mai întors acasă. Soția lui îl scoate din arest cu ajutorul unui vecin comunist, care întocmește o scrisoare către tov. Valer Grumberg cu antetul enigmatic „Salutări tovarășești!”, un adevărat cod, pentru ca a doua zi cel reținut să intre în casă la soție și copii.

(*Pistolul de pe noptieră*).

Mutațiile produse în societatea românească după alungarea regelui și trecerea la instalarea socialismului de tip sovietic îi deprimă pe toți cei care se așteptau la un trai bun. Familia Istrate, cum era și firesc, mă refer la *pater familias*, nu reușește să se adapteze. Iluziile de bunăstare familială și de progres social se năruie. Nu după mult timp se sting din viață. Ascultarea (clandestină) a Vocii Americii, așteptarea americanilor se vor împlini abia la generația următoare.

(*Bine e să fii primar!*). Atrocitățile și aberațiile, după instaurarea dictaturii proletare în România, se

țin lanț. Bunăoară tatăl autorului, care era un priceput meseriaș (curelar) și care trăia din iscusința mâinilor sale, neavând nicio palmă de pământ, nu era înghițit sau plăcut de conducerea comunistă a urbei nășăudene, de aceea, autoritățile s-au străduit să-l declare chiabur, pentru simplu fapt că avea cunoștințe și un „frate” sau unchi în America și că i s-a trimis bani cu care ar fi putut să-și cumpere pământ.

(*Iulius*). În cartea scriitorului Ion Istrate sunt prezentate și câteva personaje deosebite, dramatice, originale pe care autorul le face remarcabile: Iulius, Hani, Ramona.

Bunăoară, autorul, mamăsa, nașa și pandișpanul reprezintă destinul tragic sau „viața unui om simplu” (p.79), Iulius, bănuț pe nedrept că ar fi sustras cereale de la depozitul de grâne din gară. Pe Iulius și nașa, ca vecini, îi despărțea doar un perete. Bătut groaznic de rău înainte de a mai primi încă o bătaie din partea securității, Iulius se spânzură într-o zi de vară în grădina casei sale. Acest fapt este destăinuit de nașa finei sale, nașa vecină cu spânzuratul, copilul, înregistrând faptul dramatic în timp ce mânca pandișpan.

(*Hani*). Un alt personaj remarcabil, Hani - noi i-am zice inedit -, din galeria celor care i-au impresionat copilăria prozatorului, este acela al celui mai iscusit pescar de pe Valea Someșului, Hani. Coleg de școală generală cu autorul: „Pentru că n-a avut voie să facă mai mult de șapte clase, deși era deosebit de inteligent” (p. 87), dar era evreu.

Tăvălugul evenimentelor istorice: comunizarea meseriilor, a spațiilor locative etc. modifică sau distruge destine. Urmează o întreagă odisee privind chiriașii din casa părintească. Chiriași impuși, proprietarul desconsiderat.

(*Crăciunul lui Moș Gerilă*). Se știe de toată lumea că Nicolae Ceaușescu nu accepta numele de Crăciun, cu atât mai puțin Moș sau Sfântul Crăciun, politrucii înlocuindu-l cu Moș Gerilă. Autorul cărții face o combinație între aceste cuvinte, rezultând „Crăciunul lui Moș Gerilă”. Copiii de atunci nu se puteau bucura cu adevărat de sărbătorile de iarnă. Dictatura comunistă a însemnat și distrugerea a tot ce

este viabil și progresist după modelul sovietic. Comunizarea țării a însemnat și proletarizarea meseriilor cu consecința distrugerii acestei păături sociale, așa cum cooperativizarea agriculturii a dus la distrugerea unei clase sociale: țărâtimea română.

(*Ramona, zările-s trandafirii...*). Prosperitatea efemeră din anii 60 ai secolului trecut din urbea Nășăud și un început de viață normală n-au ținut prea mult. Totuși, atunci ca și în alte vremi s-au înfiripat idile cu final fericit, altele s-au stins prea devreme ca și aceea a fratelui Tiberiu cu Cireșica Tanco. Grădina de vară din centrul Nășăudului (azi în paragină), casa bătrânească a Danei Lupoai, părul de lângă cele două, despre care se spune că a „participat” la evenimentele de la 1848, nu mai există, ceea ce denotă scurgerea implacabilă și ireversibilă a timpului, a oamenilor.

(*Octavian Ruleanu, Farmecul sau grația lecturii*). Între personalitățile memorabile ale intelectualității nășăudene și ale vremurilor relatate și rețrăite de generația autorului, se înscrie și profesorul de limbă și literatura română Octavian Ruleanu. Se face și o reușită caracterizare a profesorului nostru de română. Sunt convinși că personalitatea viguroasă și latentă a profesorului nu s-a putut desfășura sau dezvoltă, nu și-a putut arăta amploarea, ca și în situația altor mii de intelectuali în perioada dictaturii proletare când nu puteai spune ce gândești, ci să gândești și să scrii în ton cu indicațiile prețioase ale lui Ceaușescu și cu documentele de partid și de stat. Proletcultismul generalizat se conjugă așa cum arată autorul: „Pe lângă grația și farmecul lecturii”, lectura constituie un leac contra oricărei boli.

(*Papornitele lui John Kennedy*). S-a întâmplat ca în ziua asasinării președintelui american John Kennedy (21 noiembrie 1963), autorul cărții să fie trimis de mamă-sa la Cluj, cu de toate, pentru că era aniversarea fratelui său, Tibi. O altă providență: a cunoscut înainte de vreme mediul intelectual în care se va forma din punct de vedere profesional, dar și spiritual, pentru că atunci își va cunoaște viitori dascăli de la Filologia din Cluj a acelor ani.

Autorul va mărturisi: „Pot spune chiar, cu mâna pe inimă, că nicăieri în altă parte, în îndepărtata mea studenție, la nicio altă disciplină nu m-am simțit mai împlinit, mai demn și mai român ca la cursurile lui Romulus Todoran și la seminarele lui Mircea Borcilă”. Aici a primit și o lecție de patriotism.

(*Calul fuge!*). Pe linia episodului de mai sus se înscrie și acesta, mă refer la mediul universitar din Cluj, la orele de gramatică ale lui D. D. Drașoveanu, care nu sunt seci, aride, neplăcute, ci savuroase și mult apreciate datorită artei profesorului, care face din arid savoare. Din gramatică, o artă.

(*Fetele de la „dicționar”*). Autorul cărții este cercetător științific la Institutul „Sextil Pușcariu” al Academiei Române și a contribuit și la întocmirea „Dicționarului tezaur al limbii române” ca lucrare majoră. Acest episod îl îndeamnă să prezinte locul (institutul), istoricul lui, colegii, fetele care lucrează cu mult devotament, un portar care este în stare să-și dea viața pentru a apăra comorile culturale înghesuite între pereții clădirii. Pe toți îi face nemuritori prin pana sa aleasă.

Așadar, cartea poate fi considerată o confesiune plină de învățăminte, confesiune, așa cum spunem mai sus, alcătuită din amintiri, evocări, povești sau pilde. Este scrisă într-o impecabilă limbă românească, nu lipsește ficțiunea și talentul literar, bogata cultură generală a autorului, documentarea minuțioasă fără de care n-ar fi putut să ne comunice atâtea cunoștințe locale sau naționale. Poate că nu data istorică îl interesează pe autor cel mai mult, ci semnificația – concluzia sau învățământul - ce se extrage pentru cititor sau colectivitatea la care se referă autorul având în vedere întâmplarea, povestea, amintirea respectivă.

La cele de mai sus se adaugă gama de sentimente, mai ales ale celor din generația autorului: nostalgie, duioșie, tandrețe, umor, dramatism, scurgerea implacabilă și ireversibilă a timpului. Or, autorul ne-a prilejuit întâlnirea cu acele timpuri și încărcarea cu acele sentimente, fapt care ne-a făcut mai bogați și un pic mai fericiti.

Artă

Gelu Sabo - un artist al Șanțului

Text: Leon-Iosif GRAPINI Imagini: Grigore COTUL

Nu mulți dintre cei care-l văd trecând, rar, prin sat, pe bicicletă sau pe jos, uneori cu o bucată de lemn în mână, știu că el, Gelu Sabo, de 56 de ani (n. 9.02.1966), este un artist în adevăratul sens al cuvântului. Când intri în casa lui, te întâmpină o mulțime de tablouri pictate, unele înrămate, agățate pe pereți, altele, cu sau fără ramă, așezate care pe unde, lucrări de sculptură în lemn și în os, mari și mici, expuse pe mobilier și pe jos, dar cele mai impresionante opere ale sale, care îți captează privirea încă de la intrare, sunt două machete în miniatură ale bisericii din localitate (Șanț), o vioară și un ceas de perete cu pendulă, toate realizate din bețe de chibrituri.

Gelu Sabo a absolvit zece clase în comuna Șanț, o școală profesională și cursuri de artă, de două ori pe săptămână, timp de trei ani, la Bistrița. A lucrat opt ani ca mecanic în orașul de reședință al județului Bistrița-Năsăud. De peste treizeci de ani, artistul muncește cu ziua prin sat, când nu are de lucru se dedică

trup și suflet pasiunilor sale, pictează pe lemn, sticlă și pânză, sculptează în lemn și în os și realizează obiecte din chibrituri. A fost atras de pictură și sculptură încă de pe băncile școlii. Însă dragostea pentru machete din bețișoarele destinate aprinderii focului s-a născut ceva mai târziu, când, moștenind casa mătușii sale Lia, a descoperit o mulțime de pachete cu cutii de chibrituri, atunci i-a venit ideea de a le valorifica în scop creativ.

După cum ne spune, artistul nu știe numărul exact al lucrărilor sale, dar poate afirma că, de-a lungul vieții, a pictat în jur de 600 de tablouri, la care se adaugă peste 400 de desene și crochiuri, a migălit în lemn și în os aproape 80 de sculpturi și o sumedenie de lucrătoare artizanale și a realizat 60 de obiecte din chibrituri. Unele dintre ele au fost dăruite sau vândute, puține la număr, însă cea mai mare parte s-a mistuit, în 2019, într-un incendiu în care, alături de alte case învecinate, a ars și podul casei sale, unde erau depozitate majoritatea operelor. Atunci i-au ars și toate fotografiile de familie. Păstrează chipul mamei și al celor dragi doar pictate de el pe pânză. Ceea ce știe cu mai multă precizie este timpul și numărul de bețe folosite la reali-

zarea machetelor. Bunăoară, pentru macheta mai mare a bisericii (vezi pagina 35), cu înălțimea de 70 cm, lățimea de 45 cm și lungimea de 70 cm, i-a trebuit un an și jumătate de muncă, zilnic, zece ore pe zi, uneori chiar 14 ore, și aproximativ 64.000 de chibrituri. Pen-

tru a nu-i scăpa unele detalii, deși avea fotografii la vremea aceea, când și când, dădea o fugă până la edificiul religios din centrul comunei și își nota sau desena într-un carnețel ceea ce-l interesa. Biserica, pe lângă că respectă arhitectura originalului, are reproduse și elemente de interior: strane, altar, scări, chiar și sfeșnice. Începută în 2002 și terminată în 2004, acum, după aproape 20 de ani, biserica arată foarte bine. Numai că trebuie să-i refacă partea superioară a turnurilor, deteriorate în timp ce-și salva, în graba cea mai mare, operele de la incendiu. Unele dintre cele salvate păstrează urme de arsură. Macheta mai mică a lăcașului de cult (din imaginea alăturată), înălță de 60 cm, lată de 35 cm și lungă de 55 cm, la care a lu-

crat șase luni, respectă fidel exteriorul, însă nu are reproduse elemente de interior. În total, sute de mii de bețe de chibrit au dat naștere la 60 de obiecte, dintre care 10 sunt clădiri. Toate îi sunt dragi, dar cel mai mult îndrăgește biserica cea mare, lucrarea căreia i-a dedicat un an și jumătate din viață și care a fost un adevărat test de migală și răbdare.

Obiectele ieșite din mâna lui costă între 30 de lei și câteva sute sau chiar mii de lei. E conștient că lumea nu e dispusă astăzi să scoată din buzunar bani mulți pentru artă. Dar Gelu Sabo, chiar dacă nu trăiește din asta, rămâne fidel pasiunilor sale, căroră, așa cum ne mărturisește, se va dedica până în ultima clipă a vieții.

Notă: Mai multe imagini cu operele lui Gelu Sabo pot fi văzute pe <https://www.acris.ro/>, secțiunea „Artă plastică”. Artistul poate fi contactat la numărul de telefon: 0731457162.

Continuare
în pag. 52

Folclor

Descântec „de întors”

Valer POP

În revista SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ, Revista Secției Sociologice a Institutului Social Român, Anul I, Nr. 5, Mai 1936, la pagina 36, sociologul Ștefania Cristescu publică studiul *Cum descântă „de întors” Ana Dănilă din Șanț*. Din acest articol aflăm că în satul Șanț, pentru a scăpa de „aruncături” și farmece, trebuie să ți se descante „de întors”. Descântecul „de întors” este cel mai frumos descântec care circulă în sat. De obicei, lung, cu multe întorsături, caracteristic satului Șanț, unde, în ceremonialul magic, formula orală prevalează. Lungimea lui e datorată și contaminării cu o formulă înrudită și care circulă la fel de mult în sat, „descântecul de dragoste și joc” (pentru ca fetele să fie dragi feciorilor și jucate de ei, li se descântă înainte de a pleca la joc).

Descântătorii satului erau: Angelina Popîrțac (căsătorită Iugan), Grigore Popîrțac (83 de ani), Ana Nistor Iugan (43 de ani, fiica Angelinei Popîrțac), Grigore Șneaha (71 de ani) și Ana Dănilă (53 de ani).

„Descântecul *de întors* circulă în 7 variante. Cel mai frumos descântec este cel pe care-l știe Ana Dănilă”. Cercetătorul Ștefania Cristescu spune că a cules descântecul numai pentru frumusețea lui. Mai precizează că descântecul a fost cules în luna septembrie a anului 1935.

Redau mai jos acest descântec, în care am modificat scrierea din acele vremuri cu scrierea din zilele noastre, pentru o lectură mai facilă, dar fără să aduc modificări de conținut.

*Este o fată de-i fac mește-
șuguri, dumneata ești fată, pe dum-
neata are pismă, atunci țipă
(aruncă) pe dumneata răle. Dacă
ești nevestă și trăiești rău cu
bărbatu, iar țipă. Apăi îi faci „de-
ntors”: pe capu ei să se ducă răul,
și dumneata să fii limpede.
Te duci și aduci apă ne-ncepută. Îți
iei pită și sare și arunci în apă.
(Până nu răsare soarele). Și zici:
Sfântă apă, mergătoare,
Răsărită de la soare,
Să-mi fii bună, folositoare!
Eu te cinstesc cu pită și cu sare,
Tu să mă cinstești cu ce-mi trebuie
mie.*

*Când te duci să iei apa, iei
de două ori pe apă-n sus și-o
arunci în jos și zici:
„Eu arunc urile, făcăturile...”*

*Și a treia oară o iei și-o
aduci acasă și după aceea o pui
într-o oală nouă și iei trei fuse și le
legi cu ață roșie. (Și după ce le-ai
terminat de descântat, apoi le pui
la căpătăiu patului unde le culci,
cu vârful-n sus).*

*Hei, Chirușmană,
Ciutole neagră,*

*Că de rup,
Și te-ndărăpt,
În sânge te clocotesc,
Înapoi te trimet!
N-o betejiți,
N-o căpărați,
N-o săgetați:
Că ea mai diminează s-o sculat
Decât fundurile la cofe,
Decât funia la clopote,
Decât baba-n uliță,
Decât șarpele-n suliță!
Trezitu-s-o:
Din dos spinoasă,
Din față băligoasă
S-o luat pe țărnișii apei,
Cântănu-se,
Dăulinu-se.
Gândeai că nime-n lume n-o vedea,
Nime-n lume n-o auzea!
Văzutu-o Maica Domnului
Din poarta cerului,
Poale albe-ntinsu-i-o
Și calea cuprinsu-i-o:
„Mărie, ce te cânti,
Ce te dăulești?”
„Cum nu m-oi cânta,
Cum nu m-oi dăuli,
Că mai diminează m-am sculat
Decât fundurile la cofe,
Decât funia la clopote,
Decât baba-n uliță,*

*Decât șarpele-n suliță!
Trezitu-m-am:
Din dos spinoasă,
Din față băligoasă!”
„Nu te cânta,
Nu te dăuli,
De mână dreaptă lua-te-oi,
În hârbură de mare arunca-te-oi,
În apă de mărgăritar spăla-te-oi,
De toate farmecele spăla-te-oi,
În dos și-n față,
Să fii mândră și isteată:
Ca spicuțu grâului,
Ca fața păunului!
-Fața mea-i față de Domn,
Gura mea-i sodom de om,
Buzele-s faguri de miere,
Fără mine n-au putere.
Să fii dragă voinicilor,
Să fii dragă lui Ion,
Ca țâțuca pruncilor,
Cine-o făcut cu șase,
Eu îi întorc cu șapte.
Cine-o făcut cu șapte,
Eu îi întorc cu opt.
Cine-o făcut cu opt,
Eu îi întorc cu nouă.
Cu harnicile amândouă,
Cu degetele cu toate zece,
Capu le sece,
Limba-n gură li se lege,
Ca Măria să nu știe ce derege.*

Ele să știe:
 Butuce ciungite,
 Borte pălite,
 Cățele turbate,
 În gunoi ținute,
 Nici într-o samă luate.
 Măria să fie:
 Jișină jișinită
 Din munte coborâtă,
 Cu colac hrănită,
 Cu miere-ndulcită,
 Cu strop de vin stropită,
 În sânul lui Ion vârată,
 Pe gura lui băgată,
 La inima lui așezată.
 La gându lui,
 La cuvântu lui!
 Când pe Măria a zăpăcit-o,
 Ca de colac bun s-a hrăni,
 Ca de miere s-a îndulci,
 Ca de vin bun s-a îmbăta!
 La Măria a alerga,
 Cu pahare pline,
 Pe Măria a lua-o de mână;
 Cu pahare rasă,
 Or băga-o după masă.
 Pe murga soarele-o încăleca-o,
 Pe drum în jos pleca-o.
 În mâna dreaptă, trâmbiță de aur,
 În mâna stângă, bucin de aur.
 Când cu trâmbița a trâmbița,
 La pretine,
 La surate,
 La voitoarele cel de rău,
 Care nu le știe Măria,
 Nici eu.
 Pe Măria n-o cârniți,
 Ca vinul boierilor,
 Ca ciperiu grecilor,
 Ca sarea berbecilor!
 -Fața mea-i față de Domn,
 Gura mea-i sodom de om,
 Buzele-s faguri de miere,
 Fără mine n-au putere.
 Eu să fiu aleasă și culeasă,
 Ca biserica din case,
 Ca vanghelia dintre cărți,
 Ca busuiocu dintre pene,
 Florile, dintre burene!
 Heichi vacă goniță,
 Priboniță!
 Nu veni cu capul scuturând,
 Cu picioarele răstăluind,
 Coadă plefurând.
 Te du la curva cea vicleană,
 Cu coarnele-npunge-o
 Străpunge-o,
 Cu coada lovește-o,
 Plesnește-o,
 Cu gura buncăluiește-o,
 Până-n zi moarte fă,

Că-ntorc eu, cu puterea lui Xenizo,
 Toate urile,
 Toate făcăturile,
 Toate datele
 De la toate suratele,
 Toate rălele
 De la toate cățălele.
 De-o făcut fina
 Cu vecina,
 Mamă cu fată,
 Două surori laolaltă,
 La babă părăsită
 În bani plătită,
 La vâj părăsit (vâj = moșneag)
 În bani plătit.
 Cine-o făcut c-o mână,
 Eu îi întorc cu două.
 Cine-o făcut cu două,
 Eu îi întorc cu trei.
 Cine-o făcut cu trei,
 Eu îi întorc cu patru.
 Cine-o făcut cu patru,
 Eu îi întorc cu cinci.
 Cine-o făcut cu cinci,
 Eu îi întorc cu șase.
 Când cu bucinul a bucina,
 Toți la dânsa-or alerga:
 Ce-i, ceață?
 Ce-i, crăiasă?
 Nici ceață,
 Nici crăiasă,
 Că-i Maria cea frumoasă!
 Hai cu toții s-o iubim,
 Hai cu toții s-o cinstim,
 S-o luăm de mână,
 Cu pahare pline,
 S-o băgăm după masă
 Cu pahare rasă.

Începem la uri:

Pe Măria, cu gâltan de lup de-o
 suflat-o,
 În cap de cal de-o băgat-o,
 În dos de munte de-o îngropat-o,
 Cu smoală de la moară,
 Cu paie de la coșniță,
 Cu lut din coarnele boilor,
 Cu smoală de la moară,
 Cu rugină din topcilă,
 Comanac de drac.
 În cap de i-o pus,
 Bine-oi limpezi-o
 Și bine-oi curăți-o.
 Și-oi îmbrăca-o
 Cu cămeșe de dragoste,
 Cu pânzături de dragoste,
 Cu opinci de dragoste,
 Recăl de dragoste.
 Uiuu, rusuț de munte,
 Să-mi dai dragostele mie,

De la mici,
 De la mai mari,
 De la steaguri de husari;
 De la mari,
 De la mai mici,
 De la steaguri de voinici!

Stingi apoi nouă cărbuni și
 zici înapoi: Nouă, opt, șapte, șase,
 cinci, patru, trei, doi, unu, niciunu!

Și apoi trebuie un ban de
 argint și trei fuse legate cu ață ro-
 șie. Și un struț de busuioc, și-n struț
 băgat banul de argint.

Și apoi, dacă vrei să pui
 miere și vin, să iei o glăjuță de vin
 și un pic de miere și descânți
 descânteca asta.

În apa din oală stingi cărbuni.
 Și bei de nouă ori și te duci
 cu oala la un șubăr, ori la un râu,
 și apoi torni deasupra capului, pe
 umărul drept și apoi pe umărul
 stâng, până se găta apa. După ce
 se găta apa, te ștergi pe obraz cu
 mâinile și zici:

„Eu țin urile,
 Și făcăturile,
 Pe capul cui mi le-o dat!”

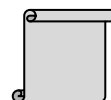
Și apoi să nu mai iei apă de
 jos. Apa aceea cu cărbuni o arunci
 pe apă.

Cu vinul din glajă, când mergi la o
 petrecere, iei un pic în gură și te
 stropești pe haine și pe păr și pe
 obraz ca să fii văzută.

Informatoarea Ana Dănilă
 dă și un exemplu în care „s-a vă-
 zut” eficiența descântecului: A fost
 o fată și i-o ținut așa. Era fruntea
 fetelor. Și-o ținut una trei zile untu-
 ră de la un câine mort. Atâta să fie
 de urâtă. Și aceea atât de rău juca.
 Și a zis la cea frumoasă: „Vai, fai-
 nă ți-i cămașa!” Și-o lăsat untura
 pe mânecă. Și nimeni nu s-a mai
 uitat la dânsa. Și a venit la mama și
 i-a descântat descânteca asta de
 nouă ori și i-a și venit bine.

Descânt când este luna în-
 toarsă, când nu-i lună nouă. Întur-
 nată, când scade ca să scadă
 rălele, marțea, joia și sâmbăta.

Este bine de nouă ori să le
 zici. Dacă nu, le zici numa de trei
 ori.

Folclor

Danilă Filipoi

Fata măritată cu un moroi

Am auzit din bătrâni că în vremurile de demult era un fecior frumos în sat. Pe lângă că era frumos, era și foarte harnic și priceput la orice lucru din gospodărie sau de la câmp, șugubăț și bun de gură de-ți era mai mare dragul să stai în preajma lui. Mereu era în voie bună, făcea glume și știa să întrețină o atmosferă plăcută. Din acest motiv avea mulți prieteni printre feciori, dar era admirat și de fetele din sat. De multe ori, trebuia să plece din grupul de prieteni și lipsea, câteodată, mai mult, altădată, mai puțin, uneori, chiar și duminica pleca de la joc, apoi apărea din nou. Bineînțeles că mereu își motiva absența, ba că are ceva de făcut pe acasă, ba că vine cineva de departe la el și altele asemenea.

Se făceau pe atunci jocuri și șezători la care era mereu prezent, însă nu de puține ori, așa cum am mai spus, se întâmpla să dispară pentru o vreme. Parcă era lucru făcut, căci, de fiecare dată când lipsea, se auzea ori câte un măt mieunând urât prin vreun pod, ori vreun câine urlând a pustiu, sau apărea vreun capău, dar nimeni nu bănuia ceva anume.

S-a căsătorit cu o fată frumoasă și de neam bun din sat, singură la părinți, dar nu au locuit cu socrii, pentru că fata a primit de zestre casă gata terminată, chiar și celturile (grajd și șură) au fost făcute de părinții acesteia.

Toate bune și frumoase, omul era harnic, destoinic, numai că parcă era făcut să trebuiască să tot plece noaptea de acasă. Uneori, nevasta nu știa de lipsa lui, pentru că dormea, auzea doar când intra în casă, pășind încet să nu o trezească. Dacă îl întreba unde a fost, îi spunea că i s-a părut că aude câinele lătrând și s-a dus să vadă ce-i, ori că au bontănit caii în grajd și a mers să le mai umple ieslea cu fân, și câte alte motive, ba că nu sunt destule lemne în casă și a fost nevoie să mai aducă, ori că era nevoie de ceva surcele pentru a aprinde focul dimineța și altele. Mai rău era că ieșea afară și când nevasta nu dormea, ci se afla la stative (război de țesut) sau la caier, iar ea, fiind trează, auzea ce zgomote se produc pe afară, prin șură, în curte sau în podul cu fân. Uneori a auzit un măt mieunând urât, alteori a văzut un capău în ocol, urlând a jale, cu glas de lup, nu de câine. Pă-

nă se întorcea soțul în casă, era vai de sufletul ei, îi era greu să stea noaptea singură, nevastă tânără, și să audă tot felul de glasuri de animale. Într-o noapte, țesea la lumina lămpii, iar bărbatul, ca de obicei, s-a dus în șură să dea de cină la vaci și la cai. Cât a stat bărbatul pe la grajd, numai ce aude leap, leap prin târnaț, niște pași ca de câine, dar nu era câinele gospodăriei, pentru că pe al lor îl auzea lătrând de mai să rupă lanțul. Cu reținere, dar și curajoasă iese în târnaț să vadă ce-i. Un pic de curaj îi da și faptul că-și știa soțul prin grajd sau prin șură. Când se uită în partea stângă, spre gradina casei, vede cum din târnaț sare un câine mare în curte, apoi trece peste gard la vecini și dispare în noapte. I s-a părut că, după ce a sărit din târnaț, câinele a început să aline (să șchiopăteze) de piciorul drept. Intră în casă, și, nu peste mult timp, apare bărbatul, în voie bună, ca de obicei, dar călcând mai sfiit cu piciorul drept. „Ce ai pățit, omule?”, întreabă ea. „Apoi nu mare lucru, răspunde acesta. Mi s-a părut că i-e sete lui Brezu și l-am îmbiat cu apă. N-am fost prea atent, și m-a călcat cu potcoava pe picior, dar trece, că nu-i prima dată când mi se întâmplă. Bine că nu-i mai rău.”

Lipsa lui de acasă din motive mai mult sau mai puțin întemeiate îi dă ceva de bănuț soției, mai ales că de fiecare dată era musai să vadă sau să audă ceva pe afară. Prea se legau lucrurile.

Să aibă pe cineva prin sat la care merge, se întreabă ea. Nu-i venea să creadă, deoarece nicio dată nu zăbovea prea mult. Oricum, vedea ea că ceva îi ascunde, însă nu știa ce anume. Și-a amintit că el, în spate, jos, la coloană, are ceva ca un mont, tare, un fel de os, ca un început de coadă. Când a descoperit montul, l-a întrebat ce este, dar el i-a spus că l-a împuns, când a fost mic, un berbec, și de atunci i-a ieșit acolo un fel de os moale, numai că prea moale, cum zicea el, nu era.

A trecut iarna și a venit vremea fânului. Într-o zi, aveau doar porșori (căpițe) de o claie, în Poiana lu' Radeș, lângă pădure. Se duc acolo, împreună porșorii, întoarnă fânul, iar după-amiază se apucă de claie. Face omul fundereiul, îl proptește, îl greablă, apoi își urcă nevasta să calce claia.

(Continuare în pag. 46)

Medalion

Regina Elisabeta alias Carmen Sylva

Icu CRĂCIUN

Puțin din cei născuți după 1945 au știut ce a însemnat monarhia pentru Regatul României, de la urcarea pe tron a regilor Carol I, Ferdinand, Carol al II-lea și Mihai I, până în 1947, când reprezentanții regimului comunist, fără a consulta poporul, au instalat, cu ajutorul sovieticilor, o Republică Populară Română, vasală U. R. S. S. Timp de aproape 45 de ani autoritățile comuniste revanșarde, ajutate de brațul înarmat al Securității, au avut grijă să șteargă cu buretele contribuția fiecărui suveran la formarea unui stat unitar modern românesc, mistificând sau ignorând cu bună știință istoria. Lucru și mai întristător este că și după 1990 în manualele școlare perioada regalistă este amintită superficial, mulți istorici ferindu-se să dezvolte această temă pentru a nu supăra „rămășițele” statului comunist sau pe urmașii acestora. În cele ce urmează vă prezentăm viața și opera Reginei Elisabeta, soția lui Carol I.

*

Principesa Elisabeta de Wied (cunoscută și cu numele Elisaveta, numele ei întreg fiind Elisabeth Pauline Ottilie Luise zu Wied) s-a născut în 29 decembrie 1843 în castelul Monrepos din Neuwied de pe valea Rinului, Germania. A fost crescută în principii sănătoase, în spirit de rigoare, de către tatăl său, prințul Herman de Wied (filosof și desenator migălos), și de mamă-sa, principesa Maria de Nassau, iubitoare de muzică și literatură; o străbunică, Maria Luiza de Wied, a scris imnuri religioase și a tradus poezi străini în limba germană, iar în limba franceză câteva din scrierile lui Gellert; bunică-sa, principesa Luiza de Wied, poetă și muziciană, a avut trei fii, dotați cu talente remarcabile, de pildă, prințul Maximilian de Wied, botanist, explorator și etnograf, este autorul unei cărți interesante despre Brazilia. De mică, a cunoscut durerile și suferințele semenilor, fiindcă mamă-sa o ducea la căpătâiul bolnavilor din spitale și aziluri. De la vârsta de 10 ani a început să scrie poezii și basme, iar la 15 ani citea din Ovidiu, Cicero și Horațiu. Pentru desăvârșirea culturii și educației, la invitația reginei Augusta a Prusiei, mamă-sa o duce la Berlin. A învățat latina și greaca veche și vorbea fluent limbi-

le: franceză, engleză, italiană, rusă și suedeză. A continuat să scrie versuri (poezia fiind pentru ea un refugiu împotriva solitudinii), povestiri, melodrame și tragedii. Avea cunoștințe profunde de istorie, matematică, geografie, logică, religie și filozofie, aceasta din urmă la Universitățile din Budapesta și Heidelberg, iar pictura la Academia de Belle Arte din Berlin.

În martie 1864 își pierde tatăl. Acum, se decide să devină profesoară și călătorește în Elveția, Italia, Suedia, Rusia, Anglia și Franța.

În timp ce se afla la Berlin îl cunoaște pe prințul Carol de Hohenzollern, viitorul rege al României (Elisabeta, alunecând pe scări, prințul a sărit s-o sprijine). Se căsătorește cu acesta în 15 noiembrie 1869, iar în 18 noiembrie a venit în România mică, pentru a-i fi alături până la sfârșitul vieții. La săvârșirea nunții, cuvântul de binecuvântare l-a făcut pastorul Lohmann, care i-a citat dictonul biblic: „Voi merge unde vei merge tu, voi rămâne unde vei rămâne tu. Poporul tău este poporul meu, Dumnezeu tău este Dumnezeu meu, voi muri unde vei muri tu și tot acolo vreau să fiu îngropată”. Metaforic vorbind, în clipa aceea, Elisabeta s-a cununat cu poporul român. Suveranul predestinat României era apreciat de Napoleon al III-lea, care l-a propus să fie domnitorul Principatelor Române. „Este o țară de viitor, primesc” a rostit Carol, la cei 27 de ani. Curajul de a primi o însărcinare atât de grea a stârnit admirație în jurul lui, mai cu seamă că România era vasală Turciei, starea sa de organizare era precară, finanțele dezastruoase. În amintirea intrării în noua sa patrie, Elisabeta a donat 10000 lei Tezaurului Coroanei Române, din a căror dobândă să se cumpere daruri pentru 4 fete din București și 4 din Iași; odată cu sosirea dinastiei Hohenzollern în noua patrie, Elisabeta, care a înțeles că venirea în Țările Române însemna, de fapt, un drum fără întoarcere, a împodobit primul brad de Crăciun. Obiceiul a fost preluat de boierimea bucureșteană și s-a răspândit în casele românești. Încă de acum, începe să se dedice sprijinirii micuțelor orfane de la „Azilul Elena Doamna”, pe care l-a luat sub patronajul său, oferind din economiile sale suma de 12000 de franci pentru construirea unei capele în incinta lui. Un rol

important la înscăunarea regelui l-a avut Dimitrie Sturza, pe atunci student la Universitatea din Munchen și prieten cu Elisabeta; din descrierile acestuia a cunoscut pentru prima dată România; în 1890, Sturza a intervenit pe lângă prietenul său, juristul și poetul Felix Dhan, rugându-l să-și exprime opinia în legătură cu drepturile fluviale dunărene, grav amenințate de ruși. Dahn a scris atunci articolul *Eine Lanze für Rumänien*, care a ajutat mult ca România să devină stăpână pe gurile Dunării.

În 8 septembrie 1870 i s-a născut prințesa Maria, care, din păcate, la vârsta de 4 ani, s-a îmbolnăvit de scarlatină și difterie și a decedat. A fost o lovitură cumplită pentru părinți și țară. Moartea fetei a provocat o rană veșnică în inimile părinților nemângâiați; rămasă fără urmaș, a scris liedul *Dâmbovița*, în care și-a exprimat durerea astfel: „Dulce e și fermecată/ Dâmbovița, apa ta - / cel ce te-a băut odată/ Veșnic tot la tine-ar sta./ Am băut din tine poate/ Prea cu mare drag și eu./ Că'ngropai cu tine toate,/ Viața și norocul meu./ M'ai legat tu, dulce nume./ De-al tău mal tu m'ai legat/ De când doarme-aci'ngropat/ Ce-am avut mai drag pe nume”. (traducere de George Coșbuc). Fiind o fire generoasă, a luat parte la durerile altora, s-a arătat indulgentă cu cei vinovați și a căutat să-i ajute pe cei obidiți și suferinzi. În Războiul de Independență de la 1877 s-a devotat îngrijirii răniților, înțelegând în cel mai înalt grad suferința fizică și morală, aducând mângâiere bolnavilor; nu întâmplător a fost numită „Mama Răniților”. Cu un an înainte a fondat „Societatea Națională de Cruce Roșie”, devenind președintă de onoare, iar în 1877, alături de generalul Carol Davila, inspectorul serviciului sanitar român, a creat „Serviciul de ambulanță”. Atunci, în zona Palatului Cotroceni, s-au construit două barăci pentru răniți, cu cei 38000 de franci, adică toate economiile sale la acea dată, iar gara Cotroceni a fost transformată în spital sub conducerea doctorului Wilhelm Kremnitz, cumnatul lui Titu Maiorescu. Pentru a-i înflăcăra pe soldați în lupta contra turcilor a scris poemul „Straja Dunării”. Subliniem faptul că în 1877 rușii au cerut ajutorul lui Carol I, din acest an, românii devenind și mai respectați în întreaga lume, viitorul Rege fiind considerat erou, comandant al unei armate de eroi. Crainicul biruințelor românilor în Războiul pentru Independență pentru străinătate a fost Elisabeta; ea a dus faima României peste hotare, trezind interesul străinilor. În 1879 a înființat „Institutul Surorilor de Caritate”.

În 14 Martie 1881 România a devenit Regat, iar solemnitatea încoronării primului Rege, prin Carol I, și primei Regine, prin Elisabeta, a avut loc la 10 Mai 1881. Timp de 30 de ani, această epocă este considerată cea mai importantă din istoria țării noastre, legată indisolubil de numele lui Carol I. Întemeietorul, cum l-a numit poetul Octavian Goga. Subliniem că rolul Reginei a fost hotărâtor. Simbolul legăturii materiale cu pământul patriei lor a fost construirea Castelului Peleş între anii 1875 și 1883, falnică reședință a dinastiei române, unde se făcea muzică de cameră de două ori pe zi; tot aici, a fondat „Atelierele de Artă și Meșteșug”, unde s-a făcut o parte din valoroasele piese de atelier ale castelului; în paralel, a primit lecții de pian de la Clara Schumann și Arthur Rubinstein. Datorită Reginei, România a participat la Expoziția Universală de la Paris în anii: 1867, 1889 și 1900 cu articole tradiționale: broderii, tapițerii și costume populare. În același an, 1881, ia naștere „Societatea Regina Elisabeta”, care, datorită donațiilor făcute de familia regală, de Maria Cantacuzino, născută Mavros, precum și de alți donatori, a reușit să construiască un Azil pentru Bătrânii Săraci. În 1882 a înființat, la Sinaia, o școală, unde au predat doamnele sale de onoare, iar în 1889, o altă școală primară în oraș. În 1896, s-a ridicat „Policlinica Regina Elisabeta” cu scopul de a se acorda consultații gratuite și medicamente bolnavilor lipsiți de mijloace, iar în 1903 a înființat „Materna”, „Institutul Evanghelic al Diaconeselor” și „Sanatoriul Diaconeselor”, precum și o școală în Ploiești. Regina-Poetă a mai patronat și alte societăți: „Leagănul Sfânta Ecaterina”,

„Tibișoiul” (președintă Maria A. Brăiloiu, care distribuia îmbrăcăminte copiilor, venind în ajutorul familiilor în caz de boală sau incapacitate de muncă a părinților), apoi alte societăți de binefacere din Iași, spitalul din Galați și altele.

În 20 decembrie 1904 a întemeiat Societatea „Pâinea zilnică”, cu sediul la Institutul Surorilor de Caritate, cu scopul de a procura hrana de toate zilele bătrânilor, bolnavilor și familiilor nenorocite. În ultimii ani ai vieții s-a devotat ajutorării nevăzătorilor cu mașini speciale de scris și tipărituri pentru aceștia în Braille. În 1906 a înființat „Azilul de Orbi Regina Elisabeta *Vatra Luminoasă*”, întâi într-un local închiriat. Acum își vinde colierul de perle și cu banii adunați din țară și din străinătate cumpără un teren pe care construiește o clădire specială pentru nevăzători; însuși Regele Carol I a donat 500000 lei.

Regina-poetă și-a dat seama că portul național este unul din elementele etnice care a contribuit la păstrarea și cimentarea neamului nostru. De la 1877, barăcile în care a fost spitalul militar rusesc le-a transformat în ateliere de țesut, în care au lucrat fete de la țară. Din pânza țesută de ele s-au făcut cămăși pentru soldați, cearșafuri și vestimente pentru copilele Azilului. În 1878, aceste ateliere s-au transformat în prima școală profesională din țară, numită „Școala de Țesut Regina Elisabeta”. Aici, elevele au învățat croitoria, broderia, confecționarea costumelor populare. Pentru a ajuta fiii-tele sărace ale țăranilor a înființat societățile: „Furnica” (16 mai 1882, prezidată de Elena Cornescu, născută Manu; broderiile confecționate aici vor fi apreciate la Londra și Paris de către marile Case de Modă), „Munca” (1885, condusă de d-na general Fălcoianu, oferind serviciu la domiciliu femeilor din popor, infirmelor, văduvelor și casnicelor) și „Albina” (1885, condusă de Elisa Brătianu, născută Știrbey, care facilita locuri de muncă femeilor de condiție, ce se ruinaseră din diverse motive), cu bazare și expoziții permanente. În 1905 a înființat

Societatea „Țesătoria”, care va construi o școală și un atelier, contribuind la dezvoltarea artei decorative, dar a încurajat și cultura viermilor de mătase. Regina făcea străinilor cadouri din lucrări și broderii naționale. În 1905, la Paris, s-a deschis expoziția de broderie a Annei Roth, conducătoarea atelierului de broderie; despre această expoziție a scris elogios toată presa franceză. De altfel, Societatea „Concordia” a fost înființată pentru favorizarea industriei textile. În 1912 a organizat la Berlin expoziția „Femeia în artă și meșteșuguri”, care a avut ecouri pozitive în presa occidentală. Ea va fi cea care va introduce costumul național la anumite solemnități; la baluri, ceaiuri, primiri la București sau la Sinaia, ținuta sa de gală era pitorescul costum național ca o țărană de la Argeș, care îmbracă cu drag ia, vâlnicul și marama. A învățat să țese, luând lecții de țesătorie de la Margarita Miller Verghy, ajungând să știe țese alesături în patru ițe, dar și să toarcă; pentru ea, munca însemna o reculegere binevenită. A încurajat mereu doamnele din înalta societate să aibă un rol activ în strângerea de fonduri și în gestionarea actelor filantropice. În pofida multiplelor ocupații, audiențe, recepții, opere de binefacere, lucrări de corespondență, tânăra Regină n-a încetat să scrie. Câteodată, Suverana cânta la pian, orgă sau clavecin lucrări din Bach, Brams și Haendel, preferații ei, dar și Beethoven, Shubert, Shumann, Mendelson, însoțită de George Enescu, protejatul ei, căruia i-a dăruit o vioară Amati și cele șaizeci de volume ale operei lui Johan Sebastian Bach (păstrate de muzician în casa de la Dorohoi), sau de violonistul D. Dinicu; aici s-au perindat scriitori, pictori, ori alți muzicieni, aducându-și fiecare prinosul lor,

dintre care amintim: Pierre Loti, Sarasate, Paderevski, Rejane, Eleonore Duse, Sarah Bernhardt, Rubinstein, Leconte de Lisle, Maeterlinck ș. a.; Alecsandri își citea versurile, Grigorescu își expunea pânzele, toate într-o atmosferă de admirație, discreție și eleganță, încât părea că o undă de eternitate se oprea aici. A donat Academiei Române cărți rare, manuscrise prețioase și obiecte istorice de valoare și deseori lua cuvântul în acest înalt for. Ca soție, Regina avea un adevărat cult pentru Carol I. Oricât ar fi fost de ocupată, de îndată ce auzea că a sosit Regele, lăsa totul deoparte și-l întâmpina cu bucurie, zicând: „Regele nu trebuie să aștepte”. Amândoi au fost un exemplu de moralitate, răbdare, abnegație, demnitate și regalitate pentru națiunea română, știind să prețuiască tot ce-i frumos pe pământ, fiind uniți într-un gând și urmărind aceeași țință. Ca mamă, și-a făcut datoria cu mare dragoste pentru fiica sa, Maria, trecută la cele veșnice atât de repede în palatul de la Cotroceni în 28 martie 1874, în Săptămâna Patimilor, Vinerea Mare, fiind înmormântată în ziua Învierii. Pentru ea a lucrat „Evanghelia”, dăruită Catedralei de la Curtea de Argeș pentru ca cele douăsprezece evanghelii să fie citite în fiecare an, în Joia Paștilor.

Paginile sunt încadrate cu litere gotice în aur sau argint într-un chenar format din flori de munte, frunze de laur, semințe de paltin, ori motive românești. O altă evanghelie a fost făcută în colaborare cu viitoarea Regină, Maria, și a fost dăruită mănăstirii din Sinaia. Într-una din evanghelii l-a pictat pe Enescu în chip de înger, pe care l-a adoptat sufletește, considerându-l „copilul ei sufleteș”, încă din 1898, după ce i se cântase *Poema Română*, muzicianul având vârsta de șaisprezece ani și jumătate. De asemenea, a lucrat broderii și lucrări de o rară finețe, dar și cu acul perdele din fir de aur și mătase împodobite cu peruzele, topaze și mărgăritare pentru ușile împărătești de la biserici (Sinaia, pocrovățul de la biserica din Râșnov etc.). Pentru cărțile bisericești a pictat chipuri de îngeri. A susținut moral și financiar tinere talente sau artiști consacrați din România și străinătate. De atenția ei s-au bucurat: George Enescu (cel care i-a pus pe muzică multe din poemele sale), Dumitru Dinicu, Nicolae Grigorescu, Elena Văcărescu, I. L. Caragiale, Vasile Alecsandri, Cella Delavrancea ș. a. Menționăm că filosoful ei preferat a fost Nietzsche. În privința legăturii dintre trecut și viitor, citez dintr-o scrisoare echilibrată, adresată lui Enescu, datată 10 februarie 1900, în care îl avertiza de tentația spiritului cosmopolit parizian: „Sângele să nu-ți trădeze patria și să nu te lași molipsit de supercivilizația centrelor cosmopolite, care ne sunt tuturor folositoare pentru perfecțiunea noastră, întrucât nu ne lăsăm copleșiți de curențele decadente, pe care trebuie din contra să le împropățăm prin vioiciunea noastră. Aceasta să ne fie credința. Stăm la marginea unui izvor din care alții nu s’au

adăpat și nu se vor adăpa încă multă vreme. Căci nu se poate pătrunde cu atâta ușurință în sufletul țării noastre; numai după ce vei fi pătruns adânc de tot taina sufletului țării, numai atunci ți se vor arăta minunățiile pe care le ascunde. Dacă Alecsandri nu ar fi găsit decât *Miorița* și pe *Toma Alimoș*, - tot ar fi făcut destul. Cred că ar trebui să te apuci odată să faci din *Miorița* o pastorală propriu-zisă, cu coruri, soli, orchestră, solo de flaut și celelalte părți caracteristice. Nu din întâmplare te-ai născut pe pământul românesc. Cu ușurință, bunul Dumnezeu te-ar fi putut aduce pe lume și într'altă țară; dar se vede că trebuia să tragi folos din pământul nostru, din vloga noastră mare, tânără și vioae, precum și din acel *nu știu ce*, care va ferma pe toți, fără ca ei să -și poată da seama de ce și cum. Prin ce ai avut marele succes de până acum? Tocmai prin ceea ce e curat românesc în opera ce ai creat. Chiar și aceia cărora nu le-a mers la inimă ca nouă, tot și-au dat seama de farmecul originalității și a puterii creatoare...// Apucă-te de *Miorița*. Alecsandri îmi spunea că, pentru întâia oară în viața lui, i-a fost frică să nu moară înainte de a fi ajuns acasă, atunci când trecea munții purtând cu el neprețuita baladă ce tocmai găsisse; într'atât avea simțământul că descoperise un bulgăre de aur". În final, Regina nu uită să-i amintească că scrisoarea și limbajul ei îi vor fi mai dragi la bătrânețe: „Iar când eu n'oi mai fi pe lumea aceasta, vei reciti poate vreo scrisoare de a mea, găsind mângâiere într'nsa". Această epistolă sentimentală, dar sinceră, este semnată *o vice-mamă*, după care adaugă: „de n'ai destulă vreme, nu trebuie să-mi răspunzi. Meditează numai și coboară-te pe cât poți în tine însuși".

În 1906, când Goga a ajuns la Sinaia, Regina i-a spus, printre altele: „Cea mai frumoasă zi din viața mea a fost când trei mii de ardeleni au jucat hora în lunca din fața Castelului Peleş. Moise n'a intrat în Canaan, dar l-a văzut, așa a văzut Regele Carol Ardealul", pentru ca altădată Regina să-i spună: „M'a întrebat odată cineva, un străin, de ce am zidit Castelul Peleş atât de aproape de graniță? Eu i-am răspuns: de unde știi D-ta, că va fi totdeauna graniță?"; era o profeție pentru judecata posterității.

Principiile sale de viață le-a concentrat în aceste sintagme: „Nu există decât o fericire: Datoria; nu există decât o mângâiere, Munca; nu există decât o plăcere, Frumosul". După moartea Regelui Carol I, în 1914, (la vârsta de 75 de ani, murise în somn), Regina Elisabeta s-a retras la Curtea de Argeș; aici s-a pictat după gustul ei artistic fresca după legenda Meșterului Manole. Aici, a vrut să întemeieze o școală pentru fete, bune la învățătură, de ofițeri și înalți funcționari ai Statului, dar și alte fete dotate din alte medii, în vederea formării unei elite feminine, propunând-o la conducere pe Alice Voinescu; din păcate, această dorință a rămas neîmplinită. Într-o evocare făcută de Enescu în *Revista Fundațiilor Regale* (nr. 12/1943), intitulată „Amintiri despre Carmen Sylva", acesta i-a făcut o vizită la Curtea de Argeș și a găsit-o „în tristețe, suferință, pregătită de moarte". I-a spus acestuia: „Nu mai sunt folositoare". A murit în 2 martie 1916, la vârsta de 73 de ani, fiind înmormântată în cripta de la Argeș. Ceruse ca la înmormântarea sa să i se cânte „andantele din trio în mi bemol al lui

Schubert", orchestrat de Enescu (atunci, bolnav de oreon) într-o noapte și o zi, orchestra fiind condusă de violoncelistul Dumitru Dinicu, care „a cântat-o la trista ceremonie". Și-a închinat viața și gândurile poporului român cu care până în ceasul din urmă a împărtășit toate bucuriile, suferințele și durerile, răspândind pretutindeni lumină și încurajare. Nu încape nicio îndoială că și în vremea ei a funcționat invidia, ipocrizia și înșelăciunea. De o noblete desăvârșită, înzestrată cu un temperament artistic înăscut, cu dispoziții reale pentru un cult estetic, îndrumat de finețe și amplă comprehensiune, toate acestea au făcut ca trufia, ura și răzbunarea să fie sentimente departe de ea. Pentru cei buni a folosit cuvinte de laudă, iar pentru cei răi cuvinte de iertare. De aceea, a rămas în sufletele românilor un model de bunătate, generozitate, înțelepciune și iertare. Contemporanii i-au găsit un singur defect: încrederea prea mare acordată unor semeni de rea-credință pe care n-o merita.

În timpul domniei lui Carol I s-au făcut câteva lucruri esențiale pentru națiunea noastră: câștigarea Independenței, adoptarea primei constituții, făurirea statului modern român, adoptarea monedei *leu*, crearea Academiei Române și a Băncii Naționale, construirea podului de la Cernavodă și a unei rețele feroviare întinse pe circa 3800 kilometri etc. În 26 februarie 1899, cu 15 ani înainte de a muri, Regele le-a cerut urmașilor să conducă țara după deviza: „Totul pentru țară. Nimic pentru mine". Dar, iată *Testamentul* său: „Alcătuind acest testament, mă gândesc înainte de toate la iubitul meu popor pentru care inima mea a bătut neîncetat și care a avut deplină încredere în mine. Viața mea era așa strâns legată de această de Dumnezeu binecuvântată țară, că doresc să'i las și după moartea mea dovezi vădite de adâncă simpatie și de viul interes, pe care le'am avut pentru dânsa...// Zi și noapte m'am gândit la fericirea României, care a ajuns să ocupe acum o poziție vrednică între statele europene, m-am silit cu simțământul religios să fie ridicat și desvoltat în toate straturile societății și ca fiecare să îndeplinească datoria sa, având ca țință numai interesele Statului. Cu toate greutatețile pe care le'am întâlnit, cu toate bănuielele care s-au ridicat, mai ales la începutul domniei mele, în contra mea, expunându-mă la atacurile cele mai violente, am pășit, fără frică și fără șovăire, înainte pe calea dreaptă, având nemărginită încredere în Dumnezeu și în bunul simț al credinciosului meu popor. Încurajat și sprijinit de fruntașii țării pentru care am avut totdeauna o adâncă recunoștință și o vie afecțiune, am reușit să ridic la gurile Dunării și pe Marea Neagră un Stat înzestrat cu o bună armată și cu toate mijloacele spre a putea menține frumoasa sa poziție și *realiza odată înaltele sale aspirațiuni*.// Succesorul meu la tron primește în dar o moștenire de care el va fi mândru și pe care el o va cârmui, am toată speranța, în spiritul meu, călăuzit fiind prin deviza:

Totul pentru țară

Nimic pentru mine.

Mulțumesc din suflet tuturilor cari au lucrat cu mine și cari m'au servit cu credință, iert acelora cari au scris și au vorbit în contra mea, căutând a mă calomnia sau a arunca îndoieli asupra bunelor mele intențiuni. Trimi-

țând tuturor o ultimă salutare plină de dragoste, rog ca și generațiile viitoare să-și amintească din când în când de acela care s'a închinat cu tot sufletul iubitului său popor, în mijlocul căruia el s'a găsit așa de fericit.// Pronia cerească a voit ca să sfârșesc a mea viață, am trăit și mor cu deviza mea care strălucește în armele României:

Nihil Sine Deo."

Cel care l-a urmat la tron, regele Ferdinand I, Întregitorul de Neam, a fost adus în România în 1889 și a urmat întocmai comandamentele predecesorului său. El s-a căsătorit în 1893 cu Maria de Britania și Irlanda, nepoata reginei Victoria a Angliei, de asemenea, demnă urmașă a Reginei Elisabeta, având același suflet cald pentru poporul peste care a domnit. Regina Maria a numit-o pe Elisabeta „făuritoarea de vise”.

În privința necesității instituirii Monarhiei, opiniile Reginei Elisabeta le putem rezuma după articolul său *De ce ne trebuie regi?* (din *Cuvinte șoptite*) astfel: „e de reținut că la toate începuturile avem nevoie de un conducător, chiar când acesta e adesea ocărat și rău tratat, cum li s'a întâmplat tuturor conducătorilor din lume; totuși trebuie să fie unul care să aibă curajul să ia asupra-și răspunderea. El cată să fie reprezentantul tuturor. El este acela care întipărește spiritul său unei epoci și-i dă numele său”. Pentru a-l ajuta să domnească (eventual, pentru a-l ține în frâu) s-au inventat constituțiile. După ea, „Cei mai buni regi, timp de un secol, au fost împărații Romei, cari întotdeauna erau aleși, crescuți și pregătiți de predecesorii lor”; din cauza slăbiciunii și lăcomiei omenesci nici această stare de lucruri n-a putut dăinui. „Sistemul acesta, scrie Regina, păcătuiește însă din altă privință: aceeași familie poate cu greu să producă în decursul secolelor mai mult decât un geniu, și totuși toți regii ar trebui să fie oamenii cei mai deștepti și cei mai buni ai poporului lor (...) Principii trebuie să fie atât de culți, ca să fie în stare ca Ludovic al XIV-lea, care nu era deloc genial, să recunoască geniul pe toate tărâmurile și să se înconjoare de dânsul în toate direcțiile”. Aluzie la sfătuitorii pe care și-i alege! Regele trebuie doar să-și îndeplinească datoria, fiindcă „Poporul iartă multe când te vede că-ți faci datoria până la sacrificiu”. Deseori, se întâmplă însă „că ceilalți îl condamnă să fie conducător, numai a le asigura lor liniștea și siguranța”. În cazul acesta, „Regii sunt atunci niște jertfe și nu pot exista decât printr'o mare și modestă abnegațiune”. Pentru ea, a fi rege înseamnă a-ți cunoaște „meseria” în cele mai mici detalii, „să știe ceea ce poporul său vroia să-l învețe” și citează jurământul depus de regii Castiliei: „tu care nu ești mai mult ca unul dintre noi și mai puțin ca noi toți la un loc,

totuși te facem regele nostru”. Regele trebuie „să înțeleagă vremea în care trăiește și să meargă cu dânsa” și să învețe „în toate zilele” să fie un conducător responsabil, căci „pentru dânsul școala încetează abia atunci când nu mai poate lucra”. „Câteodată principii sunt vinovați de peirea popoarelor, dar și adesea popoarele din egoism și rapacitate sunt vinovate de peirea principilor. Pentru a obține un avantaj pentru dânsii, supușii lor devin lingușitori ordinari, și prin aceasta îl pune pe domnitor în imposibilitate de a afla adevărul, aceasta pentru a putea ei să pescuiască în apă tulbure”.

Atât Regina, cât și Regele au fost pătrunși de sentimentul datoriei, de cinstirea și iubirea muncii, înfruntând toate greutățile ivite în cei 47 ani de domnie închinată binelui obștesc și propășirii neamului românesc. Și-au îndeplinit cu mare scrupulozitate îndatoririle față de noua lor patrie, dar nu odată, Carol I, „Întemeietorul”, cum îl socotea poetul O. Goga, a fost scârbit și deznădăjduit de

veșnicele hărțuiri între partidele politice, încât, spre sfârșitul domniei, a izbucnit: „Dacă țara aceasta ar fi sortită vreodată să piară, va pieri din cauza politicianismului, care subminează fără cruțare. Frământările acestea lăuntrice, fără rost și fără preocupări înalte, o îndepărtează de ținta principală și o rătăcesc din drumul realizării temeinice”. Regele Carol I nu s-a îndepărtat niciodată de aspirațiile națiunii române, iar faptul că „Rușii vor recunoaște dreptul nostru de a revendica ținuturile Austro-Ungariei locuite de Români” l-a determinat să-l delege pe Ion I. C. Brătianu să încheie un acord cu ei în acest sens. În ședința din 20 februarie 1929 a Parlamentului României, istoricul Nicolae Iorga spunea: „Marelui

REGELE CAROL I și REGINA ELISAVETA

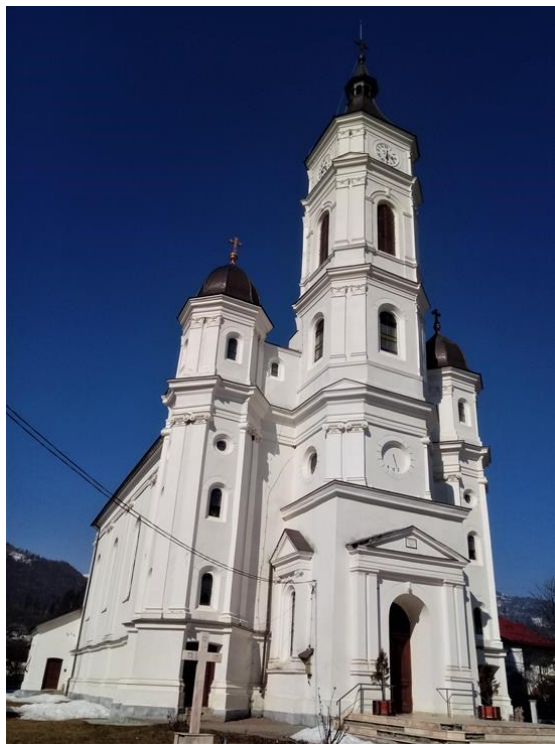
Rege Carol, căruia i s'a făcut nedreptate în aprecierea politicii sale înțelepte și de aceea e astăzi Carol cel uitat, trebuie să I se facă azi, prin istorie, dreptatea pe care o merită viața și opera sa de așezare a temeliei nesguduite a Statului nostru independent”. (citată după Otilia Oteteleșanu, *Regele Carol I, Întemeietorul Dinastiei și Regatului Român*, în *Revista germaniștilor români* (an. V, nr. 2, 1936, p. 9). La rândul ei, Regina nota la bătrânețe: „Adevărata dragoste de patrie ancorează în cer, înconjoară pământul și e plină de durere, ca dragostea de mamă”. Nicolae Iorga considera că Regina Elisabeta a impus „un simț al intelectualității, un respect al culturii, o religie a artei, un sacerdoțiu al poeziei, care au înălțat și România”.

(Continuare în numărul următor)

Spiritualitate

Biserica ortodoxă din comuna Șanț

Text și imagini: Leon-Iosif GRAPINI

Prima capelă din vatra comunei Șanț datează încă dinainte de înființarea, în 1762, a Regimentului II Grăniceresc Român, cu sediul la Năsăud, capelă în care se oficia slujba pentru soldații grăniceri și vameșii cu familiile lor, viețuitori în acest punct de graniță dintre Transilvania și Moldova. După înființarea regimentului grăniceresc, împăratul Iosif al II-lea, în vizita întreprinsă în Transilvania, a ajuns și în micuța așezare de aici. Cu acest prilej, împăratul a donat capela militară existentă puținilor credincioși, care își aveau originea la Rodna Veche, capela devenind, astfel, biserică parohială, iar casa cu două chilii de lângă micuța biserică s-a transformat în casă parohială, primul preot fiind Vasile Moisil (scris și Vasile Moisă). Tot atunci, împăratul a dăruit noii biserici un rând de veșminte preotești, un potir de plumb și o stea, cerându-le enoriașilor să caute un pictor pentru a realiza iconostasul. Iată cum descrie capela părintele Pamfilu Grapini în „Monografia comunei mari Rodna-Nouă, 1773-1903”: *Avea o lungime cam de 3 orge/ orgii (orgie sau stânenul austriac – unitate de măsură ce avea, în timpul împărătesei Maria Tereza, 1,89635 m - n.a.), fără spațiul de sub turn, și un altar nedespărțit, așa cum e stilul bisericilor la romano-catolici, și o lărgime de două orge, iar turnul mic, abia 2 orge în înălțime, în care se afla un clopot mic.*

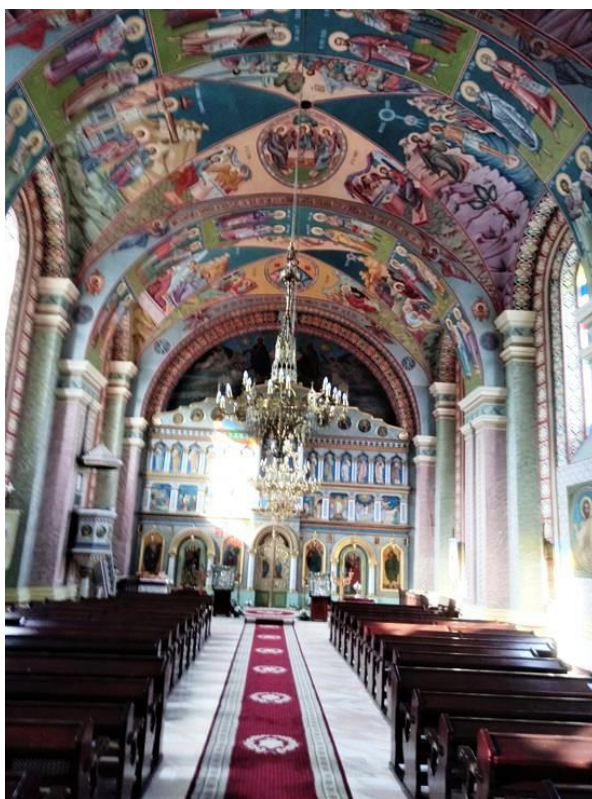
Cum populația și-a sporit numărul de-a lungul vremii, biserica a fost renovată/lungită de două ori, în anii 1844 și 1869, în 1869 fiind înălțat și turnul, pentru a avea proporționalitate cu lungimea clădirii. Biserica dispunea de trei clopote, cel mai vechi, din 1784, a fost donat de preotul din Rodna Veche, al doilea, având inscripția *Ad gloriam Dei, 1808*, cu greutatea de 36 de kilograme, era cel mai mic, iar al treilea, de 200 de kilograme, a fost cumpărat de la Cluj de Ileana și Andrei Sângeorzan în 1894 și sfințit în 26 septembrie același an de preoții Ilarion Filipoi și Pamfilu Grapini.

Așa cum afirmam anterior, primul preot al parohiei Rodna Nouă (Șanț) a fost Vasile Moisil, originar din Maieru, județul Bistrița-Năsăud, între anii 1783 – 1811. Timp de un deceniu, din 1773 până în 1783, serviciul religios fost asigurat de preoții, doi la număr, din Rodna Veche. În anii 1811 și 1812, tot preoții din Rodna au oficiat în biserica de la Șanț. În 1812, a fost numit preot Vasile Moisil II, fiul primului paroh, slujind ca și capelan, până în 1823, sub îndrumarea unui preot mai bătrân din Rodna Veche. Din 1823 și până în 1850, când a decedat, a fost preot paroh cu drepturi depline. Vasile Moisil II a fost tatăl vicarului Grigore Moisil și străbunicul numismatului Constantin Moisil și străstrăbunicul matematicianului Grigore C. Moisil. După decesul acestuia, aproape patru ani de zile, parohia Șanț a fost administrată de Clemente Lupșai, preot al Rodnei, bunicul și tatăl adoptiv al Luciei, viitoarea soție a părintelui Pamfilu Grapini. Din 1854 și până în 1901, preot a fost șanțeanul Ilarion Filipoi, care, din anul 1880, a primit ca ajutor pe Pamfilu Grapini. Acesta din urmă, cunoscut și ca „popa cel bătrân”, a păstorit comunitatea timp de 59 de ani, până la 30 decembrie 1939, când a fost nevoit să se pensioneze, deși ar mai fi vrut să officieze încă un an, dintr-o ambiție proprie, aceea de a fi împlinit 60 de ani de preoție în aceeași localitate. Dar, la cei 84 de ani ai săi și nemaifiind agreat de o parte dintre creștinii satului, s-a văzut nevoit să renunțe. I-a urmat Pop Gavrilă, de loc din Rodna Veche, care a păstorit populația Șanțului vreme de 10 ani, până în 1948, an în care s-a desființat confesiunea greco-catolică. Prin desființarea Bisericii Române Unite cu Roma, dictată de regimul comunist, biserica din Șanț a devenit ortodoxă, iar sătenii au trecut în marea lor majoritate la ortodoxism. Preoții care au refuzat să facă asta au fost arestați.

Pop Gavrilă, nevoind să treacă la ortodoxie, a fost pus sub urmărire. A reușit să scape de închisoare, creând diversivitatea că ar fi fugit în străinătate, el, în fapt, stând ascuns, la nevoie, într-un horn al casei timp de 16 ani, până în 1964, când Gheorghe Gheorghiu-Dej a grațiat deținuții politici și preoții greco-catolici. Cum parohia a fost preluată de Pop Gavrilă, era necesară o altă casă parohială, cea de până atunci fiind proprietatea părintelui Pamfilu Grapini. Așa că, pe terenul donat bisericii de fostul preot Ilarion Filipoi, s-a construit, din averea satului, o nouă clădire, impozantă la acea vreme, actuala casă parohială și fostă, în parte, locație a dispensarului medical, care a fost sfințită în 9 decembrie 1942.

În anul 1903, la inițiativa părintelui Pamfilu Grapini, comunitatea a fost de acord să-și aducă contribuția la ridicarea unei noi biserici. În urma licitației din martie același an, au fost aleși doi arhitecți din Bistrița, frații Rudolf și Adolf Henyeriche. În 13 iulie, în cadrul unei procesiuni religioase, s-a sfințit piatra de temelie și s-a îngropat documentul de fondare sub turnul mic de la răsărit. Un asemenea document a fost introdus și în crucea de pe turnul cel mare, din mijloc, cruce sfințită în 21 septembrie 1905. Pe lângă clopotele aduse din biserica veche, în octombrie 1905 au fost sfințite și așezate în turn încă două, procurate de la fabricantul Hőnig Frigyes din Arad, unul pe cheltuiala bisericii, celălalt fiind plătit de George Grapini și de alți săteni. Iconostasul a fost lucrat de pictorul Octavian Smigelschi (cel care a realizat pictura iconostasului și a cupolei Catedralei Mitropolitane din Sibiu) și de sculptorul Iosif Vogel. În ziua de 3 iulie 1906, a fost adus și așezat orologiul în turnul principal. La vremea edificării ei, biserica era cel mai înalt edificiu religios de pe Valea Someșului.

Noua biserică greco-catolică a comunei cu hramul „Sfinții Apostoli Petru și Pavel” a fost sfințită cu mare fast la 12 iulie 1906, în prezența unui numeros public, aproape 3000 de persoane, după cum relatează presa vremii. Nu au lipsit deja tradiționala „Poartă de Triumf” la capătul din jos al comunei, po-

porul înveșmântat de sărbătoare și așezat de o parte și de alta a drumului, 40 de tineri călări care au ieșit în întâmpinarea înalților reprezentanți episcopali, compania de onoare alcătuită din 100 de pompieri, salvele de treascuri (tunuri mici) trase de pe podereiu (platoul) de la Bașcă, Sfânta Liturghie încheiată cu predica marelui orator șanțean dr. Octavian Domide, masa de prânz, jocul/dansul tinerilor din curtea bisericii, concertul și teatrul din „sala de cânt și lectură” și, desigur, bogatul ospăț care a ținut de seara până la ora cinci a doua zi.

În dimineața zilei de 11 iulie 1916, cu o zi înainte de sărbătorirea împlinirii a 10 ani de la sfințirea bisericii, spre durerea preotului și a localnicilor adunați lângă biserică, de față fiind și ostașii încartiruiți aici, o comisie militară a urcat în turnul sfântului locaș și a aruncat jos patru clopote din cinci, acestea fiind confiscate pentru necesitățile materiale ale războiului. În locul clopotelor luate, au fost aduse altele trei în 29 iulie 1923, cumpărate din București. Biserica veche a fost demolată în anul 1946.

După 1948, șirul preoților, ortodocși de acum, se continuă cu Petri Ilie (1949 - 1959) și Buta Ioan (1959 - 1984). În urma pensionării preotului Buta Ioan, a preluat parohia, la 1 martie 1984, noul preot, Grapini Ioan, originar din Rodna.

Părintele Buta a plecat din localitate după câteva zile (9 martie), fiind petrecut de dangățul clopotelor și de mulți credincioși. Prin pensionarea preotului Grapini Ioan, în vara anului 2020, parohia Șanț a fost preluată, la 1 iulie 2020, de părintele Ureche Vasile (preot în satul aparținător Valea Mare), originar din Maieu, iar în parohia Valea Mare a fost numit tânărul Aurel Birta, hirotonisit în iunie același an.

În anii 1990 și 1991, s-a executat reparația exterioară (în terasit) a bisericii. În 12 iulie 1992, a fost resfințită de PS Irineu Pop Bistrițeanul, protopop preot Dâmbu Ioan și preot paroh Grapini Ioan.

De-a lungul anilor, după 1991 și până în zilele noastre, cu sprijinul substanțial al Primăriei și al Consiliului local din Șanț, dar și cu contribuția financiară și prestarea de servicii ale sătenilor, biserica a fost renovată în repetate rânduri. Dintre cele mai importante lucrări amintim: restaurarea și conservarea iconostasului, care conține 51 de icoane mari și mici, și a celor șase tablouri mari reprezentându-i pe cei patru apostoli, pe *Iisus pantocrator* și *Punerea în mormânt a mântuitorului Iisus Hristos*, schimbarea învelitorii de tablă a acoperișului cu una de cupru, drenajul în jurul clădirii, introducerea încălzirii centrale și înlocuirea pardoselei bisericii și a scărilor exterioare cu marmură, schimbarea stranelor vechi cu altele noi, tapițate, achiziția de obiecte de cult, înlocuirea geamurilor clasice cu geamuri termopan, cu păstrarea vitraliilor existente, introducerea instalației de sonorizare, refacerea porții de intrare și a gardului, pavarea aleii din curte și altele. Însă cea mai semnificativă este refacerea, între anii 2014 și 2020 (13 august), a picturii interioare. Pictura bizantină în tehnica frescă, ce acoperă tavanul și pereții pronaosului, naosului și altarului, a fost realizată de maestrul preot Damian Tuluc și fiii săi, din Mocșiu, județul Cluj. În anul 2003, s-a ridicat în curtea bisericii un monument în cinstea eroilor căzuți în Primul și Al Doilea Război Mondial, operă a sculptorului Maxim Dumitraș.

Notă: Informațiile din acest articol au fost obținute, în principal, din *Cartea vieții părintelui Pamfilu*, Florea Grapini, Editura Mușatinii, Suceava, 2003, din alte surse tipărite și online, dar și din discuțiile avute cu preoții Vasile Ureche și Ioan Grapini, cărora le mulțumesc și pe această cale.

Material preluat din *Răsunetul cultural* nr. 7 (111)/iulie 2022

Fata măritată cu un moroi

(Urmare din pag. 38)

După ce o urcă sus, ea cere o furcă pentru a prelua fânul pe care i-l da bărbatul. De precizat că și astăzi sunt femei care se urcă pe claie în acest scop. Îi aruncă el doua-trei furci de fân, după care îi spune: „S-o cam dus claia într-o parte. Ar trebui să merg în pădure și să mai fac niște propte, s-o îndrept”. Își lasă nevasta pe funderei și se duce în pădure. „Să mă iuiești, când ajungi acolo, că mă apucă urâtul până te întorci îndărăpt”, zise nevasta. „Da”, îi răspunde el, și, imediat ce ajunge, se apucă de o iuit: „Uuuu, măăăăă, Ioanăăăăă”. „Uuuuu, măăăăăă, Georgeeee”, răspunde soția, și tot așa. Îl aude pe el tăind propte, se mai iuiesc, apoi nu se mai aude nimic. La un moment dat s-a întunecat din senin, a început să bată vântul, să fulgere, să tune, de parcă se amesteca cerul cu pământul. „Hai odată, strigă ea, că ne plouă pologul de lângă claie, și, pentru trei porșori de fân, om mai avea de urdinat și mâine.” Niciun răspuns, dar, când se uită spre pădure, vede că iese un câine mare, care aleargă spre ea și, când ajunge lângă claie, se uită ață la ea și rânjește, arătându-și colții, apoi dă să sară sus, pe claie, să o muște. Nu reușește, dar sare iar și iar, ea da cu furca să se apere, însă, în cele din urmă, o prinde de pânzătura (catrința) din față și nu se mai lasă de ea, dimpotrivă, dă să i-o rupă, mărâind înspăimântător. Nici ea nu se dă bătută și îl lovește cu furca drept între ochi. Atunci câinele îi dă drumul, dar îi rupe un colț de pânzătură, și fuge scheunând în pădure. Vremea se mai liniștește, apare imediat bărbatul cu propte, însă zgâriat pe frunte, între ochi. „Ce-ai pățit?” îl întreabă ea. „Mi-o sărit un cep în frunte când am ascuțit proptecele”, îi răspunde el. Când a căscat gura, ce să vadă ea? Printre dinți avea numai ațe rămase din pânzătura ei.

„Vai, da tu ești? Ardă-te-ar tămăia și despica-te-ar crucea, moroiule ori strigoiele ori ce-i fi tu, nu te-aș fi știut nicicând și nu ți-aș fi auzit de nume, că amu îmi dau seama cine ești și unde tot umblai nopțile”, răbufnește femeia. Își face cruce și-l vede numai că se dă de trei ori peste cap, se transformă în câine, din montul acela de la spate îi iese o coadă, pe care și-o pune pe spinare, și o ia spre pădure, de unde nu s-a mai întors niciodată. Doar în nopțile lungi de iarnă, nevasta mai auzea un urlet diferit de urletul altor câini sau un mieunat înfricoșător prin podul surii.

De precizat, în încheiere, că la Șanț se credea că moroi se dau de trei ori peste cap și se pot transforma în câini sau motani, iar când doresc să revină la statura omenească se dau din nou de trei ori peste cap și devin iarăși oameni.

Oameni de seamă, mai puțin cunoscuți, care și-au adus aportul la înfăptuirea actului Marii Uniri – 1918

Floarea PLEȘ

Comuna Șanț – scut grăniceresc!

Comuna Șanț, așezată între dealuri, la poale de munți, aflată pe drumul care unește Transilvania de Moldova prin pasul Rotunda, nu este o comună oarecare.

Comuna Șanț, plecând de la descrierea geografică, de la originea satului, de la proveniența denumirii - Șanț, îmbracă haina istoriei seculare cu evoluție firească în universalitatea vieții administrative, socio-economice, culturale, literar-artistice și de apărare - scut grăniceresc!

Pentru cursivitate în descriere fac apel la istorie, istoria scrisă, lăsată de înaintași prin cele patru monografii scrise de intelectuali, de cărturari, oameni ai condeului, fii ai acestor meleaguri, documente de mare valoare, completate pe parcurs de alte publicații și alte cărți din al căror conținut m-am documentat, m-am inspirat, alăturându-mi cunoștințele și trăirile proprii.

Amintesc prima monografie ce aparține lui Mihail Domide (1842 - 1898), nimeni altul decât nepotul lui **Mihail Domide** (1769 - 1869), întâiul primar al comunei Șanț, despre care voi dezvolta în paginile ce urmează. Mihail Domide termină lucrarea „**Monografia comunei Șanț - Rodna Nouă**” în anul 1896, lucrare ce cuprinde 16 capitole, într-un număr de 48 de pagini. Acest cărturar a fost învățător și director al Școlii Triviale din Sângeorz între anii 1869 - 1890.

Pamfilu Grapini - preot în comună, a scris prima monografie tipărită în 1903, având titlul „**Monografia comunei mari - Rodna Nouă**” (160 de pagini), lucrare monumentală la acea vreme, care a făcut epocă nu numai în ținut, ci și în toată Transilvania.

Florea Grapini - jurist, în 2003, cuprinde în întregime monografia părintelui Pamfilu în volumul tipărit „**Cartea vieții părintelui Pamfilu**” (cea mai completă), în care valorifică și „*jurnalul*” părintelui - viața lui și a satului. În 1999, Florea Grapini scoate de sub tipar și cartea „**Enea Grapini și Ziua cea Mare**”, despre care voi scrie în paginile ce urmează.

Onisim Filipoiu - profesor, elaborează un manuscris, în anul 1973, o lucrare intitulată „**Pagini de antologie monografică ilustrată - comuna Șanț 1973**”, în care dezvoltă apariția filmului „**Satul Șanț**” drept izvor de documentare modernă, cercetător și realizator fiind marele savant Dimitrie Gusti, în perioada interbelică.

Viorica și Septimiu Grapini - profesori, în data de 1 martie 1987, redactează dactilografiat ultima lucrare de referință „**Scurtă monografie a comunei Șanț**” cu un conținut nou, modern, oglindind dezvoltarea comunei.

Dumitru Munteanu - scriitor, director de editură, născut în comuna Telciu, soția fiind din comuna Șanț, publică în 2017 volumul „**Pași spre lumină - Șanțul literar și artistic**”.

Liviu Păiuș - profesor și scriitor, a editat monografia comunei Rodna Veche, din care comuna Șanț nu a lipsit, făcând referire și la această localitate.

Alți scriitori care au analizat în ansamblu viața satului: **Leon-Iosif Grapini** - născut în comuna Șanț, **Mihail Cotu**, **Octavian Domide**, precum și jurnaliștii **Menuț Maximilian** - scriitor, poet, etnolog etc. și **Nelu Boldea**.

De ce scut grăniceresc?

Comuna se afirmă a fi cunoscută din anul 1766, cu locuințe simple, construite pe locuri de fânețe, cu 155 de suflete: 73 bărbați și 82 femei. Existența lor era asigurată, deoarece, fiind lângă graniță, aici exista pază militarizată (patrula miliției de graniță) și încă, poate, chiar pe urmele vechilor plăieși.

Ca atare, comuna ar fi creată în timpul domniei Mariei Tereza, ca punct de frontieră grăniceresc pentru apărarea hotarelor estice ale Imperiului Habsburgic.

Acest pământ a format în timpul destrămării perioadei feudale baza teritorială a Regimentului II Grăniceresc Român din Principatul Transilvaniei, cu sediul în Năsăud, înființat în **1763** de către împărăteasa Maria Tereza, având menirea să păstreze granițele imperiului, atât pe timp de pace, cât și pe timp de război. Regimentul a fost desființat în **1851**, în urma evenimentelor revoluționare din acea vreme 1848 – 1849.

Comuna Șanț, timp de aproximativ 8 ani, a fost sub ceva dependență de Rodna Veche, până în anul **1773**, după care devine comună de sine stătătoare, și anume, în graiul popular, sub numele de Șanț, iar oficial sub denumirea de Șanț sau Rodna Nouă (Uj-Rodna).

Proveniența denumirii Șanț

Din monografia părintelui Pamfilu (160 de pagini) apărută în 1903: „*Denumirea vine de la șanțurile făcute de locuitori pentru apărarea de invazia Tătarilor*”. Erau două feluri de șanțuri: șanțuri mari împotriva primei escale a tătarilor pe cai (împotriva cailor) și șanțuri mici pentru restul armatei de tătari. Ele erau și împotriva opririi ciumei. O versiune plauzibilă, având în vedere că vestigiile istorice vorbesc despre existența Cetății Rodnei și a unui Centru minier încă din secolul al X-lea și al XI-lea, când invazia tătarilor a pustiit și a distrus cetatea. Au mai rămas doar două turnuri Bazilice Dominicane.

În monografia lui Mihail Domide, scrisă în anul 1896, în unul dintre pasaje se spune: „*numirea de Șanț provine de la șanțurile cele multe, frumoase, strategice, trase pe muchia unui platou, Podereiul Mare, de-a lungul Cobășelului, pe partea dreaptă*”.

Aici, spune tradiția că ar fi fost o poartă de fier și șanțurile care s-au făcut în sec. al XIII-lea, când se purtau războaie între Unguri și principii Moldovei, care se făceau stăpâni pe ținuturile Bistriței.

Oameni și fapte

Din comuna Șanț s-au ridicat personalități de seamă, care, prin demnitățile deținute în diferite locuri, prin faptele mărețe realizate, prin prestigiul câștigat și devotamentul patriotic de care au dat dovadă, au devenit cunoscuți, și, o dată cu ei, a devenit cunoscut și satul natal.

Iată doar câteva exemple.

În comuna Șanț își are originea „*Dinastia Moisilenilor*”, intelectuali care s-au aflat în fruntea actului Marii Uniri, parte dintre ei, membri ai Academiei Române. Apoi, alți oameni-eroi, care și-au adus aportul sub diferite forme la înfăptuirea actului de la 1 Decembrie 1918 - Marea Unire, oameni despre care nu s-a scris, sau s-a scris prea puțin.

Mihail Domide (1769-1869), întâiul primar al comunei Șanț, înainte de actul Unirii, a luptat alături de camarazii săi împotriva lui Napoleon I, în anul 1796, în Batalionul II al Regimentului II de graniță, la Arenda – Veneția, salvând de la distrugere armata austriacă, la Podul de la Arcole. După această bătălie, Napoleon a declarat: „*Numai rezistența în adevăr marțială și vrednică de admirat a acestui batalion de soldați ne-a împiedicat de a înconjura și sfărâma cu desăvârșire armata austriacă*”. A căzut apoi prizonier și a stat 10 ani în Franța, unde a văzut multe, după care s-a întors acasă, la Șanț (din Onisim Filipoiu - pagini de antologie monografică ilustrată - comuna Șanț 1973).

Dr. Octavian Domide (1869 - 1949), un mare om de cultură, născut pe meleaguri șănțene, a urmat Liceul la Năsăud, și, pentru rezultate deosebite la învățătură, în anul 1885 a fost trimis pentru înalte studii la Colegiul Grecesc „*Sfântul Atanasie*” din Roma. A obținut doctoratul în filozofie, în 1887, iar în anul 1891 își ia al doilea doctorat, în teologie. Cunosător al mai multor limbi de circulație mondială (latină, greacă, italiană, franceză, germană și maghiară), a publicat numeroase lucrări de specialitate și s-a remarcat în viața publică a Transilvaniei. Din întreaga sa viață, se desprind câteva momente semnificative:

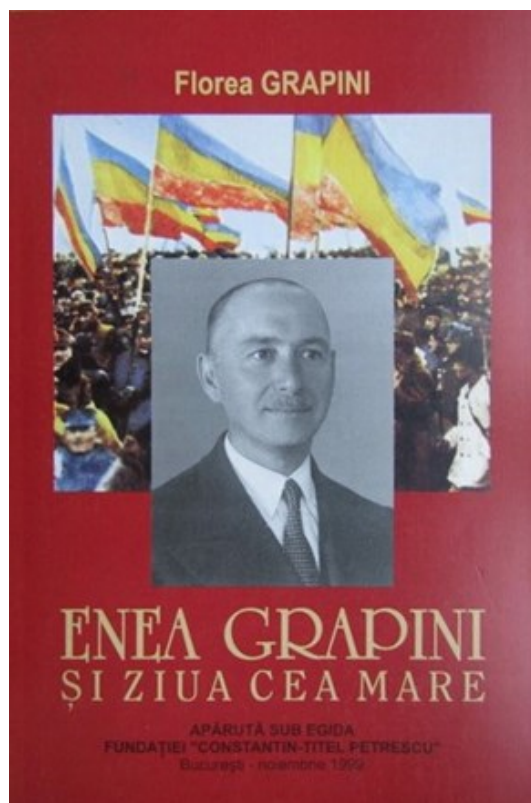
- ca prieten „*la cataramă*” cu George Coșbuc, l-a ajutat pe acesta la traducerea operei lui Dante Alighieri, „*Divina Comedie*”;

- membru al Marelui Sfat Național al Unirii, de la Sibiu, după Unirea Transilvaniei cu Țara, la 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia;

- model de patriot și om învățat pentru consăteanul lui mai tânăr - Enea Grapini (vezi Viorica și Septimiu Grapini – „*Scurtă monografie a comunei Șanț*”, 1987, în manuscris, și Florea Grapini - „*Enea Grapini și Ziua cea Mare*”, 1999, pag. 11-12).

Domide Macedon - caporal, tatăl colonelului Aurel Domide ȘANȚANU - prof. univ. și poet, cu domiciliul în Sibiu, care mărturisește în unul dintre volumele sale de poezii „*Popas printre cuvinte*” - 2017, că deține (păstrează) două Brevete prin care i s-a acordat tatălui său, Domide Macedon, medalia „*VICTORIA*” a Marelui Război pentru Civilizație 1916 - 1918 cu baretele, 1919, așa că nu e de mirare că fiul Aurel a îmbrățișat cariera militară.

Enea Grapini, născut la 16 septembrie 1893, inginer de meserie, figură legendară legată de Marea Unire din 1918, care nu este astăzi suficient de cunoscut și popularizat în toată personalitatea sa, datorită, probabil, trecerii timpului, perioadă în care nu de puține ori au fost striviți mulți oameni și fapte de prestigiu. A făcut parte din Consiliul Național Român Social Central (C.N.R.C.) din partea Partidului Social Democrat pentru pregătirea Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia.

În cartea „**ENEA GRAPINI și ZIUA cea MARE**”, apărută sub egida Fundației „Constantin - Titel Petrescu”, București, în noiembrie 1999, autor Florea Grapini, sunt cuprinse date biografice care oglindesc viața eroului, reținând faptul că se trage dintr-o familie de intelectuali, tatăl, Pamfilu Grapini, preot în comuna Șanț. Intră la școală la vârsta de 5 ani, având învățător pe Mihail Cotu, face trei clase, după care se înscrie la școlile din Năsăud, iar studiile superioare de inginerie le urmează la Budapesta.

Cartea este prefată de Cuvânt înainte de către Sergiu Cunesco - președintele Partidului Social Democrat Român, din care se pot reține următoarele: „*Enea Grapini, împreună cu ceilalți sociali democrați ardeleni, a fost convins că libertatea cetățenească și dreptatea socială poate fi câștigată după obținerea libertății naționale, și această convingere l-a înscris în istorie*”.

Enea Grapini s-a format în mediul universitar de la Budapesta, unde a terminat studii de inginerie și unde a optat de tânăr pentru mișcarea social-democrată. „*Această opțiune l-a condus la legături strânse cu mișcarea muncitorească a românilor din Ungaria și cu care au alcătuit împreună Secția română din cadrul Partidului Social-Democrat din Ungaria. Om cultivat, el a completat în mod fericit minunata echipă a muncitorilor social-democrați români, devenind un negociator a cărui importanță este cunoscută în desfășurarea evenimentelor dinainte și de după 1 Decembrie 1918*”.

În prefața cărții, foarte convingător este, în Cuvântul editorului, Ion Apostol, președintele Fundației „Constantin - Titel Petrescu”, care își exprimă revolta față de felul cum se scrie istoria, de felul cum, în cazul istoriei Unirii de la 1 Decembrie 1918, a fost neglijat aportul

social-democraților, aportul lui Enea Grapini, erou, singurul intelectual școlit dintre cei șase membri social-democrați ai Consiliului Național Român (ceilalți fiind muncitori autodidacți, publiciști, propagandiști sociali etc.). Consiliul Național Român (organismul comun de luptă al celor două partide) a fost realizat pe bază paritară (6+6), ceea ce arată că influența Partidului Social-Democrat nu era de neglijat. A avut un rol major, la fel de mare ca P.N.R.

Citez: „*Numai că istoria au scris-o reprezentanții Partidului Național Român, a cărui pondere politică a devenit ulterior predominantă. Și încetul cu încetul, laurii încep să și-i împartă numai PNR până într-atât, încât numele copărtașilor social-democrați din momentele cheie ale evenimentelor au fost trecute sub tăcere și șterse din memoria vremii. Așa se face că azi, când se vorbește de Marea Unire, auzim pomenindu-se laudativ de numele lui Iuliu Maniu, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop, Vaida Voievod ș.a., dar de Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Enea Grapini și ceilalți, nu se mai amintește nimic, ca și când acestea nu ar fi existat*” – închei citatul!

Cartea „*Enea Grapini și Ziua cea Mare*” vine să repare, parțial, această nedreptate.

Enea Grapini, după anul 1918, s-a ocupat mai puțin de politică și mai mult de profesie.

Citez: „*Atunci când a simțit că țara este din nou în primejdie, nu a ezitat să redevină lider al poporului, organizând în părțile natale, cu tot riscul pe care și-l asuma, protestul vehement al populației românești împotriva nedreptății Dictat de la Viena din 1940, fiind nevoit din această cauză să se refugieze în București, lăsându-și familia în părțile Năsăudului*” – închei citatul!

După încheierea păcii, nu-l găsim printre fruntașii social-democrați care au pornit la reclădirea Partidului. Târziu, prin 1978, când împlinise vârsta de 85 de ani, aflăm dintr-o carte poștală adresată autorului, Florea Grapini, că purta pe umeri „trei semicentenare: al Unirii 1918, al PCR – 1921 și al activității profesionale (primirea Diplomei de Aur a Universității din Budapesta pentru 50 de ani de la absolvire)”.

Trecând într-un alt registru cursul scrierii mele, aș aminti că, pe teritoriul comunei Șanț, la pasul Rotunda, în graniță cu Bucovina, există un CIMITIR al EROILOR, care se întinde pe o suprafață de 350 mp., cu 685 de ostași, din întreg Imperiul Austro-Ungar, români, austrieci, croați etc., în patru gropi comune și douăzeci de morminte individuale, căzuți la datorie în Primul Război Mondial. Să-i cinstim prin întreținerea și amenajarea mormintelor și comemorarea în zilele istorice dedicate Eroilor.

Merită să închei prin a spune că Șanțul face parte dintr-o lume a istoriei militare, de luptă și apărare, o lume a culturii, a tradițiilor populare și folclorice (datinile strămoșești, portul și expresiile în vorbire), face parte dintr-o aură de legendă prin „**TEATRUL NESCRIS**” și filmul „**SĂTUL ȘANȚ**” 1935-1938.

Etnos

Casele-muzeu din comuna Șanț

Leon-Iosif GRAPINI

Casa specifică localității Șanț, județul Bistrița-Năsăud, din a doua jumătate a secolului al XIX-lea și începutul secolului XX are cinci încăperi, dintre care trei odăi de locuit și două camere.

Construită din bârne de brad, tăiate cu fierăstrăul în patru fețe, îmbinate la capete în „coadă de rândunică” sau cheutori (cettori) și ridicată pe o temelie înaltă din piatră de râu spartă și șlefuită, casa, impunătoare prin dimensiuni, are pe trei laturi un cerdac (târnaț) larg, cu balustradă înfundată cu scândură finisată pe latura exterioară și cu stâlpi de susținere (bandori) ciopliți pe patru fețe, având muchiile teșite și ornamente la capătul de sub streșină. Scara de lemn, așezată pe mijlocul fațadei, având în capul ei, la centru, un stâlp în formă de cruce, dispus la distanțe egale de cei laterali, duce spre o intrare alcătuită din două uși, amândouă cu acces în aceeași încăpere, tindă. La unele case lipsește acest stâlp în formă de cruce, iar intrarea se face pe o singură ușă. La unele construcții, scări principale i se adaugă o scară secundară fie în partea din față, cu acces din drum, fie în spate, cu ieșire în curte, spre acareturi (celturi). Celor care se întreabă la ce bun două uși care duc în aceeași tindă le răspundem că, după datina locului, întâiul născut, băiat sau fată, după căsătorie, rămânea în casă. Pentru a se separa de părinți, ridică un perete pe mijlocul și în lungul tindei, rezultând, astfel, două locuințe.

Construită în patru pereți, fără tavan, tinda are scara de urcat în pod, vatra de gătit (ploată), oblonul de acces în pivniță, războiul de țesut (stative) și diferite ob-

iecte necesare unei gospodării. Uneori, vatra de gătit și cuptorul se găsesc în camera de locuit. Din tindă, se pătrunde într-o parte și în alta în câte o încăpere spațioasă, una, odaia de paradă (casa de paradă), aflată la stradă, alta, odaia de locuit, fiecare fiind luminată de patru ferestre mari, două în față și două pe pereții opus ușii de acces. Cele două încăperi au câte o cameră, lungă și îngustă, cu destinație precisă, camera cu alimente, cu acces din camera de locuit, și camera cu lăzile de zestre și cu depozitul de lână, cu intrare din camera de paradă, camerele fiind luminate de câte o fereastră în rând cu celelalte două de pe latura scurtă a casei. La unele locuințe, accesul în camere se face din tindă. Ambele odăi sunt mobilate identic, două paturi învelite cu cergă din lână, de regulă, în carouri albe și negre sau negre și roșii, cu perne la capătăi, între ele se află lavița înfundată, cu spătar (lăițer), și masa acoperită cu țesături înflorate, pe două laturi, lada cu hainele de pat și îmbrăcămintea, un dulap (podior), pe pereți sunt prinse cuiere din lemn cu decorațiuni florale, în care sunt agățate farfurii (blide) de porțelan sau de lut și ștergare (cingeauă) țesute cu diferite motive, icoane pictate pe sticlă, oglindă cu rama sculptată și păretar țesut în război, lat de aproape un metru, îmbrăcând pereții, cam pe la jumătatea lor, lăsând libere ferestrele. Acoperișul casei, în patru ape, are două lucarne, așezate simetric pe panta dinspre scara principală, amândouă cu rolul de a asigura iluminarea podului și eliminarea fumului. Lipsa hornului este consecința fumulului, o dare (impozit) prevă-

zută pentru fiecare coș de fum, în secolul al XVII-lea, care reprezenta o povară pentru locuitori. Deși nejustificată, practica ridicării caselor fără horn s-a menținut.

Din comuna Șanț, trei astfel de case au fost cumpărate, demolate și recondiționate în incinta unor muzee și a unei mănăstiri. Să le luăm pe rând.

În primăvara anului 1936, prin echipa regală, condusă de sociologul Dimitrie Gusti, s-a cumpărat o casă din comună (ridicată în 1876, proprietar Emilian Grapini), de pe strada Grăpinarilor, a fost transportată la București, sub conducerea lui Nicolae Popescu, șef de echipă, și recondiționată în muzeul satului, azi Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”. La reconstrucția imobilului au participat patru meșteri din comuna Șanț, precum și proprietarul Emilian Grapini. În 1936, la inaugurarea muzeului, au luat parte, ca invitați ai academicianului Dimitrie Gusti, tinerii Sângeorzan Iosif și Sângeorzan Reghina – mirii din filmul „Satul Șanț” (realizat în 1935 de către Henry H. Stahl și Tudor Posmantir, membri ai echipei regale) și fini ai lui Dimitrie Gusti, nașa din același film, Grapini Octavia, cu soțul Grapini Timotei, învățătorul Cotu Cosma cu soția Zamfira, precum și învățătorii Văsies Alexa și Ilieș Lazăr, cu toții fiind cazați în această casă. Muzeul Național al Satului „Dimitrie Gusti”, în perioada 17-19 mai 2019, a organizat sărbătoarea „Zilele Muzeului Satului”, prilejuită de împlinirea a 83 de ani de existență. Printre invitații de marcă s-a aflat și Teatrul Nescris „Constantin Iugan”, cea mai veche trupă de teatru comunitar din țară,

marcă înregistrată a Șanțului. De-a lungul vremii, „Casa Șanțului”, cum este numită, a avut nevoie de reparații. Primăria și Consiliul local din Șanț au răspuns de fiecare dată solicitării conducerii muzeului. Astfel, o echipă de meșteri locali, condusă de

tractul de vânzare-cumpărare s-a semnat în 1990. Este amplasată în spatele curții, lângă casa din Archiud. Pe lângă scara principală de acces, mai are o scară laterală de intrare în cerdac, iar din cerdac se intră în tindă pe o singură ușă.

Casa Șanțului - Muzeul Satului, București

Casa din Șanț - Complexul Muzeal Bistrița-Năsăud

Casa din Șanț - Mănăstirea Izbug

Casa-muzeu din comuna Șanț

Pomohaci Leontin, a executat reparații în luna iulie 1985, iar în toamna anului 2019, o altă echipă de meseriași, sub conducerea medicului Leon Anca, a participat la renovarea casei, din echipă făcând parte Zaharia Gălan, Constatin Dumitru, Octavian Mihai (tatăl), Octavian Mihai (fiul), Florea Olari, Sevestian Marte și Ion Boancăș. Materialele au fost asigurate de Sylvania International Prod, din cadrul grupului de firme M.I.S. GRUP SRL.

Fiind amplasată în incinta muzeului, chiar în apropierea intrării, casa de la Șanț se bucură de vizita unui numeros public. Ea a fost vizitată de-a lungul vremii de mari personalități politice, culturale și de altă natură ale lumii. Bunăoară, în 24 august 2017, președintele Emmanuel Macron și prima doamnă a Franței, însoțiți de președintele Klaus Iohannis și prima doamnă a României, i-au trecut pragul.

Cea de-a doua casă se află în curtea interioară a Muzeului Județean Bistrița-Năsăud/ Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud. Este fosta locuință a lui Sas Pompei, de pe strada Grăpinarilor, construită la sfârșitul secolului al XIX-lea (Sas Pompei s-a născut în 1896 în această casă), peste drum de casa lui Emilian Grapini, dusă la București. Ea a fost cumpărată și strămutată în primăvara anului 1991. Con-

Mănăstirea Izbug din județul Bihor a marcat sărbătorirea Centenarului Marii Uniri într-un mod unic, a cumpărat, în 2018, casa veche de o sută de ani (din 1918) a șanțeanului Titu Ilieșiu și a strămutat-o în incinta mănăstirii, transformând-o în „Casă-muzeu”. Din păcate, fundația fiind turnată înainte de strămutarea imobilului și fiind transmise greșit dimensiunile (lățimea) acestuia, casa reclădită și-a pierdut cămarile din spate și lungimea reală a tindei. Înzestrarea și împodobirea interioarelor s-a făcut cu mobilier, țesături, cusături și diferite obiecte de uz casnic vechi donate de cei trei interpreți de muzică populară din localitate Viorica Hojda, Lucreția Pomohaci și Dănilă Filipoi, fiecare amenajând câte o încăpere.

Celor trei case-muzeu, li se adaugă casa, cu etaj, din comuna Șanț, a părintelui Pamfilu Grapini (1855 – 1949), considerată cea mai veche din localitate (1860). A fost renovată și transformată în Casa Muzeu „Pamfilu Grapini”, cu toate că, din păcate, încă nu are această destinație.

Material preluat din *Răsunetul cultural*
nr. 4 (108)/aprilie 2022

Pictură
pe pânză

Gelu SABO

Istorie locală

Comuna Șanț - Repere în timp (1990 - 2010)

Leon-Iosif GRAPINI

Așa cum afirmam în numerele anterioare, anul viitor comuna Șanț va sărbători împlinirea a 250 de ani de la atestarea sa documentară (1773) ca o comună de sine stătătoare. Premergător acestui important eveniment din viața șanțenilor, continuăm consemnarea, în paginile revistei „Izvorul Someșului”, a principalelor repere temporale care țin de istoria locală a comunei noastre, cu precizarea că materialul este supus completărilor. Am reținut cu precădere inaugurarea unor obiective social-culturale și religioase, instituirea unor manifestări culturale, precum și alte evenimente semnificative.

În anii 1990 și 1991, s-a executat reparația exterioară (în terasit) a bisericii din localitate. În **12 iulie 1992**, a fost resfințită de PS Irineu Pop Bistrițeanul, protopop preot Dâmbu Ioan și preot Grapini Ioan.

În **primăvara anului 1991**, casa lui Sas Pompei, de pe strada Grăpinarilor, construită la sfârșitul secolului al XIX-lea (Sas Pompei s-a născut în 1896 în această casă), a fost cumpărată și strămutată în curtea interioară a Muzeului Județean Bistrița-Năsăud/Complexului Muzeal Bistrița-Năsăud.

În satul aparținător Valea Mare, în **1994**, s-a pus piatra de temelie a primei biserici din această vatră românească. Biserica cu hramul „Sfântul Mare Mucenic Dimitrie”, construită din lemn, în perioada 1994 – 1997, a fost sfințită, la data de **19 iulie 1998**, de către PS Irineu Pop Bistrițeanul. Iconostasul a fost lucrat și sculptat din lemn de tei, în anul 1995, de Sidor Tănase din Poiana Ilvei, iar icoanele au fost pictate pe pânză, în anul 1996, de către Iugan A. Din anul **2002** a intrat, alături de casa parohială, în ample lucrări de reconsolidare și înfrumusețare. A fost tencuită la exterior și împodobită, în interior, în primăvara anului 2008, cu pictură în tehnica „Tempera Grasa” de către maestrul Andronas Niculai, din Bistrița-Năsăud, în colaborare cu Gicu Monda, din Prundu Bârgăului, și

Ștefan Teodor, din Baia-Mare. A fost resfințită, în **9 iulie 2017**, de un sobor de preoți avându-l în frunte pe ÎPS Părinte Andrei, Arhiepiscopul și Mitropolitul Clujului, Maramureșului și Sălajului.

Într-un incendiu produs în **30 iulie 1998**, au ars 6 gospodării, printre ele și gospodăria lui Iosif Moșil, care găzduia așa-zisul muzeu sătesc, s-au mistuit în flăcări toate exponatele (cărți, documente, obiecte etc.) de mare valoare istorică, adunate în peste 30 de ani de muncă.

La Șanț, s-a instituit Festivalul de Teatru Folcloric și Nescris „Constantin Iugan”, a cărui primă ediție a avut loc în **21-22 aprilie 2001**, la care au participat mai multe trupe de teatru din țară. Din informațiile noastre, s-au desfășurat doar patru ediții.

După dărâmarea clădirii vechi a școlii (clasele I-IV) din satul aparținător Valea Mare, s-a construit noul local care a fost inaugurat în **toamna anului 2001**.

Începând cu **1 noiembrie 2001**, Școala generală din Șanț a primit numele de Enea Grapini (Școala Generală „Enea Grapini”).

La **2 septembrie 2002**, a lut ființă Ocolul Silvic „Izvorul Someșului”, primul ocol silvic comunal din județ, devenit, în **2013**, Ocolul Silvic „Izvorul Someșului Mare” R.A., care administrea-

ză, în prezent, aproximativ 15.000 ha de pădure aparținând comunelor Șanț, Poiana Ilvei și Parva.

Începând cu **11 octombrie 2002**, Școala Generală (clasele I-IV) din satul aparținător Valea Mare a devenit Școala Generală „Lucian Valea” (clasele I-IV).

În curtea bisericii ortodoxe din localitate, în **vara lui 2003** s-a finalizat monumentul ridicat în memoria eroilor șanțeni căzuți în cele două războaie mondiale, lucrarea fiind realizată de sculptorul Maxim Dumitraș.

În **22 decembrie 2003**, a fost achiziționat primul microbuz școlar. Primul transport al elevilor la și de la școală a avut loc în 5 ianuarie 2004. Șofer: Olariu Octavian. Al doilea microbuz pentru școlari a ajuns în localitate în a doua decadă a lunii **septembrie 2014**. Șofer: Cotu Mircea.

La **1 noiembrie 2004**, elevii claselor I-IV ai școlii din Șanț s-au mutat în noul local de școală ridicat în curtea clădirii vechi.

În luna **octombrie a anului 2005**, sub îndrumarea Consiliului local, a luat ființă Ansamblul Folcloric „Izvorul Someșului” al Căminului cultural din Șanț. În **2012**, a devenit marcă înregistrată, alături de Teatrul Nescris „Constantin Iugan”. Formațiilor de dansuri existente, formate din elevi ai școlii din localitate și elevi șanțeni ai liceelor din județ, li s-au adăugat, în același an 2012, și soliștii de muzică populară Viorica Hojda, Lucreția Pomohaci și Dănilă Filipoi. Director onorific a fost numit Dănilă Filipoi. Ansamblul a participat la multe concursuri și festivaluri, câștigând numeroase premii și distincții.

La sărbătorirea a 100 de ani de la sfințirea bisericii din localitate, s-a desfășurat, în zilele de **29 și 30 iunie 2006**, întâlnirea „Fiilor satului”, prilej cu care a fost dezvelit bustul marelui unionist șanțean Enea Grapini, din fața școlii, lucrarea fiind realizată de sculptorul Maxim Dumitraș, din Sângeorz-Băi. Tot cu această ocazie, omului de cultură Florea Grapini i s-a acordat titlul de „Cetățean de onoare” al comunei Șanț.

În anul **2006**, s-a câștigat primul proces la Suceava, în urma căruia s-au retrocedat primăriei din Șanț aproape 4.300 ha pădure în Dosul Stănișorii. În baza procesului-verbal de punere în posesie, s-a retrocedat efectiv pădurea și a intrat în administrarea Ocolului Silvic din comuna Șanț. Dar Comisia județeană de Aplicare a Legii Fondului Funciar din județul Suceava a refuzat să elibereze titlul de proprietate. În urma altor procese desfășurate la Brașov, în anul **2012** s-a dat sentința prin care a câștigat definitiv și irevocabil comuna Șanț, iar în baza acelei sentințe, Comisia județeană de la Suceava a fost obligată să elibereze titlul de proprietate.

Pentru prima dată, în ziua de **1 iulie 2007**, Primăria comunei Șanț a sărbătorit cuplurile longevive care au trecut de 50 de ani, organizând „Nunta de aur”, o manifestare fastuoasă din care nu au lipsit slujba religioasă, alaiul cu perechile sărbătorite, însoțite de colăcari și druște, adunarea festivă din curtea școlii, înmânarea diplomelor și a premiilor în lei (500 RON) și masa festivă. S-au bucurat de atenția administrației locale și a întregii comunități peste 30 de cupluri. „Nunta de aur” va deveni tradiție, chiar dacă se va păstra doar acordarea diplomelor și a premiilor în bani într-un cadru restrâns.

Duminică, **7 septembrie 2008**, în prezența a peste 200 de credincioși penticostali și invitați, reprezentanți ai organelor de conducere naționale și județene, s-a desfășurat ceremonia de inaugurare a Casei de rugăciune a Bisericii Penticostale din Șanț. Principalul finanțator al înălțării acestui edificiu este omul de afaceri Emil Iugan.

În **anul 2008**, prof. Reghina-Leontina Horga a inițiat un Proiect educativ cu titlul „Arta dăruiește” la nivelul Școlii Gimnaziale „Enea Grapini” din Șanț și al Liceului Tehnologic „Florea Porcius” din Rodna.

În **16 ianuarie 2009**, s-a deschis noua farmacie de la Șanț.

În **ianuarie 2009**, s-au finalizat lucrările la noul sediu al Ocolului Silvic „Izvorul Someșului Mare”.

În **6 septembrie 2009**, a avut loc prima ediție a „Horei de la Rotunda”, în organizarea primăriilor din Șanț, Măgura Ilvei și Maieru, din Bistrița-Năsăud, și Cârlibaba, din Suceava. În 2018, s-a desfășurat ediția a X-a, organizată de Măgura Ilvei și Cârlibaba.

În **15 mai 2010**, s-a desfășurat la Șanț cea de a XIV-a ediție a Concursului Interdisciplinar Județean „Dr. Paul Tanco”. Cu acest prilej a fost lansată cartea *Valer Pop, matematicianul, profesorul, omul* (Editura George Coșbuc, Bistrița, 2010), alcătuită de profesorul Vasile Rusu. Viața și activitatea profesorului Valer Pop au fost evocate de profesorii Vasile Rus, Leon Muti, Vasile Marc, Gheorghe Pleș și primarul comunei, Cornel Moisil, care i-a acordat lui Valer Pop diploma de „Cetățean de onoare” al comunei Șanț.

În **august 2010**, la 45 ani de la absolvirea clasei a VIII-a, elevii promoției 1965 (aproape toți cei 64 de absolvenți) s-au reîntâlnit la Școala Generală din Șanț. Sufletul organizării au fost oamenii de afaceri Emil Iugan și Sabin Tocaciu.

(Continuare în numărul următor)

In memoriam

Livius Vlad - Ultimul veteran

Grigore COTUL

În data de 10 iulie 2022 a fost condus pe ultimul drum, cu onoruri militare, Livius Vlad – ultimul veteran de război din localitatea Șanț.

Ceremonia de înmormântare și înhumarea au avut loc în comuna Maieru, județul Bistrița-Năsăud, acolo unde și-a petrecut ultimele luni de viață, alături de soția sa, Silvia, de fiul său, Radu, de nora Ica și nepotul Răducu. Situația precară a sănătății lui din ultimele luni a impus mutarea, împreună cu soția, la Maieru, pentru a putea fi îngrijit cu mare atenție. Deși fiul său și soția acestuia au făcut tot ce a fost omenește posibil, Livius Vlad s-a stins din viață cu mai puțin de trei luni înainte de a împlini venerabila vârstă de 100 de ani.

Merită amintite câteva aspecte de la ceremonia de înmormântare, care, așa cum am mai

Livius Vlad

tivele având arma în poziția „la picior”. În timpul coborârii sicriului în mormânt, trompetistul a intonat „Marșul funebru”, iar garda a executat trei salve cu cartușe de manevră, după care a prezentat defunctului onorul fără a înclina drapelul de luptă. În timpul desfășurării funeraliilor, sicriul a fost acoperit cu drapelul României.

Am dat aceste detalii, deoarece astfel de ceremonii, cu onoruri militare, au loc foarte rar în mediul rural și impresionează întreaga asistență.

Viața lui Livius Vlad nu a fost deloc ușoară. S-a născut la data de 2.10.1922, într-o familie de creștini ortodocși din satul Negrilești (Bistrița-Năsăud), fiind cel mai mic dintre cei opt frați. A rămas orfan de ambii părinți la o vârstă destul de fragedă. Convins de un prieten bun, a plecat la Bu-

spus, a avut loc cu onoruri militare. Au fost prezenți atât militari, cât și jandarmi – colegi și prieteni ai fiului său Radu Vlad, de meserie jandarm. Onorurile au fost prezentate de gărzii constituite în acest scop. Drapelul de luptă a fost scos fără decorații și panglici, doar cu o panglică de doliu lungă de un metru și lată de 10-15 cm. Pentru acordarea onorurilor au fost stabilite: o gardă de onoare, drapelul, cântec de trompetă, gardă la sicriu (s-a schimbat

din 15 în 15 minute), militari care au purtat, spre mormânt, crucea, portretul, ordinele și decorațiile, coroanele (multe dintre ele primite de la înalte oficialități) și capacul sicriului. Pentru ducerea decorațiilor (pe o pernă) a fost desemnat un militar. Garda de onoare și persoanele care au însoțit sicriul au format cortegiul funerar. Ostașii din garda de la sicriu, în ținuta militară, au purtat pe mâneca stângă, deasupra cotului, banderola de doliu. În timpul deplasării, aceștia au mers pe ambele părți ale vehiculului mortuar. În cimitir, pe timpul cântării religioase „Veșnica pomenire”, detașamentul de onoare a fost dispus cu fața spre mormânt, efec-

curești să-și caute un rost în viață. Fiind o perioadă foarte grea, a găsit, în cele din urmă, un post de geamgiu, la un chiabur. A muncit acolo aproape cinci ani, apoi s-a întors pe meleagurile natale. A fost încorporat soldat, în octombrie 1943, făcându-și stagiul militar la un regiment de artilerie antiaeriană. În 1 mai 1945, a căzut prizonier, fiind deportat într-un lagăr de concentrare din Siberia și muncind, sub amenințarea armelor, în mine de cărbune sau la construirea de căi ferate, în condiții severe de oboseală și de foame. Această perioadă nefastă a durat trei ani, până în 1948. Întors acasă, la Negrilești, s-a căsătorit cu Domnica, alături de

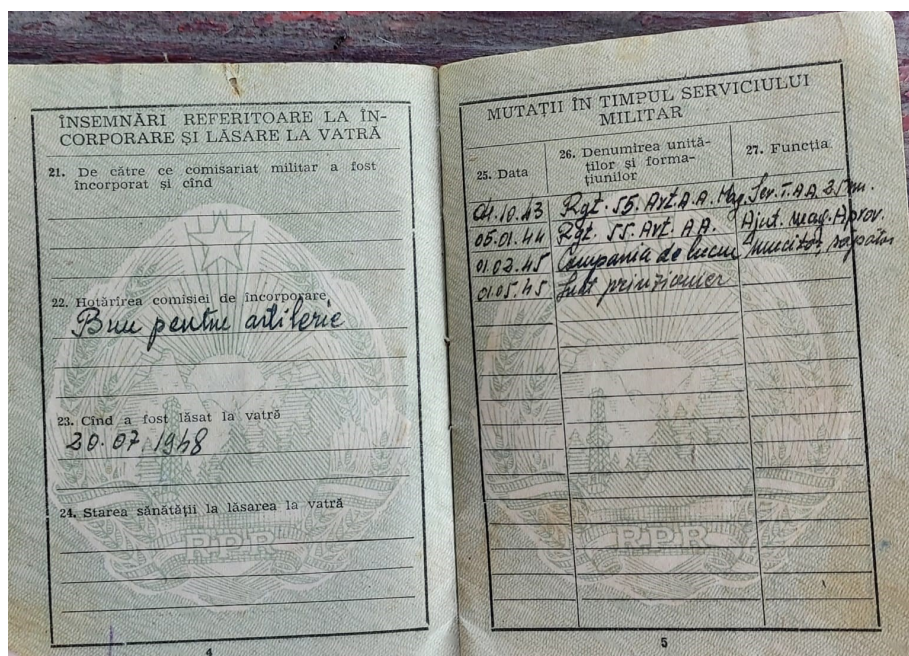
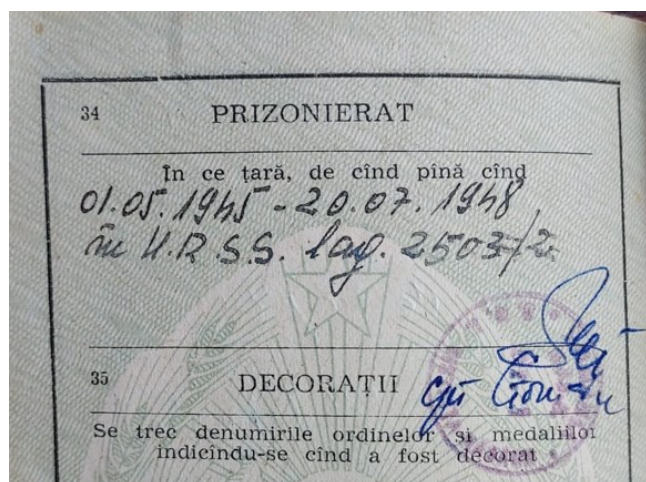
care, pe durata căsniciei, a avut doi copii. A îndeplinit mai multe funcții: de la pădurar, brigadier, președinte de C.A.P., până la funcția de primar al comunei. A trăit bucuria de a-și vedea copiii căsătoriți și așezați la casele lor, dar și imensa durere de a-i conduce pe ultimul drum. Într-un final nefast, după ce și-a pierdut întreaga familie, printr-o conjunctură fericită, a cunoscut-o pe Silvia, cu care a hotărât să se căsătorească, în 1972, stabilindu-se, astfel, în localitatea Șanț.

Aici, a muncit la Exploatarea Minieră Rodna, iar apoi, până la pensionare, la cooperativa din localitate, fiind gestionar. S-a pensionat după 41 de ani de muncă. În 1975, Livius Vlad a fost binecuvântat de Dumnezeu cu un fiu, Radu, pentru care și-a dedicat tot timpul și toată puterea. A apucat să-l vadă mărișor și pe Răducu, nepotulul său, care îi seamănă foarte mult.

Aceasta a fost, pe scurt, povestea unui OM. Ultimul veteran de război din comuna Șanț.

Fotografii cu documente personale, oferite de Radu Vlad, fiul lui Livius Vlad

Tipurile de casă din comuna Șanț

A consemnat: **Alexandru DĂRĂBAN**

Cu greu ne putem închipui ca locuințele unui sat să fie construite după același calapod. Dacă, însă, nu e posibilă o identitate între formele de casă, există totuși o asemănare în diferitele lor caractere și particularități, după care ele pot fi clasificate în mai multe tipuri.

Din acest punct de vedere, casele din comuna Șanț pot fi:

- 1) tipice;
- 2) netipice.

În primul caz, în forma, poziția, dimensiunile și chiar materialul lor de construcție, se observă o linie trasată de anumiți factori de ordin sociologic și geografic: condițiuni cosmologice, tradiție, posibilități de trai ș. a.

În grupa caselor netipice, intră toate cele care sunt mai puțin rezultatul tendințelor de progres - așa cum s-ar crede la prima vedere - și mai mult a unor cauze de ordin mai mult sau mai puțin personal: ocupație, gust, situație materială ș. a.

Anumite trăsături comune ne fac să împărțim prima categorie în două tipuri distincte de case.

Înăuntrul fiecărui tip, se disting mai multe forme, în care asemănarea caselor - în ceea ce privește caracteristicile care ajută la stabilirea tipului - poate merge până la identitate.

A. Case tipice

1) *Tipul I.* Dintre aceste două tipuri, primul - cel vechi - se recunoaște ușor după aceea că celurile (grajdurile și șura) fac corp comun cu casa.

Formele pe care le înglobează acest tip sunt:

- a) Cameră, șură și grajd;
- b) Cameră, cămară, șură și grajd;
- c) Cameră, tindă, șură și grajd;
- d) Cameră, cămară, tindă, șură și grajd.

Prima formă constituie cel mai simplu, sărăcăcios și vechi exemplar al acestui tip. Ultima, cel mai

evoluat. Celelalte două sunt forme intermediare.

În general, casa de tipul I se prezintă astfel:

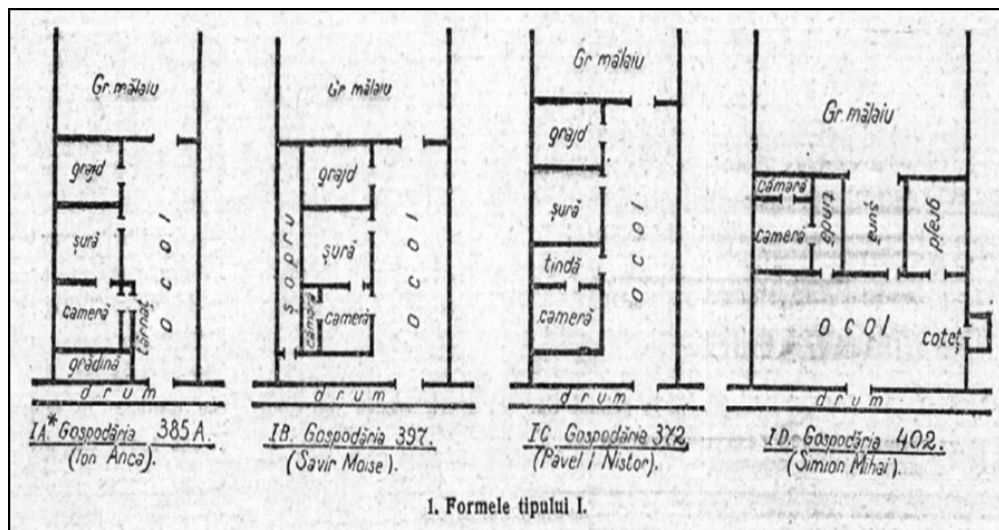
- În ceea ce privește dimensiunile, e mică;
- Are acoperiș înalt și mai totdeauna de draniță (șindrilă);
- Ferestrele reduse ca număr, cât și ca mărime;
- E pământită (văcăluită, muruită) pe dinafară -

(1)	Tipul I				Total
	Cameră, șură, grajd	Cameră, cămară, șură, grajd	Cameră, tindă, șură, grajd	Cameră, tindă, cămară, șură, grajd	
(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	
Satul Șanț	16	16	27	22	81
Căt. Valea-Mare .	2	—	—	2	4
Comuna Șanț . . .	18	16	27	24	85

puține sunt nepământite - și văruiate cu alb sau cu albastru mai deschis sau închis.

Uneori are târnaț (galerie), însă numai atât cât ține camera; în dreptul șurei și grajdului, nu. Târnațul poate fi numai în partea din curte a camerei, în curte și la drum și foarte rar numai la drum. Alteori nu are târnaț, ci prispă. În acest caz, prispa e numai în partea din curte și numai atât cât ține camera, foarte rar și spre drum. De cele mai multe ori, însă, lipsește atât târnațul, cât și prispa.

Mai totdeauna e așezată cu „sapa” la drum, deci cu fața în curte (intrarea în casă nu se face, așadar, direct din drum, ci prin curte.). Când e formată din cameră, șură și grajd, din drum intri în curte pe o poartă stil românesc sau nu, din curte în șură, iar de aici în

cameră. Ușa, prin care intri în șură, e vecină cu cea mare, prin care intră carul în șură. Camera („casa”, cum îi zic șanțenii) e mai totdeauna spre drum, iar grajdul spre fundul curții. În acest caz, șura servește și de tindă. De aceea, dimensiunile ei sunt mai mari ca ale camerei și chiar decât ale grajdului. Șura-tindă își păstrează caracterul de șură, prin aceea că nu are tavan și acela de tindă, pentru că în ea se găsește uneori sobă (plotăn cu cuptor, plotăn sau vetriță) și

unele obiecte ce se țin de obicei în tindă. Nu prea rar camera prezintă în spatele ei cămară. În partea opusă camerei e grajdul. Între grajd și șură nu există ușa. În el – ca și în șură – se intră direct din afară, însă pe o ușă cu mult mai mică decât a acesteia (de dimensiunile celei a casei).

Când, însă, casa prezintă și tindă, atunci de afară intri în tindă – după ce, mai întâi, treci prin târnaț, în care intri printr-o ușă mică – iar de aici, la stânga, în cameră. Cămara, atunci când casa are, ține cât camera și foarte rar cât camera plus tinda. În șură, carul intră de afară printr-o ușă cât tot peretele ei dinspre curte (construită din scânduri), iar omul, printr-o altă ușă de mărime obișnuită și tăiată în prima (care de obicei stă deschisă) ceva mai sus de la pământ, așa încât rămâne un prag înalt de aproximativ 35-40 cm.

Alteori, când casa e așezată cu fața la drum – caz rar –, iar în spatele celturilor este grădina de mălai, șura mai are o ușă tot atât de mare cât prima sau ceva mai mică, în fundul ei. Nici în acest caz – ca în niciunul altul, de orice tip ar fi casa – între grajd și șură nu există comunicație directă.

Curtea („ocolul”) e mai totdeauna mică.

Casa aparținătoare acestui tip e construită rudimentar. Primitivitatea construcției se explică prin faptul că multe dintre ele sunt vechi; unele sunt construite din timpuri când aici nu se cunoștea fierăstrăul.

În interior, camerele mici – cu atât mai puțin încăpătoare, cu cât sunt mai vechi – sunt nepodite și văruiate cu alb și mai rar cu albastru deschis. Sobe sunt reduse ca număr, una sau două. În cameră: horn cu plotăn, plotăn cu cuptor sau plotănaș. În tindă: plotăn. Când are în cameră plotăn, în tindă nu are niciun fel de sobă. Foarte rar, vetriță, în tindă, la casele vechi. În cămară nu există sobă decât numai în caz excepțional.

În ceea ce privește numărul caselor acestui tip, acesta e destul de mic. Casa compusă din locuință făcând corp comun cu grajdul corespunde unei vieți rudimentare. Aceasta s-a despărțit de grajd, condiție cerută de progresele civilizației sau a fost lipsită complet de grajd – ca în cazul formelor-abateri regresive, destul de numeroase la tipul I – aceasta datorită unor împrejurări vitrege, așa cum vom vedea în cele ce vor urma.

Tipul I, învechit, trebuie să susțină lupta, atât cu formele sale regresive, cât și cu tipul II (care ar putea fi socotit ca o formă progresivă a acestui tip), ambele cu exemplare mai numeroase decât el.

2) *Tipul II.* Al doilea tip se deosebește fundamental de primul prin aceea că celturile nu mai fac corp comun cu casa, nici chiar atunci când sunt în rând cu ea. Ele sunt construite aparte.

Tipul acesta marchează un stadiu evolutiv mai înaintat decât primul. Și e ușor de dedus că el derivă din acesta.

Mai întâi, celturile s-au desprins de locuința propriu-zisă. Apoi, alături de cameră și tindă, rămase izolate în urma despărțirii lor de celturi, s-a adăugat o altă cameră.

Acestea s-au desprins de locuință din următoarele motive principale:

1) Într-un stadiu înaintat în ceea ce privește civilizația, felul de trai al omului schimbându-se în sensul înmulțirii trebuințelor lui, casa trebuia să prezinte condițiuni care să satisfacă aceste nevoi crescânde. Între altele, trebuia să fie mai încăpătoare;

2) De asemenea, înmulțirea membrilor familiei – ca și a întregii populații – a făcut să se resimtă nevoia înmulțirii camerelor. Construirea locuinței (compusă din camere numeroase) în același corp – deci cam în același timp – cu celturile (compuse acum nu numai dintr-un grajd și o șură, ci din mai multe), era nu numai un lucru greu, dar și costisitor. Dovadă: nici astăzi – așa despărțite – celturile nu se construiesc în același timp cu casa; de obicei, acestea mai întâi, iar casa mai târziu, când viitorul proprietar își mai face bani;

3) Atât evoluția celturilor, cât și a locuinței se reflectă în mărirea dimensiunilor lor. Ori diferența dintre ritmul măririi dimensiunilor acestor două părți împiedica progresul – în ceea ce privește volumul – al uneia dintre aceste părți (celturi-locuință);

4) Dar cea mai însemnată cauză e o mai puțin strânsă legătură dintre om și animalele sale de muncă, ce se accentuează din ce în ce mai mult și care e pricinuită, în ultima analiză, tot de lărgirea orizontului civilizației.

Formele acestui tip sunt:

- a) Cameră, tindă, cameră;
- b) Cameră, tindă, cameră, cămară;
- c) cameră, tindă, cameră plus două cămări.

Așadar, cel mai simplu fel numără trei încăperi. Celelalte două se deosebesc prea puțin de acesta, prin adăugirea uneia sau a două cămări, în spatele unei camere sau la amândouă. De obicei, tinda ține cât camera, plus cămara. Rar, una dintre cămări se prelungește și în spatele tindei.

Tipul acesta de casă satisface mai mult condițiile elementare de iluminat, aerisire ș. a. Camerele dinspre drum, când casa e așezată cu „sapa” la drum, sau una dintre ele, când casa e situată cu fața la drum, e ținută ceva mai curat și servește, în cazuri nu tocmai dese, la primit musafirii. Ea se numește „casă de paradie”.

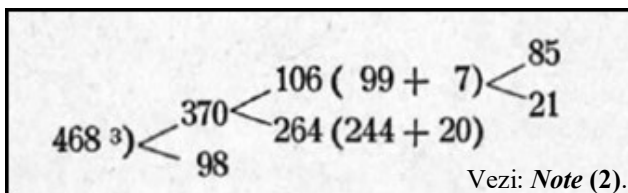
Ferestrele sunt mai mari (în medie 80/95 cm.). Mai totdeauna e podit, toate camerele sau numai unele din ele, pe jos. O caracteristică însemnată a acestui tip e lipsa tavanului din tindă. Explicația e ușoară și logică: mai înainte – și uneori și acum – în tindă era vetrița (un fel de sobă joasă, de cărămidă, fără horn), al cărei fum s-ar fi împrăștiat în tindă, dacă aceasta ar fi avut tavan. Numărul vetrițelor e mai mic decât al caselor fără tavan, în tindă (89 față de 106), ceea ce denotă nu numai că vetrița se poate înlocui cu un altfel de sobă mai ușor decât aceasta, dar și că lipsa tavanului poate ajuta și la alte scopuri (să urce mai repede obiecte mai mari decât ușa podului ș. a.). Casele cu tavan în tindă sunt, mai toate, relativ recent construite. Unele dintre acestea împlinesc lipsa vetriței prin cuptorul de fiert haine din curte.

Pe dinafară, în majoritatea cazurilor, e văcăluită. E văruiată cu alb sau albastru deschis. Uneori, ca podoabe, au cruci frumos desenate sau scoase în relief pe pereți. Ele sunt, în multe cazuri, de altă culoare

re decât peretele. Casele de tipul II au târnaț în mult mai dese cazuri decât cele ce fac parte din primul tip și nu atât de scurt ca la acestea. Temelia e totdeauna construită din bucăți mari de piatră. Înălțimea ei poate ajunge până la 1 m.; e, deci, mai mare ca tipului I. Curtea e ceva mai mare. Ceturile sunt încăpătoare, în spațele lor se află grădina de mălai (porumb), zarzavat, câneapă și altele.

Ne dăm mai bine seama de situația acestor două tipuri de casă, dacă vom cunoaște raportul numeric dintre ele.

În ceea ce privește poziția numerică a celturilor față de casă, lucrurile stau astfel:

Din aceste 370, 106 fac corp comun cu culturile, iar 264 au culturile despărțite de casă (cifrele din paranteză reprezintă casele din satul Șanț și cătunul Valea Mare).

Dar casele care fac corp comun cu celturile pot face parte din primul tip, dar pot fi și din acelea încadrate în forme de tranziție sau chiar netipice. Cele dintâi sunt în număr de 85; celelalte, 21.

Cifrele acestea constituie primul pas către înțelegerea situației numerice a tipurilor de casă.

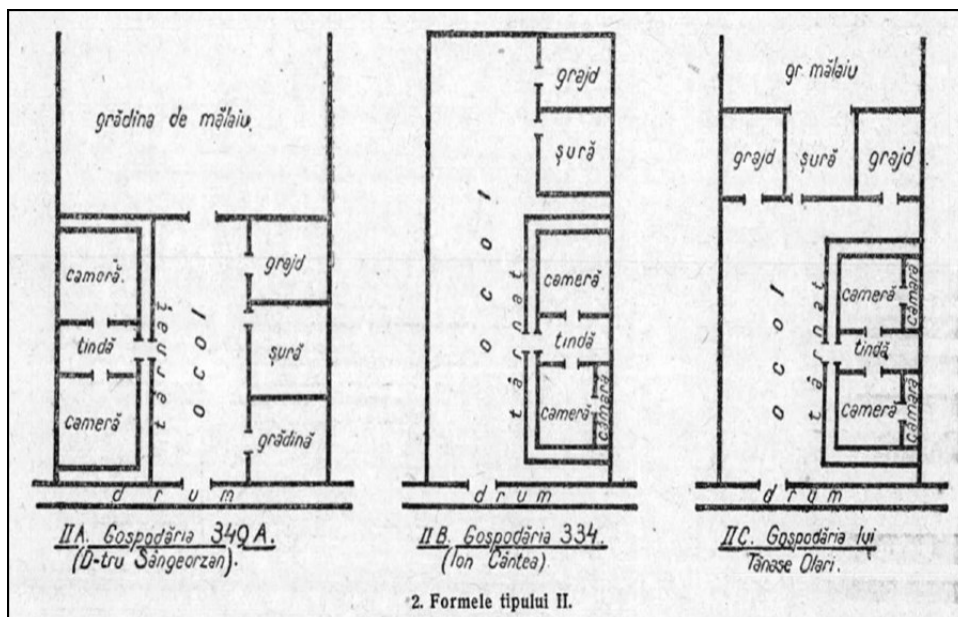
Mai departe, tabloul de mai jos arată, în primul rând, că exemplarele pe care le numără fiecare formă a acestui tip sunt cu atât mai numeroase, cu cât și numărul camerelor lor e mai mare. Se observă, deci, progres nu numai între tipuri, ci și înăuntrul aceluiași tip. Apoi, în ceea ce privește lupta dintre cele două tipuri, iese în evidență superioritatea celui de al doilea. Într-adevăr, mai orice casă de tipul I, învechită, după ce a fost dărâmată, nu mai e înlocuită cu o alta de același tip, ci de al II-lea tip.

	Tipul II			Total tipul II	Total tipul I
	Cameră tindă- cameră	Cameră tindă- cam. + cămară	Cameră tindă- cam. + 2 cămări		
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Satul Șanț	24	34	59	117	81
Căt. Valea-Mare .	5	4	2	11	4
Com. Șanț	29	38	61	128	85
				27,30 %	18,16 %

O comparație a acestui tablou cu acela privitor la casele de tip I ne arată că la ambele tipuri cele mai numeroase case sunt de formele mai înaintate, dar pe când la primul tip cele mai multe case numără nu cel mai avansat fel de casă, ci cel mai obișnuit (cameră, tindă, șură și grajd), la al doilea tip, casele cu mai multe încăperi sunt cele mai numeroase. Aceasta, pentru că ultimul fel de casă a primului tip (cameră, tindă, cămară, șură și grajd), prin numărul încăperilor, pare a fi caracteristic oamenilor nu prea nevoiași; ori aceștia își fac case de tipul următor. La menținerea acestei forme a contribuit mult tradiția. Așa își construiau altădată casele oamenii mai înstăriți, așa cum acum cei cu frumoasă situație materială își construiesc case de formele progresive ale tipului II.

Observațiile de teren asupra acestui tip de case duc la următoarele concluzii:

1. Șănteianul nu e învățat să trăiască prea confortabil. De multe ori, toată familia doarme numai într-o cameră, iar tinda servește de bucătărie. Cealaltă, desi

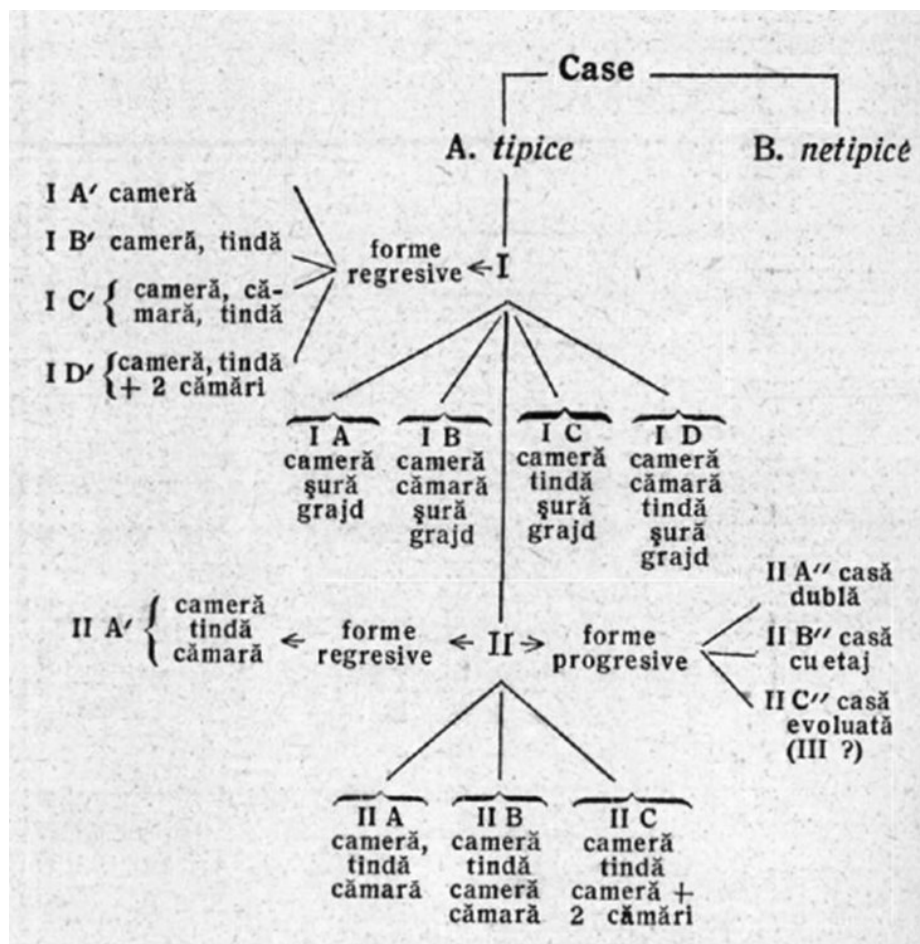
e prea mare pentru așa ceva, ține loc de cămară. Uneori, mai ales când casa e construită numai de 2-3 ani, nici nu e terminată. Aceasta, în afară de lipsa de mijloace materiale suficiente, pentru că nu se simte neapărată nevoie de ea. Sunt cazuri când numai tinda e locuită;

2. Se observă o oarecare independență între familii. De îndată ce doi tineri se căsătoresc, părăsesc casa părintească (excepție, când nu rămân să moștenească părinții). Dacă părinții lasă casa ca moștenire la doi fii căsătoriți (la două familii, deci), aceștia despart tinda în două părți, printr-un perete de lemn sau de zid, dând naștere, cum vom vedea mai departe, unui nou fel de casă. Așa încât, casa are rareori camere multe din cauza numărului mare al membrilor familiei;

3. Situația economică a săteanului nu-i permite „mobilarea” mai multor camere. Solul pietros nu-l ajută (casa este, și în această ordine de idei, în strânsă legătură cu cadrul cosmologic). Săteanca lucrează toată vara din greu pentru a se alege toamna cu grânele necesare traiului și – în ceea ce interesează de aproape lu-

crarea de față – cânepa trebuincioasă confecționării unei bune părți din îmbrăcăminte. Rar le rămâne un supliment de lână necesară diferitelor obiecte casnice de ornament, în afară de cea trebuincioasă hainelor. Mai multe camere locuite necesită, în timpul iernii, lemne prea multe; pentru facerea curățeniei, țărâna trebuie să răpească prea mult din timpul necesar procurării celor necesare traiului.

La începutul acestei lucrări, am împărțit casele – după cum respectă sau nu în construcție, numărul camerelor și aranjarea lor, dimensiuni etc., anumite norme – în tipice și netipice.

Sunt însă unele case – prin conformația lor – care nu sunt perfect tipice, dar nici nu pot fi socotite ca netipice. Ele sunt forme de tranziție – „forme-abateri” – între aceste două categorii, pe de o parte, și între cele două tipuri, pe de alta.

În ce constă acest rol de tranziție, vom vedea în cele ce vor urma.

Împărțirea caselor s-a făcut după următoarea schemă.

Formele-abateri. Formele-abateri ale oricărui tip le-am împărțit în:

- regressive;
- progresive.

Cele regressive pot fi socotite ca o treaptă mai joasă, pe scara progresului, decât tipului căruia aparțin.

Cele progresive constituie o treaptă mai înaltă decât tipul căreia aparțin.

Ambele se supun anumitor reguli mai puțin decât cele complet tipice și mai mult decât cele netipice.

Formele-abateri ale tipului I. Dacă progresul pe scara civilizației a cauzat desprinderea celurilor de locuință, dând, astfel, naștere celui de al doilea tip, lipsa condițiilor elementare de civilizație a impus absența acestora.

De asemeni, aceia a căror profesiune nu necesită grajdul în compunerea casei (tăietori de lemne, lucrători la fabrică etc.) și-au construit case asemenea celor de tipul I, dar fără celturi. Așa s-a întâmplat mai ales spre Plaiul Moldovei, unde majoritatea bărbaților sunt lucrători la fabrica din Valea Mare.

O altă cauză căreia se datorește în mare măsură acest fel de casă este și lipsa de mijloace materiale. Când aceste cauze își dau mâna, rezultatul e, cu ușoare excepții, o casă degenerată, așa zice. Exemplele nu sunt prea puține. Astfel: la capătul dinspre Valea Mare al satului Șanț (pe malul drept al Someșului Mare), pe Cobășel în sus și la capătul dinspre Rodna al Șanțului.

Casele ce se abat de la tipul I sunt numai în formă regresivă și sunt compuse din:

- Cameră;
- Cameră, tindă;
- Cameră, tindă, cămară;
- Cameră, tindă și două cămări.

Casele cu o singură cameră sunt exemple de sărăcie lucie, în ceea ce ne privește. Numărul lor este mic. Uneori au alături câte un coteț, alteori nimic.

A doua formă – cameră și tindă – ne arată vădit legătura cu tipul I. Dispoziția încăperilor a rămas aceeași ca și mai înainte de a se despărți de celturi, căroră – în

acest caz – le-a luat locul vreun coteț sau grăjduleț, însă fără șură și de dimensiuni reduse. Grajdul acesta poate fi în rând cu casele, în spatele tindei sau altfel (în privința poziției grajdului la acest fel de casă nu există nici o regulă). Alteori nici nu există. Când numărul membrilor familiei e ceva mai mare, iar lipsa de mijloace materiale nu îngăduie construcția unei case mai încăpătoare, atunci se mai adaugă o cămară. Aceasta este mai totdeauna în spatele casei, lungimea tindei fiind cât a camerei, plus a cămării. Rareori e la tindă. Cămara nu are decât o ușă care dă în cameră.

Un alt caz e atunci când, în afară de cameră și tindă, casa are două cămări: una în dreptul camerei, cealaltă în dreptul tindei. Aceasta, însă, mai rar.

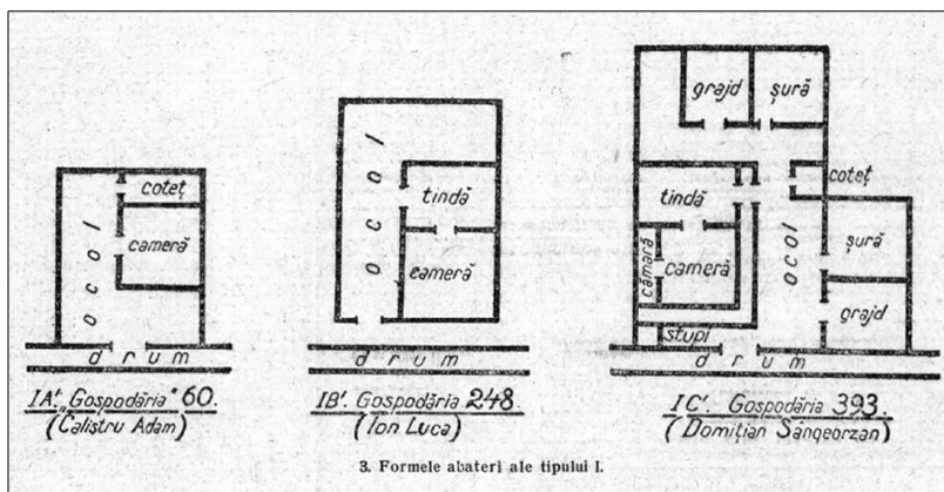
În toate aceste cazuri tinda e ceva mai lată.

Ea e aproape de mărimea unei camere (a acestei forme de casă).

Formele de casă descrise mai sus sunt caracteristice țiganilor, locuitori ai comunei Șanț. Puține aparțin românilor săraci.

În ceea ce privește numărul caselor, acesta reprezintă un procent de 26,07% din casele acestei comune. Acesta – împreună cu altele expuse mai sus – constituie motive serioase care să fi determinat cercetarea lor aparate.

E interesant de observat în tabloul de mai jos că cel mai mare număr de case îl constituie acelea formate din cameră și tindă, cel mai obișnuit fel dintre toate aceste patru; numărul lor mare e un motiv în plus ca aceasta să fie socotită ca o primă formă, care a derivat din cea fundamentală a tipului I.

3. Formele abateri ale tipului I.

Formele-abateri ale tipului I (regresive)					
	Cameră	Cameră tindă	Cameră tindă cămară	Cameră tindă + 2 căm.	Total
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Sat. Șanț	4	92	15	4	115
Căt. Valea-Mare .	—	7	—	—	7
Com. Șanț	4	99	15	4	122

Formele-abateri ale tipului II. Dacă formele tipului I se datoresc nu numai neparticipării lor la progresul săvârșit prin trecerea unora din ele la tipul II, ci chiar regresului lor determinat de cauzele analizate mai sus, formele-abateri ale tipului II se datoresc, în special, continuei tendințe de progres și inovație în materie de construcție a casei, mai ales. Lupta ce se dă între aceste două tipuri și celelalte neîncadrate în vreun tip este suportată în mod inegal de aceste tipuri. Pe când primul suportă puțin, micșorarea numărului caselor lui datorându-se, mai cu seamă, luptei dintre cele două tipuri, din care câștigă secundul și care continuă scădere e contrabalansată de anumite cauze ce favorizează construcția acestui fel de case, însă reușind numai să micșoreze numărul caselor care trec la celălalt tip – cel de al doilea este direct angajat în această luptă. Factorii care întrețin lupta dintre primul tip și derivatele sale (sărăcia ș.a.) sunt mai puternici decât ceilalți (inovație, gust etc.), care dau imbold luptei dintre tipul II și derivatele (formele-abateri) lui. Dar pe când primii sunt staționari, ceilalți sunt în plină creștere. Ne așteptăm deci, ca într-un viitor nu prea depărtat, formele noi, evaluate, să progreseze în dauna numerică a celor vechi. Aceasta, în mod normal.

Singura formă regresivă o constituie casa compusă din cameră, tindă și cămară. Felul acesta de casă e asemenea celui mai simplu din acest tip, numai că ultima cameră și-a redus dimensiunile și rolul de la camera de locuit la cămara de păstrat alimentele și unele unelte puțin voluminoase.

Superioritatea acestui tip de casă se poate socoti și după sărăcia în ceea ce privește numărul formelor

sale regresive, precum și – așa cum vom vedea mai jos – bogăția în forme progresive.

Ca forme progresive avem:

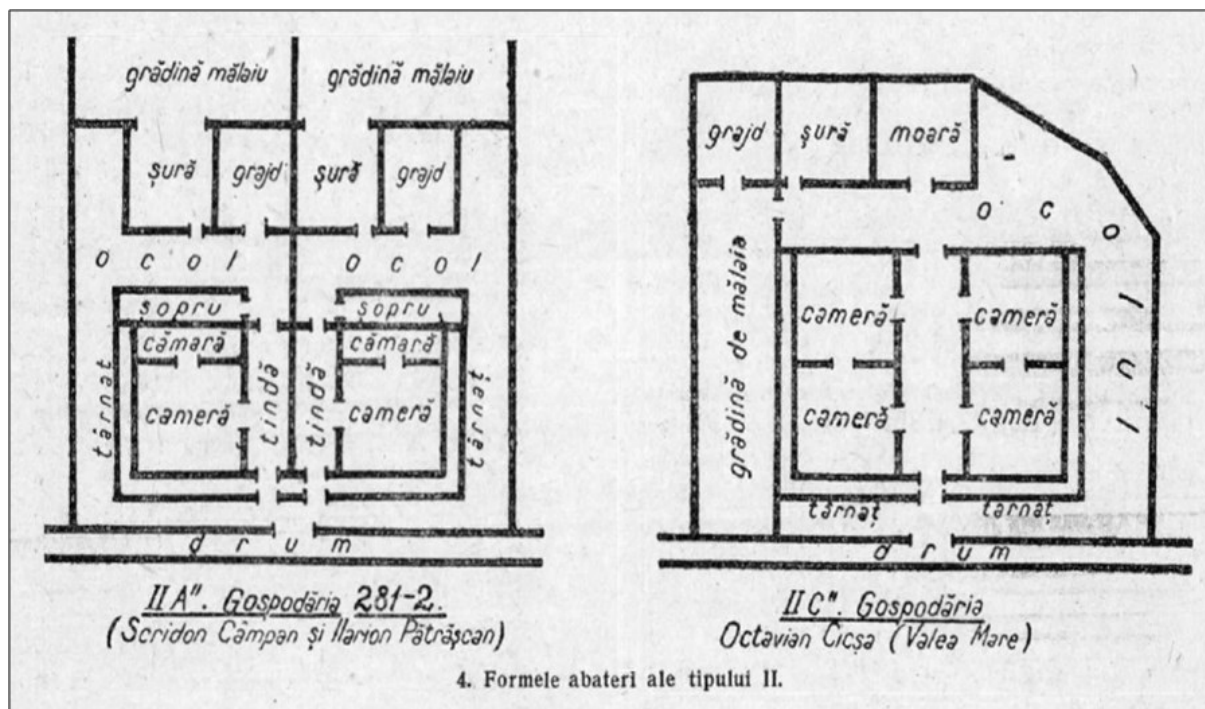
a) „Casa dublă” este o locuință de tipul II, a cărei tindă e împărțită în două printr-un perete longitudinal. Pentru aceasta, se înțelege că dimensiunile casei sunt ceva mai mari ca a celeia obișnuite. Ea numără, de obicei, de o parte și de alta a peretelui despărțitor câte o cameră, tindă și cămară. E locuită mai totdeauna de două familii.

b) O treaptă mai sus o constituie „casa cu etaj”. În majoritatea cazurilor, „parterul” este rezultatul din necesitatea de a nivela terenul mai înalt spre fundul curții decât în față. Singura casă, într-adevăr cu etaj, deci cu parterul complet, e a lui Petre Filipoi³.

Acest fel de casă e socotit de asemeni ca o formă derivată din tipul II, încât atât aranjamentul, cât și numărul camerelor e asemenea acestui tip, atât la parter, cât și la etaj. Exemplu tipic e casa 192-193 al cărui parter e format din două camere și două cămări (la fiecare cameră câte o cămară), despărțite prin tindă. Etajul, la fel. La celelalte „case cu etaj”, parterul e format numai dintr-o cameră, cămară și tindă, așa încât aceste case par cu etaj numai atunci când sunt privite din față (de pe drum).

c) În fine, ultima sub-categorie ce se desprinde din tipul II, prezintă aceleași caractere; ea dovedește, însă, un real progres în arta construirii caselor. Acestea sunt înalte, camerele voluminoase, ferestrele mari, târnațul în curte și spate, curtea mare, celturile la fel. Casa prezintă numeroase înfloriri pe la streșină și târnaț. În ceea ce privește numărul camerelor și așezarea lor, deosebirea între casa aceasta și cea de tipul din care derivă e prea mică. Uneori, una sau ambele cămări sunt prefăcute în camere de dormit sau de lucru, prezentând dimensiuni mai mari decât ale unei cămări obișnuite.

Tendința spre progres a acestui fel de casă se reflectă uneori nu numai în împodobirea ei, ci și în alte elemente, care interesează direct și în mai mare măsură studiul de față, ca: dimensiuni⁴, numărul camerelor, materialul și felul de construcție ș.a. Înmulțirea numărului acestor case, precum și o mai mare precizare a acestor factori ar putea da naștere – așa cum pare că se va întâmpla – unui al treilea tip de casă, pe care l-am numit tip evoluat.

În ceea ce privește numărul formelor-abateri ale tipului II și a proporției dintre ele, următorul tablou ne arată că:exemplarele înglobate în această categorie

Formele-abateri ale tipului II					
	Regre-siv	Progresiv			Total
	Cameră tindă cămară	Casă dublă	Casă cu etaj	Casă evoluată	
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
Sat. Șanț	66	12	4	17	99
Căt. Valea-Mare .	1	3	—	4	8
Com. Șanț	67	15	4	21	107
	14,31 %	8,55 %			22,86 %

sunt destul de multe. Numărul lor este aproape tot atât de mare cât și acela al caselor ce compun formele-abateri ale tipului I. E interesant de observat că o singură formă regresivă numără mai mulți indivizi decât toate cele trei forme progresive. Dintre formele de a doua categorie, cel mai mare număr de case îl are „casa evoluată”. Așa încât acest tablou ne ajută să răspundem la întrebarea: spre ce formă se îndreaptă evoluția tipului I? Nici spre o casă dublă, nici spre cea „cu etaj”, ci spre felul de casă pe care l-am numit „evoluat”.

Numărul lor și tendința lui de a se mări dovedesc, între altele, că într-adevăr, se tinde către crearea unui nou tip de casă.

B. Case netipice.

A doua mare grupă o formează casele la care, în complexul de factori care dau naștere tipului (formă, dimensiuni, poziție etc.), nu se observă nici o regulă. Aceasta se datorește cauzelor (ocupație, gust ș.a), care prin însăși natura lor fac ca urmările lor – în ceea ce ne privește – să fie variate de la caz la caz.

Acestea sunt situate mai mult pe drumul țării, atât în centrul satului Șanț, cât și a cătunului Valea Mare. Numărul camerelor, de obicei, e mai mare de cinci. În aranjamentul lor nu există – de altfel, ca și în celelalte puncte de vedere – nici o normă.

Mai toate sunt locuite – așa cum e și natural – de străini, în special evrei.

În ceea ce privește numărul lor, sunt așa de puține, încât pot fi comparate cu una dintre formele unuia din cele două tipuri.

Numărul lor mic și faptul că nu pot fi încadrate în nici un tip fac să scadă din importanța lor.

E interesant de observat că locuințele românilor se deosebesc de ale Țiganilor și ale evreilor.

În privința numărului, firește că cele mai multe sunt ale românilor, urmează ale Țiganilor și apoi ale evreilor.

Casele Țigănești sunt grupate în două părți: pe valea pârâului Cobășel și la capătul satului spre Valea Mare (pe malul drept al Someșului Mare). Puține, la capătul spre Rodna.

Desigur, nu e vorba de un tip de casă Țigănesc. Totuși, acestea au anumite caractere comune, ceea ce le deosebește de ale românilor. Casele Țigănești sunt mai scunde. Mai toate fac parte din formele de regresivitate ale tipului I. Ele sunt formate, mai adesea, din cameră și tindă sau chiar numai o cameră. Câteva aparțin tipului II. De cele mai multe ori nu au târnaț, ci prispă, sau – cel mai frecvent caz – nici prispă, nici târnaț. Uneori, sunt nepodite sau podite parțial (numai camera sau numai tindă) și au ferestre mici. Curte mică, uneori aproape inexistentă (spre Valea Mare). Nici nu poate fi vorba de poartă românească, de multe ori nu au de nici un fel și – desigur – nici gard. Grajduri, mai niciodată. Uneori, cotețe mici și puține. Alteori, singurul animal pe care-l au îl adăpostesc în vreo cameră. Cu păsările rezolvă problema mai ușor: când nu au coteț, le culcă în tindă, în vreo cutie mai mare (probabil că acest „coteț” îl țin în tindă pentru a nu fi furat noaptea), care

rămâne acolo și în timpul zilei. E lucru rar când au câte un petec de grădină în spatele casei.

Mult mai puțin poate fi vorba de o locuință evreiască. Dacă cele țigănești fac parte din formele derivate ale tipului I, deci sunt întrucâtva tipice, cele evreiești sunt – aproape fără excepție – netipice. E și natural să fie așa, deoarece evreii constituie neamul cel mai neasimilabil. Casele lor sunt tot atât de străine de cele românești, după cum ei sunt înșiși străini de noi.

Evreii nu au case construite de ei aici. Casele lor sunt cumpărate sau numai închiriate de la români. Oricum ar fi, casele lor sunt tot netipice, deoarece cumpără numai acele case care convin ocupației lor (comerțul) – care case sunt netipice, iar dacă nu, adaugă la acestea alte camere sau despart pe cele existente în așa fel încât dispăre ceea ce casa avea tipic. Casele lor au între 4 și 8 camere. Au gospodării bogate și îngrijite. De obicei nu au celturi, nici cai sau sanie. Au însă șopruri, cotețe etc. Munca „grădinii” cu mălai o execută românii, pentru care ei primesc plată.

Concluzii.

Există în comuna Șanț două tipuri de casă: unul vechi, a cărui primă caracteristică e că locuința face corp comun cu celturile, și altul nou, la care locuința e despărțită de celturi. Înăuntrul fiecărui tip se disting mai multe forme. Nu toate casele din această comună pot fi încadrate în aceste două tipuri. Anumite condițiuni independente de om sau dependente de el au făcut ca ele să se abată de la unele reguli, pe care tradiția le păstra fidel. Astfel, au luat naștere formele-abateri regresive și progresive. Primele marcă un studiu mai înapoiat decât tipul respectiv; celelalte o fază mai înaintată. Ambele constituie, totodată, forme de tranziție între tipuri. Cel puțin numărul exemplarelor care intră în aceste forme – așa precum ne dovedește tabloul de mai jos – le dă o importanță, pe care un studiu mai amănunțit n-o poate neglija.

(1)	Tip I	Abateri tip I	Tip II	Abateri tip II	Total tipice	Total netipice	Total
	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)
Satul Șanț	81	115	117	99	412	21	433
Căt. Valea-Mare	4	7	11	8	30	5	35
Com. Șanț	85	122	128	107	442	26	468

Între aceste tipuri de casă se duce o luptă interesantă, mai ales, de tendințele de înaintare pe scara civilizației, a căror urmări sunt diminuate de anumite piedici, cu efect pronunțat, îndeosebi asupra tipului I.

În fine, un capitol aparte îl formează casele netipice. Numărul lor e mic, ca și interesul ce-l prezintă.

După această sumară expunere a punctelor principale ale acestui studiu, se impun următoarele concluzii:

1. În studiul civilizației locuitorilor acestei comune, casa marcă – alături de ceilalți indici de civilizație – un grad relativ înaintat. E îndeajuns să știm că aici

există (afară de locuință) un tip de celturi – lucru pe care-l întâlnim rar în alte părți – pentru a ne da seama de la început de stadiul în care se află civilizația acestor locuitori;

2. Această civilizație e în plin progres. Faptul acesta se oglindește fidel în evoluția casei. Am văzut că din tipul I s-a dezlipit al II-lea, desprindere cauzată de necesitățile impuse de progresul general al tuturor factorilor civilizației, cu care casa trebuia să fie în pas. Din acest tip se tinde la crearea unui al III-lea;

3. În ceea ce privește evoluția casei, e de făcut o constatare: aceasta a evoluat în cadrul specificului regiunii. Nici o influență din afară n-am observat să o fi înlăturat de pe linia trasă de evoluția ei normală. Într-adevăr, ce poate fi mai clar decât cele trei tipuri, cu derivatele lor – după cum s-a observat, cred, în cursul lucrării – de asemeni clare?

4. Ca o urmare a acestui fapt: într-un studiu de civilizație înaintat, tipurile de casă nu numai că se înmulțesc, ceea ce e și natural, dar se și amestecă, dând naștere uneori unui haos (am spune) de forme. Cu toată înmulțirea tipurilor de casă, totuși acestea se descifrează relativ ușor.

Cele ce urmează întru completarea studiului casei în comuna Șanț vor întări aceste concluzii cu altele noi, care vor avea – în plus – valoarea lor aparte.

Nu sunt socotite printre cele 468 case ale comunei Șanț, locuințele lucrătorilor fabricii de cherestea din Valea Mare. Acestea fac parte din corpul fabricii.

Ele nu se integrează în niciunul dintre tipurile cercetate mai sus. Pentru că ar putea constitui o specie aparte de case netipice, nu le-am descris la rând cu celelalte case netipice, de care se deosebesc din anumite puncte de vedere, ci am preferat să le înfățișăm aparte. De altfel, interesul ce-l prezintă aceste case pentru lucrarea de față este redus.

Din totalul de 22 locuințe, 18 sunt cu câte o cameră, iar 4 cu câte două camere.

Cu câte o cameră						Cu câte 2 camere			Cu câte 1 cameră	Cu câte 2 cameră	Total locuinte
Cu 1 lucr.	Cu 2 lucr.	Cu 3 lucr.	Cu 4 lucr.	Cu 5 lucr.	Cu 7 lucr.	Cu 3 lucr.	Cu 4 lucr.	Cu 8 lucr.			
(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
1	5	5	2	4	1	2	1	1	18	4	22
numărul lucrătorilor											
1	10	15	8	20	7	6	4	8	71	18	89

Aceste camere sunt locuite de 89 lucrători.
(după statistica Echipei Regale Șanț, 1936)

I. PETRE4SCU-BURLOIU

Note:

1. Nu numai acest târnaș se întâlnește la un număr destul de mare la case, dar și pentru faptul că el e o caracteristică a caselor tipice – și mai ales a tipului II – arăt aici întrucât el e un element care contribuie la stabilirea tipurilor de casă.

Din totalul de 468 case, 323 au târnaț (ceea ce reprezintă un procent de 69,02%, 22 au prispă (4,69%), iar 123 (26,28%) nu au nici târnaț, nici prispă.

Pentru că poziția târnațului e în strânsă legătură cu a casei și pentru că, pentru a înțelege mai bine în care părți casele sunt mărginite de această galerie, e necesar să știm mai întâi poziția casei față de drum, - împărțim, mai întâi casele în 2 grupe: cu fața la drum și cu fața în curte și apoi arătăm în ce parte a caselor avem târnaț.

(1)	Cu fața la drum						Cu fața în curte								Total cu târnaț (16)	Total cu prispă (17)	Total deloc (18)
	Față-sape (2)	Față-sapă (3)	Față (4)	Față-fund (5)	Prispă (6)	Deloc (7)	Drum-față-fund (8)	Drum-față (9)	Drum-fund (10)	Drum (11)	Față-fund (12)	Față (13)	Prispă (14)	Deloc (15)			
Satul Șanț	37	20	23	1	16	57	71	78	2	22	34	13	6	55	301	22	112
Căt. Valea-Mare	9	4	4	2	—	9	2	—	—	—	—	1	—	2	22	—	11
Com. Șanț	46	24	27	3	16	66	73	78	2	22	34	14	6	57	323	22	123

Aproape $\frac{3}{4}$ din numărul total al caselor prezintă această particularitate. Dintre acestea mai mult de $\frac{1}{4}$ au târnaț atât în față, cât și în ambele părți („sape”). În proporție ceva mai mare se găsesc casele cu târnaț numai într-o singură parte. Un număr prea mic – 22 – au prispă.

Ce importanță are târnațul? El dovedește că proprietarul casei are o situație materială cel puțin potrivită. Din târnaț, omul poate supraveghea cu ușurință întreaga sa gospodărie. Prispă se rezumă, de multe ori, la câțiva bolovani înșirați în fața casei și rustic pământștiți. Ea apare ca o parodie a târnațului.

Un alt element, care însă contribuie într-o slabă măsură la stabilirea tipului de casă, este *filigoria*. Se numește *filigorie* boltitura din acoperiș, în fața casei, susținută de 4 stâlpi și căreia îi corespunde jos o ieșitură a târnațului. Numai 8 case prezintă această particularitate, toate în satul Șanț. Dintre acestea, una e de tipul I, 5 de tipul II și 2 de tipul II derivat.

E interesant de observat că filigoria nu se întâlnește la toate formele evoluat de casă, ci aproape numai de tipul II, care nu e cel mai evoluat. Totuși, numărul mic de case ale acestui tip, care prezintă acest amănunt, nu-mi dă dreptul să afirm că aceasta e o caracteristică a tipului II.

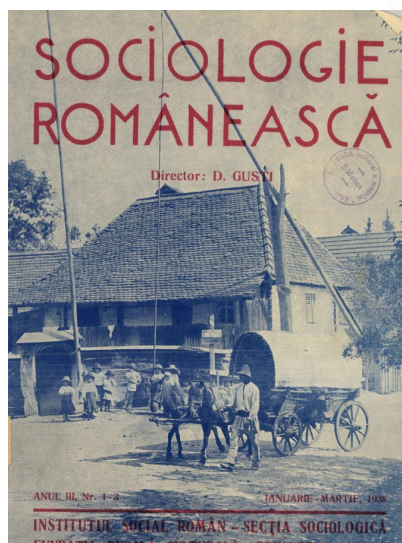
2. Numărul caselor redat de lucrarea de față este mai mic decât acela al recensământului (1930), pentru că în studiul acesta nu s-au socotit.

3. D. I. Simionescu, vorbind de tipurile de casă din Vechiul Regat, spune: „Cele mai multe case sunt simple cu un rând (cu un etaj, n. n.).

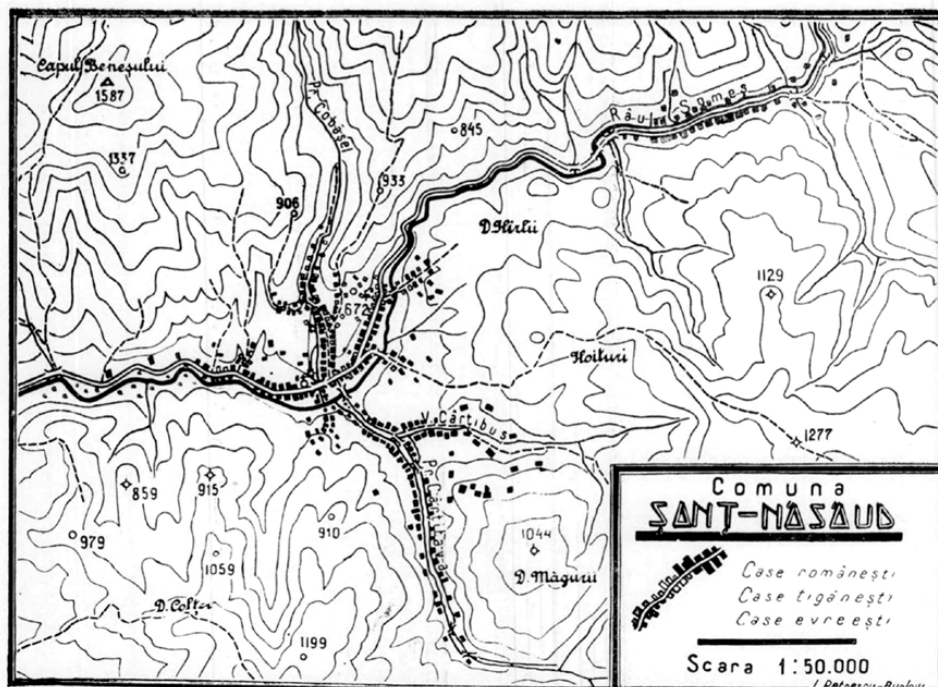
Prin Oltenia, mai ales, sunt case cu două rânduri; cel de jos e un beci sau magazie pentru unelte. O scară duce la odăile de sus” (I. Simionescu, *Tipurile de casă din Vechiul Regat*, în „V. Adamachi”, vol. IX, nr. I, 1922).

Cercetări proprii la contactul dintre munți și zona subcarpatică a Buzăului au dus la constatarea – în număr mai mic – a acelor „case cu etaj”. Se adevărește, deci, că această formă de casă nu e specifică meleagurilor Șanțului, ci e determinată de relief.

4. Într-un sat de tip răsărit (Ion Conea, *Geografia satului românesc*, extras din „Sociologia Românească”, 1937, nr. 2-3), în care casele sunt așezate la oarecare distanță unele de altele, variația dimensiunilor - și cu acestea a numărului camerelor, poziției ș. a. – e explicabilă.

Textul este din
„Sociologie Românească”,
București, Anul III, 1938,
nr. 1-3, p. 36-45; p. 49; p. 51;
p. 53 și p. 55.

Distribuția caselor în comuna Șanț

Imagini cu tipuri de case

Fig. 1. Casă de tipul I. Se observă „celturile” în curte.

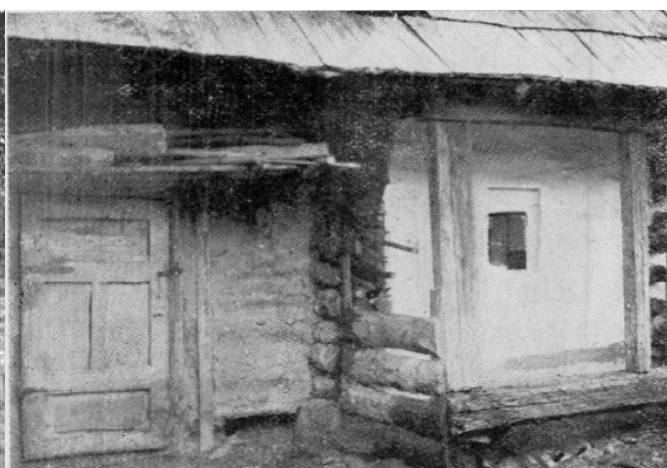

Fig. 2. Casă de tipul I abateri. Alături de casă e grajdul (fără șură). E interesant felul în care e construită (înceieturile grinzilor).

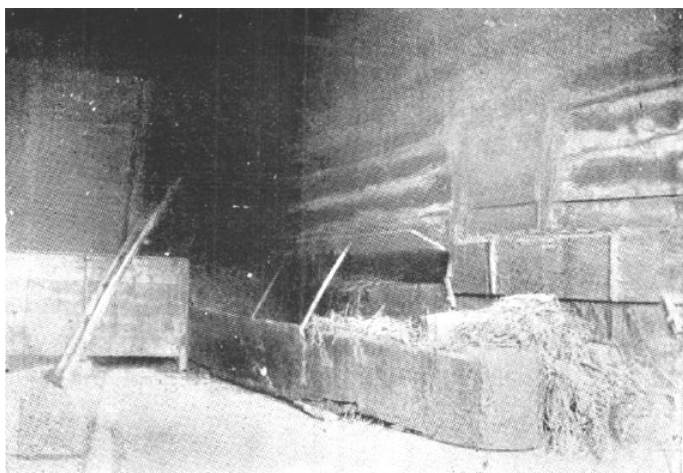

Fig. 3. Interiorul casei de tipul I. Fotografia reprezintă o parte din șură, în dreapta, grajdul, în stânga, camera de locuit.

Fig. 4. Casă de tipul II cu 2 camere, tindă și 2 cămări (cea din față e prefăcută în cameră de locuit). Se remarcă un exterior îngrijit. Casa e așezată pe „drumul țării”.

Fig. 5. Casă „nevăcăluită” de tipul II. Se observă progres în dimensiuni.

Fig. 6. Casă cu foișor.

Fig. 7. Tip de casă „dublă” - ca de obicei - cu fața la drum.

Fig. 8. Casă „dublă”, cu fața în curte. Pe pereți se văd cruci albe (casa văruiță cu albastru deschis).

Fig. 9. Tip de „casă cu etaj”, asupra căreia se observă influența cosmologicului. (Parterre-ul este reieșit din nevoia de a nivela terenul).

Fig. 10. Tip de casă cu etaj (singura casă de acest tip cu parterre-ul complet).

Fig. 11. Casă de tipul II evoluat care tinde spre crearea celui de-al treilea tip. Se vede bine progresul realizat atât în ceea ce privește forma, cât și dimensiunile, estetica etc.

Fig. 12. Model de casă netipică. „Boldă” evreiască de pe drumul țării. Nu numai că nu are nimic șăntenesc în aspectul ei, dar nici măcar ceva țărănesc.

Cărți primite la redacție

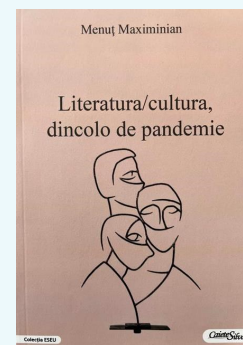
Lucian Perța, *Vânturile, valurile...*, Ed. Grinta, Cluj-Napoca, 2022

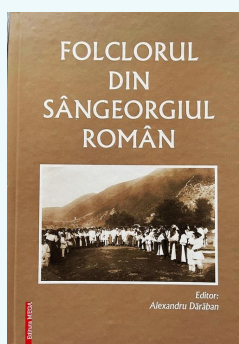
Grigore Cotul, *Dureri de... Cot*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2022

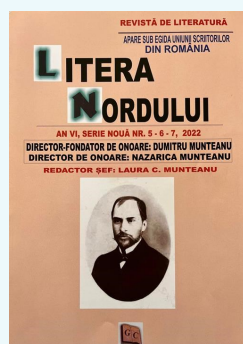
Icu Crăciun, *Tentația teatrului*, Ed. PIM, Iași, 2022

Menuț Maximilian, *Literatura/cultura dincolo de pandemie*, Ed. Caiete Silvane, Zalău, 2022

Alexandru Dărăban, *Folclorul din Sângheorgiul român*, Ed. MEGA, Cluj-Napoca, 2021

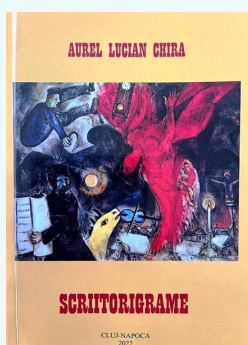
Revista *Litera Nordului*, nr.5-6-7, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2022

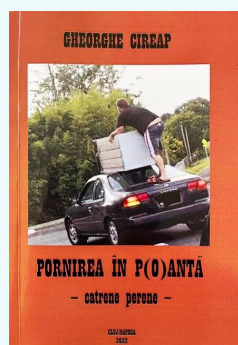
Alexandru Dărăban, *Pagini de ortodoxie sângheorzană*, Ed. MEGA, Cluj-Napoca, 2018

Laura Cîrcu Munteanu, *Vise între paranteze*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2018

Aurel Lucian Chira, *Scriitorigrame*, Ed. Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2022

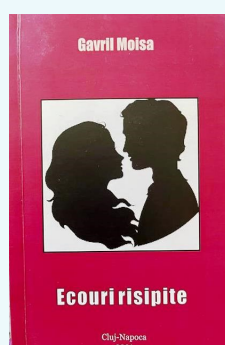
Gheorghe Cireap, *Pornirea în p(o)antă*, Ed. Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2022

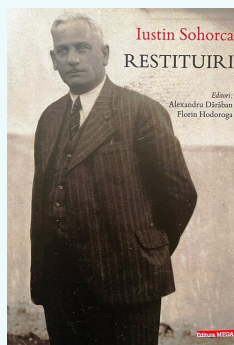
Petru-Ioan Gârda, *Ce pace ieri...*, Ed. PIM, Iași, 2022

Laura C. Munteanu, *ȘEHEREZADA - o mie și una de scuze*, Ed. George Coșbuc, Bistrița, 2021

Gavril Moisa, *Ecouri risipite*, Ed. Napoca Nova, Cluj-Napoca, 2021

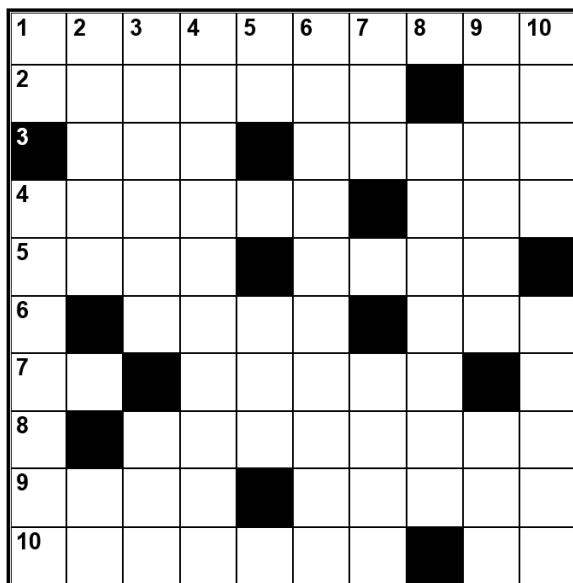
Iustin Sohorca, *Restituiri*, Editori: Alexandru Dărăban, Florin Hodoroga, Ed. MEGA, Cluj-Napoca, 2019

Ramona Ilade, *Cu poantele în sus*, Ed. Timpul, Iași, 2022

Rebus

SUS CORTINA!

ORIZONTAL: 1) Actul final la COMEDIA UMA-NĂ (pl.). 2) AVARUL – Rol interpretat cu brio de BIRLIC. 3) Subiecte de intrigă (sg.) – Aranjament de culise. 4) Lent în interpretare – Joacă rolul ca... și alții. 5) False... de ochii lumii – Personaj dezvoltat la TEATRUL DE COPII. 6) Cortina finală la LOVE STORY – Tablou... vestimentar (var.). 7) Perioada unei stagiuni – Avea rol incendiar la MUZEUL SATULUI. 8) Interpret de film. 9) Repetiție cu muzică – Coadă la o prezentare de modă. 10) June prim... în CRAI NOU – Repetate la NOTTARA!

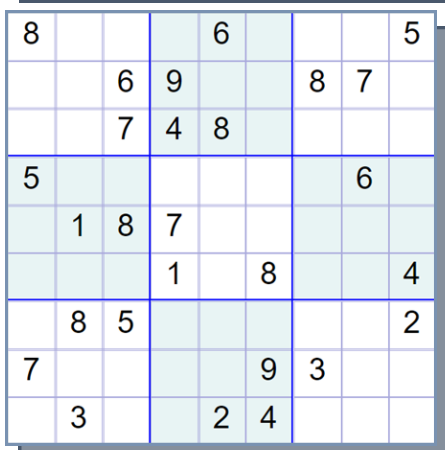
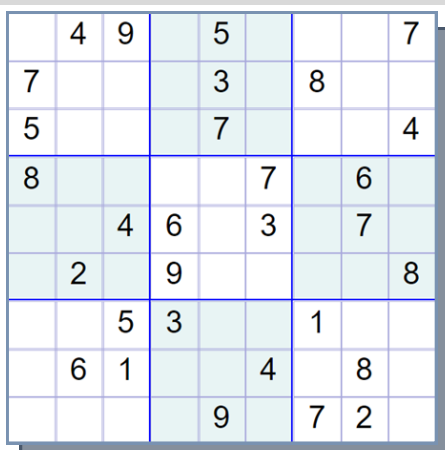
VERTICAL: 1) Urme de blitz! – Diletanți în diferite roluri. 2) Au rol de sprijin și susținere – Susținute de la început! 3) Joacă un rol dat dracului – Om de serviciu într-o dramă antică. 4) O mască plânge... 5) Cap de actor! – Decorul dantesc al unui scenariu fantastic. 6) Interprete pline de nevinovăție. 7) Se prezintă în rețea! – Haină de circ în turneu. 8) Minte cu bună știință (pl.). 9) Șuvițe subțiri în felul lor (var.) – Te plimba odată în turneu (abr.). 10) Căderea... cortinei – Ducea tava în VIAȚA LA ȚARĂ (od.).

Dicționar: IIA, ETE.

Ștefan CIOCIANU - Cluj-Napoca

SUDOKU

Sursa: <https://sudokukingdom.com/>

Selecție de: Valer POP

Dezlegarea careului din nr. 4 al revistei:

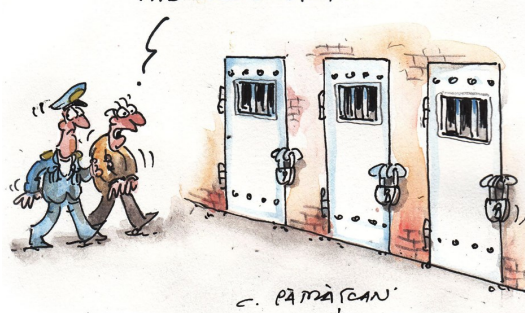
Fals tratat de literatură:

PREAMBUL, T, INTINDERE, TOTAL, ACUM, A, IS, C, UTA, BUTAFORIE, ASA, OMAT, F, CITI, BRAVI, I, INMII, AN, RA, CENTURA, IMBAIA, NIL.

CINE L-A ÎNTUBAT?

EU ȘTIAM CĂ
PORTILE DE FIER
ESTE O
HIDROCENTRALĂ!...

Caricaturi: Costel PĂTRĂȘCAN

